

МІЖНАРОДНІ НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ З ЕКОНОМІКИ,
ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ І ТЕХНОЛОГІЙ,
ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ
www.economy-confer.com.ua

Світ наукових досліджень

Збірник тез міжнародної
науково-практичної
інтернет-конференції

Випуск 7

24-25 березня 2022 р.

Тернопіль 2022

"Світ наукових досліджень. Випуск 7": матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції з економіки, інформаційних систем і технологій, психології та педагогіки. – Тернопіль, 2022. – 122 с.

УДК 330 (063)

ББК 65я431

Збірник тез доповідей укладено за матеріалами доповідей наукової інтернет-конференції з економіки, інформаційних систем і технологій, психології та педагогіки «Світ наукових досліджень. Випуск 7», які оприлюднені на інтернет-сторінці www.economy-confer.com.ua

Оргкомітет:

Патряк Олександра Тарасівна, кандидат економічних наук,
Західноукраїнський національний університет;

Шевченко (Огінська) Анастасія Юрійвна, кандидат економічних наук,
Think Global Ternopil;

Савчук Надія Антонівна, кандидат психологічних наук
доцент кафедри соціогуманітарних технологій ЛНТУ

Яценко Василь Миколайович, кандидат педагогічних наук;

Рудакевич Оксана Мирославівна, кандидат філософських наук,
Західноукраїнський національний університет;

Русенко Святослав Ярославович, здобувач Університету митної справи та фінансів.

Адреса оргкомітету:

46005, Україна, м. Тернопіль, а/с 797

тел. +380977547363

e-mail: economy-confer@ukr.net

Оргкомітет міжнародної наукової інтернет-конференції не завжди поділяє думку учасників. В збірнику максимально точно збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками. Повну відповідальність за достовірність несуть учасники, їх наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів конференції посилання на джерело є обов'язковим.

ЗМІСТ

Економічне спрямування

<i>ASADOV ZAUR RAUF oglu, ALIZADE ELVIN VUGAR oglu</i> DIGITAL ECONOMIC DEVELOPMENT AND ITS IMPACT ON THE ECONOMY: LITERARY REVIEW.....	8
<i>Islamova Nurana Mahmud gizi</i> DYNAMICS OF THE EASE OF BUSINESS INDEX IN COUNTRIES WITH DIFFERENT INCOME.....	12
<i>Булавінова Наталія Олександрівна</i> АКУМУЛЯЦІЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ ЯК ПЕРВИННОЇ ЛАНКИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ НА ШЛЯХУ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	14
<i>Видобора Володимир Володимирович</i> ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ КРИЗЬ ПРИЗМУ ІДЕЙ ДЖ. М. КЕЙНСА.....	17
<i>Гамова Ірина В'ячеславівна</i> «TONE OF VOICE» БРЕНДУ В ІНТЕРНЕТ.....	20
<i>Голюк Вікторія Ярославівна, Потапова Марина Юрївна</i> ВІЙСЬКОВА ІНТЕРВЕНЦІЯ РОСІЇ НА ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ: НАСЛІДКИ ДЛЯ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ.....	22
<i>Кочерга Антон Володимирович</i> СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	24
<i>Кучерява Мар'я Василівна</i> УДОСКОНАЛЕННЯ РЕГУЛЯТОРНО-ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗАСАД НЕФІНАНСОВОГО ЗВІТУВАННЯ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ФОРМАТУ ПОДАННЯ НЕФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ.....	27

<i>Лиманюк Катерина Володимирівна ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВ В РОЗРІЗІ БАНКІВСЬКОГО INTERNET ОБСЛУГОВУВАННЯ.....</i>	<i>30</i>
<i>Петасюк Олена Іванівна ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК 2022: ВИКЛИКИ ТА ПРОГНОЗИ.....</i>	<i>33</i>
<i>Поляк-Свергун Мар'яна ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ.....</i>	<i>35</i>
<i>Скрипник Наталія Євгенівна, Личкатий Василь Олегович ГЛОБАЛЬНІ ІМПЕРАТИВИ ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ.....</i>	<i>37</i>
<i>Ткачук Наталія Миколаївна ЦІЛІ КОНСОЛІДАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ БАНКІВ.....</i>	<i>41</i>
<i>Штейнгауз Дмитро Олександрович ПЛЮРАЛІЗМ СПОСОБІВ ФІНАНСУВАННЯ БУДІВНИЦТВА ЖИТЛОВОЇ НЕРУХОМОСТІ В УКРАЇНІ: ВПЛИВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ.....</i>	<i>43</i>
<i>Інформаційні системи і технології</i>	
<i>Богаєнко Всеволод Олександрович, Марченко Ольга Олексіївна, Самойленко Тетяна Анатоліївна МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ СТАНУ БАГАТОКОМПОНЕНТНОГО ҐРУНТОВОГО СЕРЕДОВИЩА.....</i>	<i>47</i>
<i>Євдокимов Сергій Олександрович РОЗРОБЛЕННЯ ЗАСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ДЛЯ СИСТЕМ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ.....</i>	<i>52</i>

Камінська Людмила Павлівна, Вакалюк Тетяна Анатоліївна
СИСТЕМ ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ
В УПРАВЛІННІ ІТ ПРОЕКТАМИ.....58

Косячевська Світлана Миколаївна
ОЦІНКА ІННОВАЦІЙНИХ
ПРОЕКТІВ З ВИКОРИСТАННЯМ КРИТЕРІАЛЬНОГО ПІДХОДУ....62

Макар Тарас Романович, Дзюба Володимир Іванович, Ненчук Тарас
Миколайович, Галій Павло Васильович
ОДЕРЖАННЯ НАНОСИСТЕМ
In₀/In₄Se₃ НА ПОВЕРХНІ КРИСТАЛІЧНОГО In₄Se₃ ПРИ ЗМІНІ ЇЇ
СТЕХІОМЕТРІЇ МЕТОДОМ ІОННОГО ТРАВЛЕННЯ.....65

Психологія і педагогіка

Pron Natalia
SOME ASPECTS OF THE ORGANIZATION
OF THE TRAINING PROCESS UNDER CONDITIONS
OF WAR IN UKRAINE.....72

Rudenko N.V.
FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN THE
CONDITIONS OF DISTANCE AND ONLINE LEARNING.....74

Вітебська Поліна Віталіївна
ЗНАЧЕННЯ МОРАЛЬНО-
ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ
У ФОРМУВАННІ ОПТИМІЗМУ ВИХОВАТЕЛЯ.....78

Губіна Світлана Іванівна, Фрицюк Валентина Анатоліївна
СТАН
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ В УНІВЕРСИТЕТІ:
ОПИТУВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....81

Добронос Анна Сергіївна
ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТНОЇ
МЕТОДИКИ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА
ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ МАЙБУТНІХ
ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....84

Жданкіна Анастасія Василівна НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В РОЗВИТКУ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	87
Зєвако Василь Сергійович ПІДГОТОВКА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ ДЛЯ НАУКОЄМНОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	90
Івахненко Наталія Костянтинівна КОРЕКЦІЙНО-ОЗДОРОВЧА РОБОТА ІЗ ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ У ЗДО № 464 М. ХАРКОВА.....	92
Кротова Аліна Валентинівна КРИЗА ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ, «Я Є ДОРΟΣЛОЮ ЛЮДИНОЮ».....	95
Маркова Ірина Миколаївна ПРОФЕСІОГРАФІЧНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН.....	97
Олійник Олеся Володимирівна ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВПИЛИВУ ПСИХІЧНОЇ ТРАВМИ НА ФОРМУВАННЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ.....	100
Поліщук Надія Петрівна МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТЕКСТУАЛЬНОЇ ЛІНГВІСТИКИ В КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ.....	104
Роговченко Світлана Михайлівна ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ КОМУНІКАЦІЙ В ОРГАНІЗАЦІЇ ПРИВАТНОГО ТИПУ.....	110
Стеценко Олена Олексіївна ОРГАНІЗАЦІЯ ФОРМУВАННЯ СУБ'ЄКТНИХ ВІДНОСИН У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДАХ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ.....	113

***Стецула Надія Осипівна КОНЦЕПТУАЛЬНО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ
ОБГРУНТУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ У СИСТЕМІ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ ПРИРОДНИЧИХ
СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ.....117***

***Туренко Наталія Миколаївна, Мірошніченко Ольга Миколаївна
ТРУДНОЩІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПРИ
ПРОХОДЖЕННІ ПЕДАГОГІЧНОЇ (ЛОГОПЕДИЧНОЇ)
ПРАКТИКИ НА БАЗІ ЗДО.....120***

DIGITAL ECONOMIC DEVELOPMENT AND ITS IMPACT ON THE ECONOMY: LITERARY REVIEW

ASADOV ZAUR RAUF oglu

Lecturer at the Department of Economics and Management of the Azerbaijan State University of Oil and Industry, PhD in Economics

ALIZADE ELVIN VUGAR oglu

Dissertation student of the department "Economics and statistics" of the Azerbaijan Technical University

The term "digital economy" is often associated with terms such as the Internet economy, the cloud economy, the sharing economy, and the on-demand economy. While each refers to a set of business activities, what they have in common is the use of digital technologies, including software applications, Internet infrastructure, and modern computers, to significantly improve existing business processes or create new and innovative ones. The digital products involved in a typical digital transformation are at the core of any definition of the digital economy.

There are three areas related to digital economic development: first, the construction of a digital economy development index; second, the sustainable economic impact of the digital economy; thirdly, empirical studies of the development of the digital economy. We will analyze the research done in these three areas of the digital economy.

Building the digital economy index

The measurement and analysis of the digital economy is crucial in national economic accounting [1-3]. The main index evaluation systems include the European Union (EU) Digital Economy and Society Index (DESI), the Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) digital economy scorecard, the World Economic Forum (WEF) Networked Readiness Index (NRI), etc. [4, five]. In China, the main index evaluation systems are the Digital Economy Index (DEI) of the China Information and Communication

Research Institute and the China Digital Economy Index (CDEI) of the Caixin think tank [6]. Many scientists around the world have conducted research on the index of development of the digital economy.

Errador and Hernandez analyzed the impact of digital information and communication technologies (ICT) on accounting education [7]. Fidan used the Gini method to determine the intersectoral development of the digital economy in Turkey and Lithuania [8]. Gravili et al. have explored the impact of the digital divide and digital alphabetization on big data generation in terms of value creation [9]. Coil and Nguyen noted that the economic digitalization revolution has seriously challenged the traditional concept and practice of economic measurement [10]. Sklyarov and Prokopov noted that the development of the digital economy is transforming the traditional economy from resource-consuming to resource-creating [11]. Fayyaz described the exponential growth of such e-commerce in Iran and analyzed the contribution of digital e-commerce to economic growth [12]. Otioma and others. analyzed the difference between the development of the digital economy in Kigali and the macro-spatial level [13]. The creation of an international index system laid the foundation for building a digital system of comprehensive economic assessment in China. However, due to differences in the levels of industrial development, industrial policy, and comprehensive national power in different cities above the prefecture level, they lead to the comprehensive evaluation system of the urban digital economy differs in different countries.

2. Sustainable and economic impact of the digital economy

The development of the digital economy will have a great impact on the sustainable development of the economy and society [14]. The development of the digital economy would have a stimulating effect on the development of the regional economy, but the development of the digital economy would lead to a huge digital divide [15,16]. Antonelli used a comparative approach to assess the "gaps" in relation to countries taking advantage of new technologies and concluded that the digital revolution is creating a global digital divide [17]. Using data from Australia's 2001 national census, Gibson found that Australia's digital divide has strong hierarchical and spatial characteristics [18]. Aprililianti et al. analyzed the digital divide in e-government among members of the Association of Southeast Asian Nations [19]. Rodichio-Carsia and others.

Murthy et al. noted that the global digital economy is dominated by developed countries; in particular, in the field of e-commerce, the digital divide

between countries was obvious [21]. Garcia and Rodriguez discussed the impact of the COVID-19 pandemic on the education of the elderly [22]. Thanks to the above analysis of the literature and the development of the digital economy, the phenomenon of the digital economic divide is widespread.

Reference:

1. Tapscott, D. *The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence*; McGraw-Hill: New York, NY, USA, 1996; pp. 4-15.
2. Schreyer, P. *The OCED Productivity Manual: A Guide to the Measurement of Industry-Level and Aggregate Productivity*. *Int. product. Monitor.* 2001, 2, 37-51.
3. Kim, B.; Barua, A.; Whinston, A. *Virtual Field Experiments for a Digital Economy: A New Research Methodology for Exploring an Information Economy*. *Decis. Support System.* 2002, 32, 215-231.
4. Banhidi, Z.; Dobos, I.; Nemeslaki, A. *What the Overall Digital Economic and Society Index Reveals: A Statistical Analysis of the DESI EU28 Dimensions*. *Reg. stat.* 2020, 10, 42-62.
5. Szeles, M.R.; Simionescu, M. *Regional Patterns and Drivers of the EU Digital Economy*. *soc. Indic. Res.* 2020, 150, 95-119.
6. Li, ZQ; Liu, Y. *Research on the Spatial Distribution Pattern and Influencing Factors of Digital Economy Development in China*. *IEEE Access* 2021, 9, 63094-63106.
7. Herrador-Alcaide, TC; Hernandez-Solis, M. *Accounting Education through Digital Innovation Networks: A Measurement of Its Impact*. *digital. Educ. Rev.* 2016, 29, 247-264.
8. Fidan, H. *Measurement of the Intersectoral Digital Divide with the Gini Coefficients: Case Study Turkey and Lithuania*. *Eng. Eco.* 2016, 27, 439-451.
9. Gravili, G.; Benvenuto, M.; Avram, A.; Viola, C. *The Influence of the Digital Divide on Big Data Generation within Supply Chain Management*. *Int. J. Logist. Manag.* 2018, 29, 592-628.
10. Coyle, D.; Nguyen, D. *Cloud Computing, Cross-Border Data Flows and New Challenges for Measurement in Economics*. *Natl. Inst. Eco. Rev.* 2019, 249, R30-R38.
11. Skliarov, V.; Prokopov, O. *Industry 4.0 and Digitalization of the National Measurement Standards*. *J. UK Metro.* 2019, 3, 47-56.

12. Fayyaz, S. A Review on Measuring Digital Trade & E-commerce as New Economic Statistics Products. *Int. J. Stat. Eco.* 2019, 99, 57-68.
13. Otioma, C.; Madureira, A. M.; Martínez, J. Spatial analysis of urban digital divide in Kigali, Rwanda. *GeoJournal* 2019, 84, 719-741.
14. Ahmed, EM Modeling Information and Communications Technology Cyber Security Externalities Spillover Effects on Sustainable Economic Growth. *J. Knowl. Eco.* 2021, 12, 412-430.
15. Meng, Q.; Li, M. New Economy and ICT development in China. *inf. Eco. Policy* 2002, 14, 275-295.
16. Lopez, F.L.; Nanclares, N.H.; Vaco, CB The Digital Divide as a Challenge to the Knowledge Based Society. *Rev. Eco. Mund.* 2003, 8, 119-142.
17. Antonelli, C. The digital divide: Understanding the economics of new information and communication technology in the global economy. *inf. Eco. Policy* 2003, 15, 173-199.
18. Gibson, C. Digital Divides in New South Wales: A research note on socio-spatial inequality using 2001 Census data on computer and Internet technology. *Aust. Geogr.* 2003, 34, 239-257.
19. Rodicio-Carcia, M.L.; Rios-de-Deus, MP; Mosquear-Gonzalez, MJ; Abilleira, MP The Digital Divide in Spanish Student in the Face of the COVID-19 Crisis. *Rev. Int. Educ. Para Justicia Soc.* 2020, 3, 103-125.
20. Cortelyou-Ward, K.; Atkins, D.N.; Noblin, A.; Rotarius, T.; White, P.; Carey, C. Navigating the Digital Divide: Barriers to Telehealth in Rural Areas. *J. Health Care Poor Underserved* 2020, 31, 1546-1556.
21. Murthy, KVB; Kalsie, A.; Shankar, R. Digital Economy in a Global Perspective: Is there a Digital Divide? *transnatl. Corp. Rev.* 2021, 13, 1-15.
22. Garcia, KR; Rodrigues, L.; Pereira, L.; Busse, G.; Irbe, M.; Almada, M.; Christensen, C.; Midão, L.; Dias, I.; Heery, D.; et al. Improving the digital skills of older adults in a COVID-19 pandemic environment. *Educ. Gerontol.* 2021, 47, 196-206.

DYNAMICS OF THE EASE OF BUSINESS INDEX IN COUNTRIES WITH DIFFERENT INCOME

Islamova Nurana Mahmud gizi

PhD student of Baku State University

Economic growth theories prove that, along with capital, labor, and technology, entrepreneurial and managerial skills, as well as the level of institutionalization in a country, can have a positive impact on economic growth. There are many different factors that characterize the business environment, and although there is no unambiguous approach in the economic literature regarding their positive or negative impact on economic growth, such an impact cannot be denied under certain conditions. Depending on the level of economic development, differences in the business environment in different countries also give grounds to speak about the existence of a certain relationship between economic development and a favorable business environment. However, the nature of these relationships varies from country to country. The reasons for this change may vary. One of the important reasons which should be noted is that some of the factors that characterize the business environment may be fundamentally different, but they can also be optimistic. For example, corruption in any country cannot be a stimulus for economic development. That is why it is desirable to have the lowest possible level of corruption in each country. That is, its optimal level is out of the question. These material indicators include some of the sub-indicators provided by the Doing Business group. For example, according to the Doing Business methodology, how little and how much time is spent on 8 sub-indicators such as starting a business, issuing a building permit, connecting to the electricity grid, registering property, accessing credit, protecting small investors. enforcement of contracts and business closure? if costs are required, the higher the country's ranking. This means that the business environment in these countries is more favorable. However, according to two other indicators, i.e. indicators related to the payment of taxes and foreign trade, it is not possible to make such a decision. This is due to the fact that the tax burden, which is an integral part of the indicator of tax payments, and the indicator characterizing the freedom of foreign trade, are bipolar. The optimal limit of these indicators is possible for each country. The higher the freedom of foreign trade, the greater the threat to

the domestic market. Just as an increase in the tax burden is a problem for businesses, a lower threshold can be a problem for budget revenues. The fact that these sub-indices developed by Doing Business are fundamentally different, and the impact on economic growth is ambiguous, shows that the integrated index does not change significantly depending on income. For example, in the dynamics of the integral index for high-income countries from 2016 to 2020, this indicator changed from 53.1 to 87.2. Among developed countries, there is a country whose integral index in 2020 amounted to 53.7. This level is much lower than even in some less developed countries. Was equal to the price of 7. This level is much lower than even in some less developed countries. Was equal to the price of 7. This level is much lower than even in some less developed countries. in the dynamics of the integral index for high-income countries from 2016 to 2020, this indicator changed from 53.1 to 87.2. Among developed countries, there is a country whose integral index in 2020 amounted to 53.7. This level is much lower than even in some less developed countries. Was equal to the price of 7. This level is much lower than even in some less developed countries. Was equal to the price of 7. This level is much lower than even in some less developed countries. in the dynamics of the integral index for high-income countries from 2016 to 2020, this indicator changed from 53.1 to 87.2. Among developed countries, there is a country whose integral index in 2020 amounted to 53.7. This level is much lower than even in some less developed countries. Was equal to the price of 7. This level is much lower than even in some less developed countries. Was equal to the price of 7. This level is much lower than even in some less developed countries.

The same can be said for upper middle, lower middle and lower income countries. In other words, there are a large number of countries in these income groups whose integrated WB performance is higher than that of many high-income countries. This result suggests that a high WB rating does not mean that the overall business environment is favorable, and it is this favorable environment that underlies the country's economic development.

With these results, we can only state that the level of the business environment above 50, calculated according to the WB methodology, is necessary for economic development, but not sufficient. Because many low income countries can be shown that these countries have a high WB rating, but belong to the group of low income countries (for example, Rwanda). It can be assumed that the ambiguity between the country's income and the WB integral

indicator may be related to the above reason. According to the WB methodology, indicators of tax payment and freedom of foreign trade are unipolar, like other sub-indicators, and the lower the tax burden or the freer the foreign trade regime, the more favorable the business environment in the country. However, the less these indicators have a positive impact on the business.

According to our hypothesis, economic growth for all countries, regardless of income levels, as well as for individual income groups, can be linearly related to indicators that characterize the business environment, which are not bipolar. In this case, an increase in a favorable business environment in terms of such indicators can have a positive impact on economic growth. However, if an indicator that characterizes the business environment is bipolar, then a positive dependence of economic growth on such an indicator arises when a change in this indicator brings it closer to the optimal range. Otherwise, the relationship will be negative.

Analysis of individual components of the WB integral index and the impact of changes in these components on economic growth in 2018-2019 also gives reason to talk about the positive relationship of these components with the logarithm of economic growth. However, these bonds are very weak, and even absent on some components.

АКУМУЛЯЦІЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ ЯК ПЕРВИННОЇ ЛАНКИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ НА ШЛЯХУ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Булавінова Наталія Олександрівна
аспірант, Сумський Державний університет

Досягнення Цілей сталого розвитку до 2030 року потребує значного обсягу інвестиційних ресурсів. Згідно даних ЮНКТАД ця цифра становить понад 2,5 трлн. дол. щорічно [1]. Однак криза COVID-19 внесла свої корективи та поставила під питання виконання Плану 2030 року. За даними Світового банку криза призведе до скорочення світового рівня ВВП на 5% [2], що в свою чергу негативно відіб'ється на зростанні економічного розвитку.

За різними оцінками для економічного зростання інвестиційна забезпеченість має складати 27%-35% ВВП. До прикладу рівень ВВП

в Україні за 2020 рік складав 159,549 млрд. дол. США, а валові заощадження складають 12%, що явно не забезпечить економічне процвітання. При цьому світовий рівень ВВП – 84,717 трлн. дол. США з валовими заощадженнями в 26%. Найбільший показник ВВП в 20,894 трлн. дол. США мають Сполучені Штати Америки та в 14,722 трлн. дол. США Китай з валовими заощадженнями в 19% та 45% відповідно [3]. Тому для акумуляції та подальшого моделювання стратегій забезпечення економічного росту та забезпечення Цілей сталого розвитку є потреба в розгляді інвестиційного процесу первинної ланки (заощадження).

Згідно отриманої та проаналізованої інформації можна стверджувати про вплив заощаджень не лише на мікрзабезпеченість потреб самих домогосподарств, а й на макророзвиток економічної сталості. Для розуміння стану заощаджень в Україні розглянемо таблицю 2.

Таблиця 2

**Сукупні доходи, витрати та заощадження населення України
за 2015 -2020 рр.**

Рік	Сукупний дохід населення млрд. грн.	Витрати населення млрд. грн.	Заощадження населення млрд. грн.	Питома вага Заощаджень в доходах населення, %
2015	1772,0	1740,9	31,1	1,8
2016	2051,3	2038,7	12,6	0,6
2017	2652,1	2621,4	30,7	1,2
2018	3219,5	3202,8	16,7	0,5
2019	3699,3	3815,5	-116,2	-6,1
2020	3972,4	3989,4	-17,0	-0,42

Джерело: складено автором за даними [4].

Як бачимо на даний час спостерігається негативний скринінг обумовлений низкою причин. Зокрема: нестабільною політико-економічною ситуацією викликаною військовими діями на Сході країни; недовірою до фінансово-банківського сектору – як результат приховування реальних доходів; негативними наслідками кризи Covid-19.

Для досягнення економічного зростання національної економіки та ефективного функціонуванні її на «сталому» рівні, потрібно стимулювати трансформацію заощаджень в інвестиції, знизивши рівень інвестиційних

ризиків та підвищити роль фінансових ринків та посередників. Та на жаль як бачимо в Україні майже відсутня державна політика щодо акумуляції заощаджень домогосподарств та трансформація їх в інвестиції для подальшого економічного зростання. Саме держава має взяти на себе роль «провідника» на шляху до сталого розвитку в розрізі інвестування. Тому доцільним є розгляд задач та шляхів їх вирішення державним сектором для акумуляції заощаджень домогосподарств представлена в таблиці 3.

Таблиця 3

Проблематика акумуляції заощаджень домогосподарств та шляхи її вирішення на рівні держави.

Задача	Шлях вирішення
Збільшення приватних трансферів із за кордону шляхом легалізації працевлаштування	Внесення змін до Пенсійного законодавства в розряді зарахування стажу працевлаштування закордоном за умов офіційного працевлаштування.
Збільшення внесків до Пенсійного фонду	Проведення пенсійної реформи в розрізі захисту фінансових активів від інфляційних коливань.
Захист активів та можливість відшкодування	Зміни до Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» з можливістю відшкодування повної суми втрачених активів з вини фінансових інституцій та реформування страхових компаній та фондів.
Пільгове оподаткування та кредитування.	Зміни до Податкового кодексу щодо права домогосподарств пільгового оподаткування в розрізі інвестування чи започаткування власного бізнесу. Внести зміни до законодавчих актів по пільговому кредитуванню домогосподарств, що інвестують.
Інвестиційна грамотність	Створення консалтингових фірм для надання безоплатної консультаційної підтримки, а також проводити інформаційне роз'яснення в вигляді ТВ-програм, Інтернет-блогів, роздаткових матеріалах (книг, журналів, газет) та ін. щодо інвестиційної грамотності.

Джерело: складено автором на основі [5].

Окреслені задачі є чи не найголовнішими для акумуляції заощаджень та подолання бар'єру недовіри господарств до держави в фінансовому секторі. Це в свою чергу дозволить запуснути інвестиційний механізм на початковій ланці.

Список використаних джерел:

1. World Investment Report 2021. Investing in sustainable recovery. UNCTAD. 2021. URL: <https://unctad.org/webflyer/world-investment-report-2021>
2. World Bank. 2021. URL: <http://dx.doi.org/10.1596/978-1-4648-1553-9>.
3. World Bank. 2021. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNS.ICTR.ZS?end=2020&start=1960&view=chart>
4. Державна служба статистики України. 2022. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Задоя О. А. Державне регулювання трансформації заощаджень в інвестиції: дис. ... канд. екон. наук:08.00.03. ВНЗ «Університет ім. А. Нобеля». Дніпро, 2018. 213 с. URL: https://duan.edu.ua/images/head/Science/UA/Academic_Council/D_08_120_0/22048.pdf

ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ КРИЗЬ ПРИЗМУ ІДЕЙ ДЖ. М. КЕЙНСА

Видобора Володимир Володимирович

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри загальної економічної теорії та економічної політики Одеський національний економічний університет

Глибока і затяжна економічна криза 1929-1933 рр. різко перервала тривалий період економічного процвітання, спровокувавши масове банкрутство, безробіття, зниження національного доходу та рівня життя населення, а існуючі на той час постулати стимулювання економічного розвитку виявилися недієвими [1, с. 158]. Це продемонструвало недієздатність «класичної ринкової економіки» дати пояснення економічним процесам, що відбувалися в суспільстві, та зумовило необхідність перегляду закономірностей економічного зростання.

Як відповідь на потреби того часу сформувалася кейнсіанська теорія економічного зростання (заснована Дж. М. Кейнсом), яка, насамперед, була пов'язана із пошуком механізмів подолання економічної кризи та створення умов для подальшого піднесення.

Дж. М. Кейнс наголошував, що вся економічна теорія потребує кардинального оновлення: необхідно було привести теорію у відповідність з новими економічними реаліями, що характеризують капіталізм ХХ сторіччя. Цей задум він втілює у «Загальній теорії зайнятості, відсотка і грошей» (1936 р.) [2, с. 47]. Його метою став пошук можливостей і механізмів, які б дозволили вивести економіку з кризового стану та покращити загальний соціально-економічний стан економічної системи.

Основні пункти ідей Дж. М. Кейнса полягають у тому, що:

1) ринкова (капіталістична) економіка не має здатності до гнучкого та оперативного саморегулювання. Стандартні умови її функціонування на практиці не забезпечують відсутності безробіття та умов для нарощування обсягу промислового виробництва. Більш того, економіка схильна до значних коливань через вплив на поведінку споживачів психологічних мотивів заощадження та інвестування. Відповідно, ці коливання ведуть до падіння випуску промислової продукції і зростання безробіття, а номінальний рівень заробітної плати не є достатньо гнучким для самостійної адаптації до кон'юнктури ринку [2, с. 153]. Це зі свого боку, потребує державного втручання;

2) економічне зростання можливе за умови переходу від вільної ринкової до змішаної економіки, де державна політика виступає інструментом, здатним врегульовувати макроекономічні коливання фінансовими (бюджетно-податковими та грошово-кредитними) важелями – маніпулювання державними доходами і видатками;

3) основним засобом економічного зростання є підвищення сукупного попиту, яке можна досягти шляхом збільшення особистого споживання за рахунок зменшення заощаджень особистих домогосподарств, підвищення інвестиційних витрат промислових виробників та державних витрат. Податки є вирішальним інструментом у стимулюванні розвитку економіки, адже низький його рівень призводить до кризових явищ – недостатнього завантаження виробничих потужностей, низьких темпів приросту виробництва або взагалі його

простоїв, зростання безробіття та економічної кризи. Проте достатній попит можливий, коли дві його складові – споживання та інвестиції – урівноважені та досягають певного рівня.

4) фіскальна політика стимулює попит й пропозицію в періоди спаду економічної активності шляхом збільшення державних закупівель і скорочення податків [3, с. 18].

Наукові концепції Дж. М. Кейнса про подолання спаду економіки та стимулювання економічного зростання за рахунок державного втручання мають досить актуальне значення, особливо в період виникнення і загострення кризових явищ, оскільки державне регулювання економіки дозволяє: активізувати процеси відновлення національного капіталу, якісного зростання продуктивності праці і ефективності виробництва; підвищити рівень суспільного добробуту, ефективного попиту і якості життя населення, що в сукупності може сприяти створенню реальних передумов для економічного зростання та збільшення національного багатства.

Таким чином, на наш погляд, нині, зважаючи на низку негативних суспільно-економічних впливів, кейнсіанська концепція може бути трансформована у контексті планово-індикативної антикризової моделі, котра може бути застосована у нинішніх глобальних кризових економічних процесах.

Список використаних джерел:

1. Історія економічних вчень: навчальний посібник / За ред. В.В. Кириленка. Тернопіль: «Економічна думка», 2007. 233 с.
2. Афанасьев М.П. «Общая теория» Дж. М. Кейнса: истоки и будущее (к 75-летию со дня первой публикации). Финансовый журнал Научно-исследовательского финансового института. 2011. № 1. С. 151-156.
3. Белова И.А. Эволюция теоретических основ фискальной политики государства. Вестник Челябинского государственного университета: Экономика. Вып. 29. 2010. № 27 (208). С. 17-20.
4. Барцевський Є. Кейнсіанська парадигма макроекономічного розвитку держави на прикладі подолання рівня безробіття в Німеччині в 1933-1939 рр. Дослідження міжнародної економіки : Зб. наук. пр. К.: ІСЕМВ НАН України, 2011. № 1 (66). С. 178-189.

«TONE OF VOICE» БРЕНДУ В ІНТЕРНЕТ

Гамова Ірина В'ячеславівна

*кандидат економічних наук, доцент кафедри журналістики та реклами,
Державний торговельно-економічний університет*

Цифрове спілкування має вирішальне значення для брендингу в сучасному інтернет-середовищі. До цифрової ери професіоналам у сфері комунікацій доводилося орієнтуватися на друковані ЗМІ, телебачення, радіо та рекламу. Хоча ці канали все ще важливі, нинішні професіонали повинні добре володіти цифровими платформами, такими як соціальні мережі, електронна пошта, програми для обміну повідомленнями та блоги.

Цифрове спілкування – це процес з'єднання з людьми через онлайн-канали. Компанії можуть використовувати цифрове спілкування, щоб розширити охоплення, обмінюватися спеціалізованими повідомленнями та будувати цінні стосунки зі своєю аудиторією. Для здійснення цифрового спілкування варто чітко знати «голос» («tone of voice») бренда [1].

«Голос бренда», або голос і тон - це вираження бренда через слова та стиль тексту, яким компанія ділиться з клієнтами. Голос бренда звучить у кожній комунікації з клієнтом, у дописі «Про компанію» на сайті, пости та коментарі у пабліках та соцмережах, статтях у блогах, адресних email-розсилках. Якщо приємно здійснювати комунікацію по різних точкам дотику зі споживачем, це означає характер бренда, його душа, його стиль спілкування.

«Голос бренда» дозволяє сформувати враження про компанію та виділитися. Стосується це будь-яких різновидів текстової комунікації:

- пости;
- відповіді на коментарі та особисті повідомлення;
- рекламні ролики;
- email-розсилки;
- слогани;
- скрипти відповідей для співробітників;
- новини на офіційному сайті;
- презентації для клієнтів.

Саме «голос» дозволяє формувати персоніфікований та довгостроковий зв'язок із аудиторією: запам'ятатися, сподобатися, прокоментувати, розповісти другу, привернути увагу в стрічці [2].

Завдяки тембру «голосу» ви формуєте відношення до бренду і дієте на почуття цільової аудиторії, що є основою SMM-стратегії. Для здійснення аналізу голосу варто провести наступний алгоритм дій:

Зрозуміти, як клієнти і підписники сприймають ваш бренд, з чим він у них асоціюється.

Створити портрет ЦА або аватар. Визначити вік, стать, канали комунікацій та ціннісні орієнтації.

Зробіть моніторинг точок дотику споживача з брендом на кожному етапі спілкування.

Проаналізуйте «голос бренду» конкурентів. Якщо спілкування в соцмережах активно здійснюється, то голос бренду обрано правильно [3].

«Tone of voice» здатний зробити так, щоб компанію впізнавали буквально з перших слів. Визначення тону голосу вашого бренду та встановлення чітких рекомендацій допоможуть тону вийти на передній план у кожній частині контенту. Це ключова частина розробки контент-стратегії, яка відповідає вашому баченню та виглядає автентичною для клієнтів.

Список використаних джерел

1. Hilde A. M. Voorveld (2019) Brand Communication in Social Media: A Research Agenda, Journal of Advertising, 48:1, 14-26, DOI: 10.1080/00913367.2019.1588808.
2. Watson T. (2022). How To Create Your Brand Voice Guidelines And Stick To Them. Business Growth, - Access: <https://www.designrush.com/agency/logo-branding/trends/brand-voice-guidelines>
3. Verbina E. How to Define Your Brand's Tone of Voice. (2021). Marketing/Marketing Basics, - Access: <https://www.semrush.com/blog/how-to-define-your-tone-of-voice>.

ВІЙСЬКОВА ІНТЕРВЕНЦІЯ РОСІЇ НА ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ: НАСЛІДКИ ДЛЯ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Голюк Вікторія Ярославівна

*кандидат економічних наук, Національний технічний університет
України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

Потапова Марина Юрївна

*кандидат економічних наук, Національна академія статистики,
обліку та аудиту*

Військове втручання Російської Федерації на територію України призвело до численних жертв серед цивільного населення України, масштабної гуманітарної катастрофи у низці населених пунктів країни та значних військових втрат. Ця війна також чинить значний вплив на економіку як України, так і усього світу.

На початку 2022 року глобальна економіка, ослаблена витратами та обмеженнями, пов'язаними з COVID-19, зіткнулася з необхідністю подолання наслідків військової агресії Російської Федерації, яка була спрямована проти України, однак обернулася значними втратами для самої Росії та зчинила світовий резонанс не лише у політичній, а й у економічній сфері. Основні напрямки впливу цієї війни на глобальну економіку лежать у фінансовій, торгівельній та логістичній площинах, що пов'язано з руйнуванням чи тимчасовим припиненням функціонування низки інфраструктурних об'єктів, виробничих та сільськогосподарських підприємств в Україні та масштабними економічними санкціями накладеними на Росію з боку багатьох розвинутих країн.

Очікується, що торгівельна складова впливу російсько-української війни на світову економіку проявиться в першу чергу на ринку енергоносіїв та аграрної продукції. Росія є постачальником значної частки енергоносіїв до багатьох країн світу, і, особливо, країн ЄС. Станом на 24 березня 2022 року США і Британія уже запровадили ембарго на імпорт російської нафти та нафтопродуктів, а країни Європейського Союзу обговорюють можливість запровадження ембарго на імпорт з РФ енергоносіїв. Дискусійність даного питання пов'язана зі значною часткою РФ у забезпеченні Західної Європи енергоносіями. Так, нині

Росія забезпечує 40% газу, який постачається до країн ЄС [1]. Світовий ринок зернових також зазнає впливу російсько-української війни, що уже відобразилося на ринку пшеничних ф'ючерсів [2]. Адже на ці дві країни припадає 28.9% світового експорту пшениці [3]. Також Україна є найбільшим експортером соняшникової олії, постачаючи на світовий ринок до 46% соняшникового насіння та олії. РФ є другим за обсягом виробником цієї продукції, забезпечуючи близько 23% світового експорту [4]. Очевидно, що збройна агресія Росії проти України зумовить значний дефіцит цієї продукції на світовому ринку та наступне здорожчання цієї продукції та її похідних. Окрім впливу війни на ці та багато інших світових ринків є ще аспект закриття російського ринку для низки іноземних компаній, що пов'язано з торговельними та фінансовими санкціями країн світу проти Росії, принциповою позицією закордонних компаній щодо виходу з російського ринку, що пов'язано як з їх протестом проти військової інтервенції РФ на територію України, так і з очікуваним падінням платоспроможності російських покупців.

Фінансова складова цієї війни має матиме як самостійний вплив на світову економіку, так і буде похідною від торговельних, міграційних та інших її наслідків. Безсумнівним видаються перспективи зростання темпів інфляції. Інфляції будуть сприяти очікуване зростання світових цін на енергоносії, зернові, зростаючі витрати ЄС на допомогу біженцям з України, збитки низки підприємств від втрати російського (у зв'язку з запровадженими санкціями) та українського (у зв'язку зі зниженням платоспроможності населення) ринків та інші наслідки, пов'язані з війною та запровадженими санкціями.

Очікується, що економіка країн ЄС постраждає від цього військового конфлікту значно більше, ніж економіка США, приймаючи до уваги їх географічне розташування та позицію США як найбільшого виробника нафти. Щодо впливу війни на ЄС то експерти прогнозують стагфляцію та рецесію [5]. Вичікувальна позиція Китаю щодо російсько-української війни не дає змоги належним чином спрогнозувати її наслідки для китайської економіки. Щодо РФ, то очікується що фінансові та торговельні санкції [6] за даних обставин підштовхнуть її до дефолту.

Список використаних джерел:

1. Melander I., Siebold S. EU split on Russia oil sanctions, mulls other steps. Reuters. March, 22. 2022. https://www.reuters.com/world/europe/eu-mull-russian-oil-embargo-with-biden-set-join-talks-2022-03-21/?fbclid=IwAR1zncYJPNnVWLWzqtAisQH0jHJIY78u1mWL84vDYs2Xjrl5Wn_sHhTka0I
2. Hur K. Charts suggest corn and wheat futures could continue to rise due to Russia-Ukraine war, Cramer says. CNBC. March 22, 2022 <https://www.cnbc.com/2022/03/22/charts-suggest-corn-and-wheat-futures-could-continue-to-rise-due-to-russia-ukraine-war-cramer-says.html>
3. Jonathan J. Ukraine war is economic catastrophe, warns World Bank. BBC News. March, 4. 2022. <https://www.bbc.com/news/business-60610537>
4. Vesoulis A. How the Ukraine-Russia Conflict Will Raise the Price of Snack Foods. Time. March 7, 2022 <https://time.com/6155095/sunflower-oil-russia-ukraine/>
5. Fairless T. Global Economy Braces for Impact of Russia's War on Ukraine. The Wall Street Journal. March 7, 2022. <https://www.wsj.com/articles/global-economy-braces-for-impact-of-russias-war-on-ukraine-11646684060>
6. McBride C., Talley I, Norman L. What to Know as U.S., Allies Put Sanctions on Russia. The Wall Street Journal. March 15, 2022. https://www.wsj.com/articles/russia-ukraine-sanctions-11645819467?mod=article_inline

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Кочерга Антон Володимирович

студент Полтавського державного аграрного університету

Технології управління РЗМБ формуються та в подальшому реалізуються, ґрунтуючись на принципах, які сприятимуть розвитку громади, спираючись на інтереси учасників РЗМБ. На сьогоднішній день існують такі принципи: принцип прозорості, який передбачає повне інформування всіх учасників РЗМБ; принцип партисипативності, який вимагає залучення до процесів прийняття рішень жителів територіальної громади; принцип законності, за ним визначаються пріоритети,

спираючись на чинне законодавство: Бюджетний кодекс України [1], Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» [3], Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [4], Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» [5], інші підзаконні акти, відповідні рішення ОМС та накази голови місцевої ради. Дуже важливо додатково врахувати основні положення Європейської хартії місцевого самоврядування [2]. Зазначимо, що ці принципи не нові, але в національній практиці їх не завжди дотримуються.

В Україні необхідно втілити в життя такі нові принципи: принцип відповідності з реальним станом сучасної економіки в країні, саме за ним визначаються відповідні обґрунтовані потреби, потенційні і одночасно доступні на цей час для мобілізації ресурси, ризики, відповідальність, а його застосування можливе лише у довгостроковій перспективі; принцип «живого партнерства», за яким при вирішенні стратегічних завдань стосовно ресурсного потенціалу території між мешканцями, владою та бізнес-середовищем у центрі повинні бути саме члени територіальних громад; принцип спільного розуміння, покликаний сформулювати чітке уявлення зв'язку між ресурсною базою місцевого бюджету, ресурсами території, ресурсним потенціалом, джерелами власних надходжень і самими доходами місцевого бюджету, в подальшому сприяти забезпеченню в інтересах громади ефективного використання власних доходів місцевого бюджету, враховуватись при розробці цільових програм і довгострокових проектів; принцип динамічного реагування, який враховує швидкий розвиток технологічних інновацій, кризові економічні явища, проблеми демографічні та кліматичні, питання стосовно екологічної та енергетичної безпеки, військових загострень та терористичної загрози; принцип опори на теперішні концепції, який спирається на сучасні концепції розвитку та моделі економічного зростання і завдяки якому механізм формулювання стратегічних пріоритетів РЗМБ може бути гнучким, інноваційним, оперативно динамічно реагуючим на зміни.

Стратегічні пріоритети РЗМБ, враховуючи вищезазначені принципи, ґрунтуються на аналізі впливу як місцевого, так і загально національного економічного, політичного середовищ, на власне їх характеристики, і направлені вони на досягнення довгострокової врівноваженості РЗМБ з

подальшою динамікою зниження залежності місцевих бюджетів від державного бюджету, на фінансовий захист ОМС від дефолту при економічно несприятливих умовах. Вони змінюють власне розуміння традиційного розвитку в бік стратегічного партнерства самої громади, влади та бізнесу, і направлені вони на потреби жителя громади. Такі пріоритети сприятимуть зросту продуктивності місцевої економіки через стимулювання інвестицій у місцеві підприємства, націлені на створення необхідної кількості робочих місць з врахуванням власної ринкової конкурентоспроможності.

Стратегічні пріоритети управління РЗМБ спричиняють збільшення точок утворення ресурсного потенціалу, розширення меж їх дохідної бази і зростання масштабів мобілізованих ресурсів. З'являються широкі можливості, і одночасно можуть виникнути підвищені ризики, адже існує вірогідність факторів не системності та не визначеності нових джерел заповнення бюджетів.

Існують спричинені зміною РЗМБ перетворення фіскальних ризиків: історичні, в яких мінімум ризиків або вони відсутні; поточні, які існують зараз; майбутні, які збільшуються протягом часу. При історичних перетвореннях бюджетні кошти накопичуються на загально державному рівні, перерозподіляються трансферами місцевим бюджетам. Існує залежність рівня РЗМБ від здібностей ОМС збільшувати обсяги існуючих та знаходження додаткових джерел надходжень. Вплив зовнішніх факторів зростає, а залежності місцевих бюджетів від загально державного мінімізується при поточних перетвореннях. Під час майбутніх перетворень зростатиме об'єм доходів місцевих бюджетів шляхом збільшення не бюджетних надходжень, видатки ОМС на розвиток розширюватимуться, а фінансування з держбюджету різко скорочуватиметься.

Тому правильно сформульовані стратегічні пріоритети сприятимуть ефективному ухваленню прогресивних управлінських рішень стосовно ресурсних потреб ОМС в напрямку продуктивної реалізації їх функцій. Цей всеохоплюючий процес управління є багаторазовий і потребує постійного покращення процесу розподілу всіх доступних ОМС ресурсів, з врахуванням їх постійного оновлення та осучаснення.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний Кодекс України № 2456-VI від 08 лип. 2010 р. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
2. Європейська хартія місцевого самоврядування. Рада Європи; Хартія, Міжнародний документ від 15.10.1985 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_036.
3. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України : Закон України від 23 бер. 2000 р. № 1602-III (зі змінами). – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14>
4. Про місцеве самоврядування : Закон України від 21 трав. 1997 р. № 280/97-ВР. Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z970280.html.
5. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : указ Президента України від 12 січ. 2015 р. № 5/2015. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

УДОСКОНАЛЕННЯ РЕГУЛЯТОРНО-ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗАСАД НЕФІНАНСОВОГО ЗВІТУВАННЯ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ФОРМАТУ ПОДАННЯ НЕФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Кучерява Мар'я Василівна

*кандидат економічних наук, Державна навчально-наукова установа
«Академія фінансового управління»*

В Україні сформовано національну модель регуляторно-організаційного забезпечення нефінансового звітування визначених типів підприємств в частині складання та оприлюднення звітів про управління. На рівні із зазначеною формою звітування, як показує практика вітчизняних підприємств в країні також сформовано неформальний інститут складання добровільних нефінансових звітів, найбільш поширеними формами яких є інтегрована звітність, звітність зі сталого розвитку, екологічні та соціальні звіти [1]. При складанні згаданих звітів підприємства керуються положеннями загальновизнаних міжнародних

рекомендацій (GRI, GCI). Разом із тим необхідним є подальше удосконалення існуючої моделі регуляторно-організаційного забезпечення нефінансового звітування через розроблення документу, спрямованого на надання допомоги підприємствам, організаціям та іншим юридичним особам усіх форм власності (крім банків, бюджетних установ, мікропідприємств та малих підприємств) при складанні ними звіту про управління. Враховуючи рекомендаційний характер та добровільний формат застосування положень такого документу, форматом для згаданих рекомендацій може бути обрано документ «керівні настанови». Аналіз існуючої нормопроектувальної техніки в Україні показав, що термін «настанова» може бути визначений як: «нормативний документ, що рекомендує практичні прийоми чи методи» [2]. Практичним прикладом створення документу рекомендаційного характеру у форматі керівних настанов можуть слугувати Керівні настанови щодо розкриття інформації про кінцевих бенефіціарних власників, розроблені Державною службою фінансового моніторингу України.

Проект документу «Керівні настанови щодо складання звіту про управління» повинен містити рекомендації щодо принципів, змісту та порядку складання звіту про управління, переліку показників, які охоплюють економічні, екологічні, соціальні та управлінські аспекти діяльності підприємств, з опорою на існуючі рекомендації міжнародних документів. Разом із тим, відповіддю на проблеми невизначеності функціонування підприємств в умовах зовнішніх викликів непереборного характеру, зокрема військової агресії проти України, стане включення до розробленого проекту орієнтовного переліку показників, що відображають її вплив на діяльність суб'єктів звітування.

Очікуваний результат від запровадження проекту Керівних настанов щодо складання звіту про управління полягає у можливості надати допомогу підприємствам щодо розкриття високоякісної фінансової та нефінансової інформації різним групам стейкхолдерів, зокрема власникам, інвесторам, кредиторам, бізнес-партнерам, робітникам та державним органам [3].

Наступним напрямом удосконалення чинної моделі регуляторно-організаційного забезпечення нефінансового звітування є розбудова механізму збору та консолідації даних нефінансових звітів

підприємств через створення національного репозитарію відповідних звітів підприємств.

Краща світова практика функціонування глобальних та національних репозитаріїв нефінансових звітів демонструє такий алгоритм збору даних в умовах застосування електронного формату подання звітності:

- 1) створення реєстру даних у вигляді репозитарію;
- 2) визначення координатора репозитарію на законодавчому рівні;
- 3) збір та агрегування даних нефінансових звітів підприємств;
- 4) розроблення організаційно-методичного забезпечення подання звітності до репозитарію (створення таксономії нефінансової звітності в контексті застосування електронного формату XBRL; алгоритм перевірки даних за формальними ознаками відповідності звітності чинному законодавству).

Напрямами використання даних репозитарію є:

- оцінка стану дотримання підприємствами норм законодавства в частині складання звіту про управління (контроль за своєчасністю подання звітів);
- агрегування даних за галузями діяльності підприємств;
- формування Добровільних національних оглядів країни щодо досягнення Цілей сталого розвитку (далі – ЦСР) в частині оцінки внеску підприємств.

Застосування наведених пропозицій щодо удосконалення чинної регуляторно-організаційної моделі нефінансового звітування в Україні дозволить підвищити рівень прозорості діяльності підприємств в частині поширення інформації про корпоративну соціальну відповідальність; посилити цінність звітів про управління та інших форм добровільної нефінансової звітності як джерел даних про досягнення ЦСР.

Список використаних джерел:

1. Олійник Я. В. Практика нефінансової звітності підприємств добувної галузі України / Я. В. Олійник, М. В. Кучерява, А. Г. Зінченко, Л. П. Коритник // Наукові праці НДФІ. – 2020. – № 4. – С. 95-105.
2. ДСТУ 1.1:2015 «Стандартизація та суміжні види діяльності. Словник термінів». URL: https://quality.nuph.edu.ua/wp-content/uploads/2017/11/dstu_1_1_2015.pdf (дата звернення: 24.03.2022).

3. Єфименко Т. І. Практичний коментар щодо складання звіту про управління та розкриття впливу пандемії COVID-19 / Т. І. Єфименко, Л. Г. Ловінська, Я. В. Олійник, М. В. Кучерява // Фінанси України. – 2021. – № 6. – С. 7-28.

ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВ В РОЗРІЗІ БАНКІВСЬКОГО INTERNET ОБСЛУГОВУВАННЯ

Лиманюк Катерина Володимирівна

студентка групи 22-ОП, Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця

Розвиток інформаційних та комп'ютерних технологій стало передумовою виникнення банківського Internet-обслуговування, що у сучасних умовах відрізняється новими стандартами проведення фінансових операцій і якістю обслуговування, а також надає можливості залучення нових та утримання діючих клієнтів банку. Під дистанційним банківським обслуговуванням розуміють загальний термін для технологій надання банківських послуг на підставі розпоряджень клієнта, які передаються віддаленим способом (тобто без візиту клієнта в банк), найчастіше з використанням комп'ютерних мереж [3]. Internet-технології обслуговування можна класифікувати за типами інформаційних систем (програмно-апаратних засобів), що використовуються для здійснення банківських операцій в поетапній еволюції інформаційних технологій сучасності.

Перевагами запровадження електронних банківських послуг є наступні:

економія часу і коштів – користування системою електронного обслуговування зменшує витрати часу, який спрямовується на задоволення потреб клієнтів, також знижується рівень операцій з готівкою та частота відвідування клієнтами банківських установ;

оперативність – можливість одержання певної оперативної інформації про послуги і стан ринку загалом, можливість оперативно реагувати на зміни ситуації на ринках;

мобільність – можливість використання електронних банківських послуг практично у будь-який час і у будь-якому місці;

простота у здійсненні електронних операцій клієнтами – немає необхідності завантажувати і встановлювати спеціальне програмне забезпечення.

Крім того, здійснення банківського Internet обслуговування мінімізує використання людської праці, сприяє скороченню організаційних витрат, зменшує деякі види банківських ризиків, таких як втрата платіжних документів, їх фальсифікація, неправильна адресація, знижує ймовірність помилок у реквізитах платежу, прискорює обмін інформацією між банками та клієнтами, обробка платежів здійснюється переважно у реальному часі, зростає швидкість проходження платежів тощо [2]. Враховуючи те, що банки надають широкий спектр електронних послуг населенню, то доцільно провести їх поділ за певними критеріями.

Послуги, які надаються через систему дистанційного обслуговування управління готівковими коштами управління рахунками та автоматизація розрахунків кредитні та депозитні операції, операції з електронними грошима клірингові операції, валютні операції інформаційні та консультаційні послуги.

Сьогодні дистанційне банківське обслуговування в Україні надають багато фінансових установ. Найбільш успішними і технологічними учасники ринку вважають інтернет-сервіси ПриватБанку, Ощадбанку, АльфаБанку, VTB Банку, ПУМБ, Райффайзен Банку Аваль, УкрСиббанку та Укрсоцбанку. Найбільше інтернет-обслуговуванням користуються люди віком 25-34 роки, серед них активних користувачів – 43%. У решті вікових категорій їхня частка не перевищує 22% [1]. Водночас частка користувачів Інтернету серед різних вікових категорій є вищою і має стабільну тенденцію до зростання.

Розвиток подібних систем є вигідним як клієнту, так і банку. Завдяки онлайн-банкінгу банки скорочують адміністративні витрати (на персонал, оренду приміщення тощо). Згідно з даними НБУ, в січні-лютому 2020 р. банки спрямували на цю статтю витрат 7,2 млрд. грн., що становить 21% від їхніх загальних витрат.

Незважаючи на значні досягнення вітчизняних банків на ринку електронного банкінгу, його рівень поступається деяким закордонним країнам. Підрахунки, проведені дослідницькою компанією GfK, довели, що в Україні в 2019 р. з 70 млн. клієнтів, підключених до Інтернет-обслуговування, хоча б одну онлайн-операцію на квартал здійснюють

лише 10%, тоді як у Польщі цей показник дорівнює 61%. До того ж в українських банках рівень операційних витрат становить близько 4,5% від активів, що перевищує більш ніж удвічі аналогічний показник у Польщі. При цьому, за оцінкою McKinsey, у невеликих банках відносні витрати майже вдвічі-втричі вищі, ніж у провідних установах [4].

Досліджуючи структуру клієнтів ринку електронних банківських послуг, експерти відзначають не повну готовність клієнтів до заміни традиційного обслуговування віртуальним.

Таким чином, сучасні інноваційні Інтернет-технології дозволяють банкам істотно прискорити і спростити документообіг, знизити собівартість банківських операцій, зменшити обсяг паперової роботи. Інтернет-банкінг знижує витрати банку, підвищує комфорт і дозволяє банку отримувати додатковий комісійний дохід.

Список використаних джерел:

1. Огляд систем інтернет-банкінгу України. URL:<https://superobmen.org/obzor-sistem-internet-bankinga-ukrainyi>
2. Пожидаєва М. А. Еволюція використання електронних платіжних інструментів: фінансово-правовий аспект. Правові горизонти. 2020. № 20 (33). С. 82-87.
3. Чумак Н. В. Види дистанційного банківського обслуговування вміжнародному електронному бізнес. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/3408/1.pdf>
4. Antitrust: Commission accepts commitments by Mastercard and Visa to cut inter-regional interchange fees. URL: https://europa.eu/rapid/press-release_IP-19-2311_en.htm

Науковий керівник: Польова Олена Леонідівна, доктор економічних наук, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК 2022: ВИКЛИКИ ТА ПРОГНОЗИ

Петасюк Олена Іванівна

кандидат історичних наук, доцент, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Світове суспільство визначило увесь комплекс обрисів сучасної епохи як глобалізаційної, що була підготовлена попереднім ходом історичного розвитку. Парадигма глобалізації як «єдності у множинності» виникла внаслідок не стільки моніторингу минулого та теперішнього розвитку, а скільки внаслідок потреби аналітики заради майбутнього. «Філософія» глобалізації в політико-соціально-економічній площині полягає у тому, що вона у своїх вимірах, як процес та стан, характеризується щораз більшою складністю та взаємопов'язаністю світового господарства. Дослідники сходяться на тому, що фундаментом для економічного зростання є стабільність і передбачуваність глобальних процесів у нових реаліях [1]. Проте стабільність корисна до певної межі, за якою мають відбуватися постійні оновлення заради поступу.

Стан світової економіки визначатимуть передусім загальна ситуація із коронавірусом і характер відповідних обмежувальних заходів; ситуація на ринку енергоносіїв; геополітичні потрясіння [1]. З одного боку, глобальна економічна інтеграція та технічний прогрес дають плоди: люди стали більше інвестувати не у матеріальні активи, а у знання та інтелектуальну власність [2]. Це не дивно: найважливішим продуктом інформаційної цивілізації, яка є виявом глобалізаційних трансформацій, фігурують саме знання. Головними рушіями зростання світової економіки виступають цифровізація, штучний інтелект і роботизація. За оцінками аналітиків, тільки інтернет речей до 2025 р. буде щорічно приносити світовій економіці від 4 до 11 трлн. дол., а ШІ збільшить світовий ВВП 2030 року на 15,7 трлн. дол. [3]. Дослідницький інститут IHS Markit вважає: до 2025 р. обмінюватися інформацією будуть 78 млрд. розумних речей [4, с. 39].

З іншого боку. зберігаються тенденції, що намітилися ще з початку ХХІ ст. паралельно із зростанням комфортабельності життя: старіння населення та уповільнення зростання продуктивності праці у розвинених країнах (вважається: вже народилася дитина, яка завдяки досягненням

науки здатна прожити 150 р. [4, с. 24, 176]), що збільшує фінансовий тиск на державу; динамічна зміна клімату, яка також впливає на трансформацію образу життя людської спільноти. До того ж, в ковідну епоху проблема охорони здоров'я перетворилася на екзистенційну проблему. Тому з огляду на ці та низку інших проблем, Світовий банк очікує сповільнення глобального зростання з 5,5% у 2021р. до 4,1% 2022 р. та 3,2% у 2023 р. [5]. За прогнозами міжнародних фінансових організацій, у перспективі наступних десяти років темпи зростання світової економіки будуть стабільними – на рівні 3% на рік [3].

З світоглядної позиції глобалізація, що розвивалася як економічна ідея, зараз має чітко окреслений соціальний характер [6]. Йдеться і про високу швидкість соціальних змін; віддаленість людини від природи та виснаження запасів корисних копалин; появу не-нуклеарних родин; швидку мобільність людини завдяки цифровізації усіх особистих сфер та новим формам зайнятості (онлайн послуги, фінансові сервіси, віртуальне робоче місце тощо). Глобалізація посилює розвиток відчуття спільноти нової якості – цифрової спільноти. Натомість, пануюча постмодерністська ідеологія посилює фрагментизацію суспільства, в якому перетинаються цифрова та фізична ідентичності. Процеси демасифікації призводять до «кліп»-мислення, кожен створює власний віртуальний світ і перетворюється на комірку глобальної мережі. Це даність нашої епохи. Чи на добре ці зміни, покаже час. Ми живемо у досить мінливому та турбулентному світі, де перебіг подій змінюється на ходу. У цьому сенсі це є обнадійливим, бо переформатування та зміни – це рух, а отже життя.

Список використаних джерел:

1. Недержавний аналітичний центр «Українські студії стратегічних досліджень». Глобальні, безпекові, політичні, економічні тенденції у світі та їхній вплив на Україну в 2022 році. URL:<https://ussd.org.ua/2022/01/17/globalni-bezpekovi-politychni-ekonomichni-tendentsiyi-u-sviti-ta-yihnij-vplyv-na-ukrayinu-v-2022-rotsi/>
2. ОЕСР. Глобальні тренди, які формуватимуть освітні тенденції у 2022 р. URL: <https://nus.org.ua/articles/globalni-trendy-yaki-formuvatymut-osvitni-tendentsiyi-u-2022-r-doslidzhennya-oesr/>

3. Український інститут майбутнього. Прогноз розвитку світової економіки до 2030 Е. URL: <https://strategy.uifuture.org/prognoz-rozvitku-sv%D1%96tovoi-ekonom%D1%96ki-do-2030e.html>
4. Скіннер К. Людина цифрова / пер з англ. Г. Якубовська. Харків: Вид-во «Ранок»: Фабула, 2020. 272 с.
5. Financial Club. Світовий банк погіршив прогноз зростання глобальної економіки. 12.01.22. URL: <https://finclub.net/ua/news/svitovyi-bank-pohirshyuv-prohnoz-zrostannia-hlobalnoi-ekonomiky.html>
6. Глобалізація – Council of Europe URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/globalisation>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ

Поляк-Свергун Мар'яна

кандидат економічних наук, кафедра фундаментальних та спеціальних дисциплін Чортківського навчально-наукового інституту підприємництва і бізнесу, Західноукраїнський національний університет

В умовах адміністративної реформи питання фінансової незалежності місцевого самоврядування стає все більш актуальним. Під фінансовою незалежністю зазвичай розуміють надання власних джерел доходів, які здебільшого ототожнюються з податками та зборами.

Місцеві податки та збори являють собою невід'ємну частину системи податків і зборів України, із загальними принципами та характеристиками. Проте статус органів місцевого самоврядування та їхні повноваження у сфері оподаткування зумовлюють їх певні особливості в питаннях порядку встановлення податків; порядку їх запровадження; порядку надсилання до бюджету; обов'язковості введення [3].

Місцевим бюджетом, до якого спрямовуються місцеві податки та збори, є бюджет територіальної громади.

Місцеві податки та збори в повному обсязі зараховуються до місцевого бюджету та формують загальний фонд місцевого бюджету, збалансовують дохідну частину бюджету та забезпечують першочергові потреби місцевого бюджету громади.

Кошти з їх надходжень забезпечують функціонування установ, спрямовуються на благоустрій територій громад, програми соціально-економічного розвитку.

Мета державного регулювання місцевих податків і зборів [1]:

- упорядкувати механізм їх сплати відповідно з чинним законодавством;
- встановити доцільні та обґрунтовані розміри ставок;
- визначити порядок нарахування та строки сплати;
- забезпечити додаткові надходження;
- зменшити податкове навантаження на окремі категорії громадян;
- удосконалити систему оподаткування.

Процедура регулювання місцевих податків і зборів розділена на два етапи – загальнодержавний та місцевий. Держава на першому етапі визначає перелік податків, необхідні елементи їх правової структури, надає органам місцевого самоврядування повноваження вводити їх.

Органи місцевого самоврядування надалі здійснюють надані державою повноваження, встановлюючи та регулюючи механізми податків і зборів, а також введення їх у дію відповідно до пунктів 12.3 та 12.4 статті 12 Податкового кодексу України.

Органи самоврядування повинні встановити ставки місцевих податків і зборів у межах ставок, встановлених Податковим кодексом, визначити перелік податкових агентів відповідно до статті 268 Податкового кодексу, прийняти рішення про зміну ставок, об'єкти оподаткування, порядок стягнення або надання податкових пільг.

Висновки

Місцеві податки є одним із ефективних механізмів нарощування фінансової спроможності органів місцевого самоврядування та відносяться до джерел соціально-економічного розвитку території.

Правове регулювання місцевих податків визначає їх особливе значення у забезпеченні належного розвитку територій, задоволенні потреб населення на цих територіях.

Список використаних джерел:

1. Вікторчук М. В. Адміністративно-правове регулювання місцевих податків і зборів в Україні в умовах євроінтеграції : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2016. 18 с.

2. Скоробагач В. І. Правове регулювання місцевих податків і зборів: дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.07. Харків, 2015. 207 с.
3. Хомутич В. Ю. Загальні засади встановлення податків та зборів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2015. 193 с.

ГЛОБАЛЬНІ ІМПЕРАТИВИ ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Скрипник Наталія Євгенівна

*кандидат економічних наук, доцент, Дніпровський національний
університет імені Олеся Гончара*

Личкатий Василь Олегович

*студент 2 курсу магістратури, Дніпровський національний
університет імені Олеся Гончара*

Структурні зміни, що відбуваються в ХХІ столітті, в епоху зрушень у світовій економіці, під впливом науково-технічної революції, спеціалізації та кооперації промислового виробництва, сприяють якісним змінам в області глобалізації товарних ринків. Зазначені процеси є недосконалими та, з огляду на наявність багатьох недоліків, вимагають подальших наукових досліджень.

Національна економічна політика в усіх своїх складових повинна будуватись, як свого роду відповідь на виклики глобалізації. У цілому успішність економічного розвитку сьогодні залежить від того, наскільки вдало кожна країна використовує можливості глобалізації та мінімізує відповідні ризики. У зв'язку з цим виникає необхідність у запровадженні досконаліших коригуючих важелів в економічному механізмі зовнішньої торгівлі в умовах реформування міжнародної торговельної політики.

Проблемам формування та функціонування міжнародних товарних ринків, а також дослідженням особливостей розвитку торговельної політики присвячені праці багатьох зарубіжних і вітчизняних вчених: В. Адамик, З. Атаманчук, Н. Безрукова, В. Венгер, О. Гащицький, А. Гіллман, І. Дюмулен, О. Іваницька, М., Д. Ірвін, Д. Лук'яненко,

А. Мазаракі, Ю. Макогон, Т. Орехова, В. Панченко, Н. Резнікова, Ж-П. Родріг, М. Савченко, О. Швиданенко, Т. Шталь, О. Яценко та інші.

Глобальна економіка об'єднує економічну діяльність більше 200 національних господарств, які обробляють, виробляють та споживають продукцію у світі.

Розвиток світового ринку товарів XIX-XX ст. привів до посилення міжнародного економічного спілкування, яке крок за кроком стало виходити за межі міждержавного обміну. Зростання потужності фінансового капіталу та стрімкий розвиток продуктивних сил призвели до виникнення світового господарства [1].

Як зазначають експерти Інституту економічних досліджень та політичних консультацій: «Динаміка, зміст та масштаби міжнародної економічної взаємодії сьогодні визначаються глобальними тенденціями світового розвитку, які відображають глибинні трансформації практично в усіх сферах життя суспільства, причому швидкість відповідних змін постійно зростає» [2].

Міжнародна торгівля є одним з найважливіших показників глобалізації, в тому числі глобалізації виробництва та реалізації товарів та послуг. Рівень інтегрованості країни до міжнародного товарообміну традиційно вимірювався:

- 1) часткою експорту та імпорту у ВВП (експортна та імпортна квоти);
- 2) пропорцією імпорту в кінцевому споживанні товарів та послуг;
- 3) часткою експорту в доданій вартості [3].

Міжнародна торгівля товарами та послугами має важливе значення для будь-якої країни світу, а окремі держави завдяки експорту до інших країн формують значну частину своїх доходів. Фактори глобалізації, що характеризуються наднаціональним форматом дії, як наслідок, структурні зміни у світовій торгівлі, зміни структури виробництва та споживання, технологічних інновацій, розвиток сучасної торговельної політики в інституційному середовищі Світової організації торгівлі, основною метою функціонування якої є лібералізація зовнішньоторговельних операцій, чинять потужний вплив на тенденції внутрішніх ринків країн світу [4].

Останнім часом значно прискорились темпи створення інтегрованої економічної системи. Світове господарство на сучасному етапі

формується під впливом різних явищ та процесів, що формують зміст і направленість глобалізаційних процесів економіки.

Треба визнати, що жодна дія або процес (економічний, соціальний, юридичний, політичний тощо) в нашому житті або в суспільстві чи економіці не існують відокремлено від інших, а також є об'єктом впливу багаточисельних факторів. Це ж стосується усіх процесів, що відбуваються на товарних ринках окремих країн. Первісним елементом світового ринку є національний внутрішній ринок, що поєднує в собі внутрішню та зовнішню торгівлю окремої країни [5].

Категорію «глобалізованого ринку» можна описати, як голістичну систему обміну товарами і послугами, що виникла на основі міжнародного поділу праці та зовнішньоторговельної інтеграції під впливом лібералізації міжнародної торгівлі, зростання інформаційної відкритості глобального суспільства, формування стандартизованих вподобань споживачів, розвитку інформаційних технологій; функціонування якої забезпечується глобальною інституційною базою доступу на ринок та регулювання умов конкуренції [6].

Рушійною силою процесу глобалізації товарних ринків є такі основні макро-фактори, як: лібералізація міжнародної торгівлі, розвиток інформаційних технологій, активна діяльність багатонаціональних підприємств.

Сьогодні, згідно даних Світового банку, США застосовують середньозважений тариф в розмірі 1,7% до імпорту, і це один з найнижчих показників у світі, еквівалентний ЄС. Хоча більшість розвинених країн наполягають на зниженні торговельних тарифів, вони все ще дуже високі в деяких частинах світу. Наприклад, Індія – середньозважений тариф 5,8%, в той час як в Китаї ставка становить 3,8%. В африканських країнах одні з найвищих показників: Габон – 16,9%. Багамські острови – це країна з найвищим середньозваженим тарифом в світі – 18,6% [7].

З появою Інтернету виникла електронна комерція, яка стала новим імпульсом глобалізації ведення бізнесу. Наприклад, можна створити віртуальний бізнес та здійснювати торгівлю по всьому світі без будь-яких перешкод. Такі торговельні платформи, як Amazon і eBay, Alibaba дозволили малому бізнесу та окремим людям виходити на глобальні

ринки, забезпечивши швидке та недороге спілкування між бізнесом та його споживачами по всьому світу [8].

Зростання глобальної електронної комерції служить ілюстрацією того, як зростаюче використання інформаційних комп'ютерних технологій перебудовує виробництво і торгівлю, що має серйозні наслідки для країн, що розвиваються. За оцінками ЮНКТАД (Конференція ООН з торгівлі та розвитку) глобальна електронна комерція досягла в 2020 році 29 трлн дол. США. Список топ-10 країн за загальним обсягом продажів електронної комерції залишився незмінним з 2016 року, США є лідером на ринку. Трійку лідерів B2C (Business-to-Consumer, Бізнес для споживача) продажів електронної комерції очолили, Китай, за ним – США та Великобританія [9].

Отже, процес глобалізації уповільнити чи зупинити не можливо, оскільки він є основою подальшого розвитку світового господарства. В сучасних умовах стан національної економіки визначається не тільки внутрішнім потенціалом, а й рівнем участі в міжнародному поділі праці. Але в свою чергу процес глобалізації міжнародних товарних ринків несе не лише нові можливості та перспективи, а також і небезпеку, особливо, для країн з перехідною економікою. Якісним аспектом глобалізації є виробнича діяльність багатонаціональних підприємств, яка зростає більш швидкими темпами ніж міжнародна торгівля. Стрімкий розвиток технологічних інновацій та поширення багатонаціональних підприємств сприяють формуванню глобальної економіки, яка іноді вступає в протиріччя з націоналістичними побоюваннями щодо збереження порівняльних переваг і конкурентоспроможності.

Список використаних джерел:

1. Іщук Ю. А. Детермінанти процесу глобалізації на міжнародних товарних ринках. Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту. 2017. № 17. С. 125-131.
2. Біла книга. Як реалізувати експортний потенціал України за умов глобалізації. К., 2016. URL: http://www.ier.com.ua/files/publications/Books/2016/White_book_export_UKR_2016.pdf.
3. Іщук Ю. А., Саркісян Л. Г. Особливості розширення зовнішньоекономічних зв'язків України в контексті глобалізації. Економіка і організація управління. 2016. № 4 (24). С. 245-253.

4. Атаманчук З. А., Макогін З. Я. Глобалізація світових ринків товарів та послуг. Збірник наукових праць Донецького державного університету управління. Серія: «Економіка». Т XX. Вип. 314. Маріуполь: ДДУУ, 2019. С. 251-257.
5. Иванова И. А. Глобализация мировых товарных рынков и ее вызовы к современной системе международных экономических отношений. Культура народов Причерноморья. 2009. № 172. С. 161-164. URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/246292>.
6. Іващенко М. В. Наслідки глобалізації товарних ринків для національної економіки України. Траектория науки. 2016. Т. 2, № 4. С. 231-236. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/trna_2016_2_4_7
7. Douglas A. Irwin, 1994. "The GATT's Contribution to Economic Recovery in Post-War Western Europe," NBER Working Papers 4944, National Bureau of Economic Research, Inc., World Bank <https://data.worldbank.org/indicator/TM.TAX.MRCH.WM.AR.ZS?end=2017&start=1988>
8. Ishchuk Yuliia. Drivers of global commodity market formation. "Dialogue" – E-Journal, D. A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov, Bulgaria. 2020. (1) pp. 33-42.
9. Digital economy report 2020 URL : https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/der2020_en.pdf

ЦІЛІ КОНСОЛІДАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ БАНКІВ

Ткачук Наталія Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

Сучасний період розвитку банків характеризується стрімким збільшення консолідаційних процесів банківських установ. Консолідація є однією з найбільш популярних стратегій зростання банків та зміцнення їх позиції на ринку. Для повноцінної характеристики процесів консолідації банків доцільно розглянути можливі цілі, що можуть ставити перед собою банки в ході процесу консолідації свого бізнесу.

В економічній літературі можна зустріти ототожнення терміну «цілі» та «результати» або взаємозамінне їх використання. Проте, між

зазначеними поняттями існують чіткі відмінності, які варто виокремлювати та розуміти. Зазвичай, цілі вказують на загальний зміст і спрямованість мотивів учасників консолідації, а також на їхні прагнення досягти конкретних результатів. Тому цілями консолідації банків є очікуване застосування на практиці набутого досвіду з надання банківських послуг в розрізі мотивації банків-учасників угоди. Результати є кінцевим вираженням досягнення окреслених цілей консолідації внаслідок функціонування новоствореного банку.

На нашу думку, результати консолідації є співзвучними з її цілями, відмінністю лише є те, що результати визначаються вже за підсумками процесу консолідації та функціонування новоствореного банку, тоді як цілі формуються на початковому етапі інтеграційного процесу.

Враховуючи значну різноманітність можливих цілей консолідації для банків-учасників вважаємо за доцільне згрупувати їх так:

1) захисні цілі, в яких банк шукає можливостей свого зростання за рахунок: придбання додаткових активів іншого банку, посилення своїх позицій на ринку, позбавлення конкурентів шляхом їх придбання чи захоплення частки ринку [1];

2) інвестиційні цілі передбачають, що банки, їх менеджери та інвестори можуть переслідувати такі цілі: розміщення вільних ресурсів, участь у прибутковому бізнесі, скуповування недооцінених активів, використання управлінських навиків, інвестування надлишків готівки, придбання анти циклічних або балансуючих активів для портфеля;

3) інформаційні цілі, які можуть покращити рівень інформованості новоствореного банку щодо: новітніх інформаційних технологій, вподобань споживачів банківських послуг;

4) стратегічні цілі, які можуть бути використані банками як інструмент конкурентної стратегії для створення стійкої переваги задля підвищення бар'єрів для входження на ринок потенційних банків-конкурентів за рахунок: диверсифікації, яка дає можливість контролювати фінансові ризики, забезпечить стабільність і досвід з інших сфер, недоступних для інших банків, скорочення часу для виходу на даний ринок й отримання переваг, збереження стабільності та ємності ринку, оскільки придбання вже існуючого на ринку банку дасть необхідні потужності й частку на ринку, а створення додаткових потужностей може сформувати їх надлишок, що знизить рівень цін і знецінить

інвестиції; виходу на фінансові ринки інших країн, європейський і світовий ринки [2];

5) цілі акціонерів, які можуть використовувати консолідацію банків для: створення партнерства чи залучення стратегічного інвестора в свій банк, виокремлення частини бізнесу в окрему бізнес-одинцю чи окремих банків, продажу частини акцій.

На основі зазначених нами цілей відбувається формування відповідних мотивів консолідації як у банку-покупця, так і в банку-продавця, які в подальшому зумовлюють їхні дії в консолідаційних процесах на ринку.

Список використаних джерел:

1. Гохан П. А. Слияния, поглощения и реструктуризация компаний; Пер. с англ. – 4-е изд. М.: Альпина Паблишерз, 2010. 741 с.
2. Романенко О. А. Теоретический анализ мотивов слияний и поглощений. Наука и общество. 2011. №2. С. 66-72.

ПЛЮРАЛІЗМ СПОСОБІВ ФІНАНСУВАННЯ БУДІВНИЦТВА ЖИТЛОВОЇ НЕРУХОМОСТІ В УКРАЇНІ: ВПЛИВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ

Штейнгауз Дмитро Олександрович

аспірант, Університет банківської справи, м. Львів, Україна

Враховуючи ситуацію, яка склалася на ринку житлової нерухомості України, можемо сказати, що одним із важливих завдань є удосконалення і формування оптимального складу механізмів інвестування у житлове будівництво. Обґрунтовується це тим, що вибір конкретного способу фінансування будівництва залежно від рівня його інвестиційної ризиковості має важливе значення для інвестора.

Законом України «Про інвестиційну діяльність» [1] визначені способи залучення інвестицій, які можуть бути закладені в основу легальних схем фінансування будівництва об'єктів житлової нерухомості в Україні. Такими способами є: фонди фінансування будівництва, фонди операцій з нерухомістю, інститути спільного інвестування, емісія цільових

облігацій. Хоча на перший погляд вони мають спільні риси, але при цьому кожен з них має свої особливості в залежності від процедури фінансування, виду та механізмів застосування фінансово-кредитних інструментів фінансування, документів, що оформляються, правового статусу забудовника, мети сторін, рівня захищеності інтересів інвесторів та гарантування їх прав тощо.

Існування такої великої кількості способів фінансування будівництва житла має як позитивні, так і негативні прояви для ефективності функціонування ринку житлової нерухомості. Серед позитивних аспектів можемо назвати те, що наявність альтернативних способів створює передумови для раціонального вибору учасниками ринками тих, які дозволяють більш ефективно використовувати грошові кошти та робить доступнішим придбання житла. Водночас, недостатній рівень фінансової грамотності населення, у т. ч. і в частині спеціальних знань у предметній сфері фінансових аспектів реалізації різних механізмів інвестування на ринку житлової нерухомості, ускладнює процес такого вибору. Таким чином, інвесторам потрібно розуміти індивідуальні особливості кожного з них, в тому числі їх переваги і недоліки, а також бути обізнаними з можливими негативними наслідками.

Якщо порівняти легальні способи фінансування будівництва житла в Україні, то можемо сказати, що вибір механізмів фінансування визначається, перш за все, інвестиційними цілями. Проте варто зазначити, що ті способи інвестування, які передбачені чинним законодавством України, не містять надійних запобіжних механізмів, що гарантували б захист прав та інтересів інвесторів. Наприклад, незважаючи на пряму нормативну заборону, на практиці забудовники часто застосовують договори інвестування (пайової участі у фінансуванні будівництва) та договори купівлі-продажу майнових прав на нерухомість, що будується, користуючись положеннями цивільного кодексу про свободу договору, згідно з якими передбачено право укладати будь-які договори, прямо не заборонені чинним законодавством України. Відповідно до цього найпоширенішою схемою є продаж квартир за допомогою деривативів (форвардних контрактів).

Фінансовими особливостями цієї схеми є те, що:

– сума оплати за форвардним контрактом, яка відповідає собівартості активу, є фіксованою і акумулюється на Корпоративний

інвестиційний фонд, що, відповідно до Податкового кодексу, звільняє залучені кошти від податку на прибуток, а також від ПДВ;

– сума оплати за договором купівлі-продажу майнових прав є змінюваною (як правило, має прив'язку до курсу долара США) і сплачується безпосередньо забудовнику.

Використання форвардних контрактів на ринку нерухомості України є недостатньо врегульовані і, таким чином, дозволяє забудовникам оптимізувати свої податкові витрати, а також частково уникати відповідальності за невиконання зобов'язань перед інвестором.

Так, з 1 липня 2021 р. набрав чинності закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» [2], яким створені умови для формування на основі фондового ринку врегульованого ринку капіталу, який охоплює не лише цінні папери, а й деривативні контракти та всі фінансові інструменти. Відповідно до цього закону, договори про участь у фонді фінансування будівництва, договори про придбання сертифікатів фонду операцій із нерухомістю не є деривативними контрактами, на які поширюється дія закону «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [2].

Незважаючи на прийняття цього закону, відкритим залишилося врегулювання питань застосування форвардних контрактів у сфері будівництва житлових об'єктів, хоча вони є основним інструментом залучення недержавних коштів від фізичних і юридичних осіб для інвестування та фінансування такої діяльності в Україні.

Другою досить поширеною схемою залучення коштів у житлове будівництво – є продаж квартир за попередніми договорами. Така схема передбачає продаж нерухомості у 2 етапи. На першому – сторони підписують попередній договір, а після здачі будинку в експлуатацію, і оформлення забудовником прав на квартиру – основний договір купівлі-продажу квартири. Ця схема є ризикованою для інвесторів, оскільки такі угоди не мають дієвих положень щодо захисту прав інвесторів у разі невиконання забудовниками своїх зобов'язань.

Третьою поширеною схемою є інвестиційні договори між інвестиційними фондами і покупцями. У даному випадку договір купівлі-продажу майнових прав укладається між інвестиційним фондом, корпоративним або пайовим, та забудовником. Безпосереднім інвестором

будівництва є інвестиційний фонд, який залучає кошти майбутніх власників житлової нерухомості під її будівництво на умовах інвестиційного договору. Покупець інвестує об'єкт нерухомості шляхом оплати інвестиційних внесків в розмірі вартості квартири. Після введення об'єкта в експлуатацію інвестиційний фонд спочатку реєструє право власності на себе, а потім передає житло у власність покупцеві за договором купівлі-продажу (у зв'язку з чим виникають додаткові витрати для покупця).

Отже, механізми інвестування в будівництво, які містяться в Законі України «Про інвестиційну діяльність» є або недостатньо дієвими і, відповідно, не підвищують ефективності функціонування ринку житлової нерухомості, або не підкріплені необхідними підзаконними актами, які б зробили їх дієвими. Саме тому варто удосконалювати існуючі способи фінансування будівництва житла з метою підвищення ефективності функціонування ринку житлової нерухомості, базуючись на поєднанні ринкових механізмів і державного гарантування.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 № 1560-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» №738-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20#Text>

МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ СТАНУ БАГАТОКОМПОНЕНТНОГО ҐРУНТОВОГО СЕРЕДОВИЩА

Богаєнко Всеволод Олександрович

*кандидат технічних наук, Інститут кібернетики ім. В. М. Глушкова
Національної Академії наук України*

Марченко Ольга Олексіївна

*кандидат фізико-математичних наук, Інститут кібернетики
ім. В. М. Глушкова Національної Академії наук України*

Самойленко Тетяна Анатоліївна

*кандидат фізико-математичних наук, Національний технічний
університет України “Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського”*

В процесі аналізу міцності масивів ґрунтів в основах гідротехнічних споруд актуальним є подальше поліпшення якості та ефективності математичного моделювання в рамках створення інформаційної технології прикладних досліджень стану складних багатокомпонентних середовищ та процесів, що в них відбуваються. У цьому контексті розглядається нова математична модель взаємопов'язаних процесів фільтрації та пружної деформації в масивах ґрунтів в основах гідротехнічних споруд з урахуванням неізотермічного режиму у вигляді змішаної початково-крайової задачі для квазілінійної системи диференціальних рівнянь параболічного та гіперболічного типів:

$$\begin{aligned} \mu \frac{\partial h}{\partial t} - \frac{\partial}{\partial x} \left(K_{\phi}(T, \theta) \frac{\partial h}{\partial x} \right) - \frac{\partial}{\partial y} \left(K_{\phi}(T, \theta) \frac{\partial h}{\partial y} \right) &= 0, \\ c_T \frac{\partial T}{\partial t} - \frac{\partial}{\partial x} \left(\lambda_T \frac{\partial T}{\partial x} - c_v v_x T \right) - \frac{\partial}{\partial y} \left(\lambda_T \frac{\partial T}{\partial y} - c_v v_y T \right) &= 0, \\ \rho_{gp} \frac{\partial^2 u_{ck}}{\partial t^2} - \mu \Delta u_{ck} - (\lambda + \mu) \frac{\partial}{\partial x} \left(\frac{\partial u_{ck}}{\partial x} + \frac{\partial v_{ck}}{\partial y} \right) - \frac{\partial P}{\partial x} &= 0, \end{aligned} \quad (1)$$

$$\rho_{zp} \frac{\partial^2 v_{ck}}{\partial t^2} - \mu \Delta v_{ck} - (\lambda + \mu) \frac{\partial}{\partial y} \left(\frac{\partial u_{ck}}{\partial x} + \frac{\partial v_{ck}}{\partial y} \right) - \frac{\partial P}{\partial y} = -\rho_{zp} g,$$

де $(x, y, t) \in \Omega_{\tilde{T}}$, $\Omega_{\tilde{T}} = \Omega \times (0, \tilde{T}]$, $P = \rho_g g (h - y)$ – гідростатичний тиск,

$K_\phi(T, \theta) = \bar{K}_\phi(T) e^{\varepsilon(\theta)/(0.18\varepsilon_t - 0.048)}$ – коефіцієнт фільтрації, $\varepsilon(\theta) = \varepsilon_0 + \theta(1 - \varepsilon_0)$,

$$\bar{K}_\phi(T) = \bar{K}_\phi(10)(0.7 + 0.03T), \quad \bar{K}_\phi(10) = \begin{cases} \bar{\bar{K}}_\phi, P \geq 0 \\ \bar{\bar{K}}_\phi e^{2.48P}, P < 0 \end{cases}, \quad \theta = \frac{\partial u_{ck}}{\partial x} + \frac{\partial v_{ck}}{\partial y} \quad -$$

об'ємна деформація, $v = (v_x, v_y)^T$ – швидкість фільтрації.

Крайові умови – неоднорідні змішані, початкові умови – розв'язок відповідної стаціонарної задачі.

Умови спряження неідеального контакту на ділянці γ в основі споруди:

$$\left\{ K_\phi(T, \theta) \left(\frac{\partial h}{\partial x} \cos(n, x) + \frac{\partial h}{\partial y} \cos(n, y) \right) \right\}^\pm = r_1(h, T, u_{ck}, v_{ck})[h],$$

$$\left\{ \left(\lambda_T \frac{\partial T}{\partial x} - c_g v_x T \right) \cos(n, x) + \left(\lambda_T \frac{\partial T}{\partial y} - c_g v_y T \right) \cos(n, y) \right\}^\pm = r_2(h, T, u_{ck}, v_{ck})[T],$$

$$[u_n] = 0, \quad [\sigma_n] = 0, \quad [\tau_s] = 0, \quad \{\tau_s\}^\pm = R(h, T, u_{ck}, v_{ck})[u_s], \quad (x, y, t) \in \gamma \times (0, \tilde{T}]. \quad (2)$$

Тут $r_1(h, T, u_{ck}, v_{ck})$, $r_2(h, T, u_{ck}, v_{ck})$, $R(h, T, u_{ck}, v_{ck})$ - характеризують вологопровідність, теплопровідність та тривкість тонкого включення γ відповідно, n – нормаль до γ , u_n, u_s - нормальна та дотична складові зміщень.

Функції початково-крайових умов та спряження є достатньо гладкими.

На базі методу Гальоркіна і в припущенні виконання додаткових

умов $\frac{\partial h}{\partial t}(x, y, 0) = \tilde{H}_0(x, y)$, $\frac{\partial T}{\partial t}(x, y, 0) = \tilde{T}_0(x, y)$, $(x, y) \in \bar{\Omega}$, сформульована

наступна узагальнена задача (множини Z та Z_0 - відповідно вектор-

функцій $w(x, y, t) = (w_1(x, y, t), w_2(x, y, t), w_3(x, y, t), w_4(x, y, t))^T$ та
 $z(x, y) = (z_1(x, y), z_2(x, y), z_3(x, y), z_4(x, y))^T$ є множинами методу

Гальборкіна [1]:

$$m\left(\frac{\partial^2 w}{\partial t^2}, z\right) + \bar{m}\left(\frac{\partial w}{\partial t}, z\right) + a(w; w, z) = (\tilde{F}, z), \quad w \in Z, \quad \forall z \in Z_0, \quad \forall t \in (0, \tilde{T}], \quad (3)$$

$$(w(\cdot, \cdot, 0), z) = (\tilde{w}^0, z), \quad \left(\frac{\partial w}{\partial t}(\cdot, \cdot, 0), z\right) = (\tilde{w}^1, z), \quad \forall z \in Z_0, \quad (4)$$

$$m\left(\frac{\partial^2 w}{\partial t^2}, z\right) = \rho_{ep} \iint_{\Omega} \left(\frac{\partial^2 w_3}{\partial t^2} z_3 + \frac{\partial^2 w_4}{\partial t^2} z_4 \right) d\Omega, \quad \bar{m}\left(\frac{\partial w}{\partial t}, z\right) = \iint_{\Omega} \left(\tilde{\mu} \frac{\partial w_1}{\partial t} z_1 + c_T \frac{\partial w_2}{\partial t} z_2 \right) d\Omega,$$

$$a(u; w, z) = \mathbf{W}_1(u; w, z) + R_1(u; w, z) + \mathbf{W}_2(u; w, z) + R_2(u; w, z) - \\ - \mathbf{W}_3(u; w, z) + \mathbf{W}_4(w, z)$$

$$\mathbf{W}_1(u; w, z) = \iint_{\Omega} \left(K_{\phi}(u_2, \theta^u) \left(\frac{\partial w_1}{\partial x} \frac{\partial z_1}{\partial x} + \frac{\partial w_1}{\partial y} \frac{\partial z_1}{\partial y} \right) + \lambda_T \left(\frac{\partial w_2}{\partial x} \frac{\partial z_2}{\partial x} + \frac{\partial w_2}{\partial y} \frac{\partial z_2}{\partial y} \right) \right) d\Omega,$$

$$R_1(u; w, z) = \int_{\gamma} r_1(u) [w_1] [z_1] d\gamma + \int_{\gamma} r_2(u) [w_2] [z_2] d\gamma,$$

$$\mathbf{W}_2(u; w, z) = \iint_{\Omega} \left((\lambda + 2\mu) \left(\frac{\partial w_3}{\partial x} \frac{\partial z_3}{\partial x} + \frac{\partial w_4}{\partial y} \frac{\partial z_4}{\partial y} \right) + \lambda \left(\frac{\partial w_3}{\partial y} \frac{\partial z_4}{\partial x} + \frac{\partial w_4}{\partial x} \frac{\partial z_3}{\partial y} \right) \right) + \\ + \mu \left(\frac{\partial w_3}{\partial y} + \frac{\partial w_4}{\partial x} \right) \left(\frac{\partial z_3}{\partial y} + \frac{\partial z_4}{\partial x} \right) d\Omega, \quad R_2(u; w, z) = \int_{\gamma} R(u) [w_s] [z_s] d\gamma,$$

$$\mathbf{W}_3(u; w, z) = \iint_{\Omega} \left(b_1(u) w_2 \frac{\partial z_2}{\partial x} + b_2(u) w_2 \frac{\partial z_2}{\partial y} \right) d\Omega, \quad b_1(u) = c_{\epsilon} K_{\phi}(u_2, \theta^u) \frac{\partial u_1}{\partial x},$$

$$b_2(u) = c_{\epsilon} K_{\phi}(u_2, \theta^u) \frac{\partial u_1}{\partial y}, \quad \mathbf{W}_4(w, z) = \iint_{\Omega} \rho_{\epsilon} g(w_1 - y) \left(\frac{\partial z_3}{\partial x} + \frac{\partial z_4}{\partial y} \right) d\Omega,$$

$$u = (u_1, u_2, u_3, u_4) \in Z, \quad \theta^u = \frac{\partial u_3}{\partial x} + \frac{\partial u_4}{\partial y}, \quad \tilde{W}^0 = (H_0, T_0, U_0, V_0)^T, \quad \tilde{W}^1 = (\tilde{H}_0, \tilde{T}_0, 0, 0)^T.$$

Припускається виконання наступних умов:

$$0 < \kappa_1 \leq |K_{\phi}(v_2, \theta^v)| \leq \kappa_2, \quad |K_{\phi}(v_2, \theta^v) - K_{\phi}(u_2, \theta^u)| \leq \kappa_3 \left(|v_2 - u_2| + |\theta^v - \theta^u| \right),$$

$$|b_j(v) - b_j(u)| \leq \kappa_4 |v - u|, \quad |b_j(v)| \leq \kappa_5, \quad j = 1, 2,$$

$$\left| \frac{\partial K_\phi(v_2, \theta^v)}{\partial t} \right| \leq \kappa_6, \quad \left| \frac{\partial^2 K_\phi(v_2, \theta^v)}{\partial t^2} \right| \leq \kappa_7,$$

$$0 < r_1^0 \leq |r_1(v)| \leq r_1^1, \quad 0 < r_2^0 \leq |r_2(v)| \leq r_2^1, \quad 0 < R_0 \leq |R(v)| \leq R_1,$$

$$|r_1(v) - r_1(u)| \leq r_1^2 |v - u|, \quad |r_2(v) - r_2(u)| \leq r_2^2 |v - u|, \quad |R(v) - R(u)| \leq R^2 |v - u|,$$

$$\forall t \in (0, \tilde{T}] \quad K_\phi(v_2, \theta^v), r_1(v), r_2(v), R(v) \in C^1(\Omega),$$

$$(K_\phi)''_{tx}, (K_\phi)''_{ty}, (K_\phi)'''_{tx}, (K_\phi)'''_{ty} \in L_\infty(\Omega_{\tilde{T}}), \quad \forall u, v \in Z \quad .$$

Теорема 1. Нехай $w(x, y, t) \in Z$ – розв’язок задачі (3), (4), а $w^N(x, y, t) \in Z^N$ – відповідний неперервний за часом наближений розв’язок задачі (3), (4), побудований на базі методу скінченних елементів (МСЕ).

Припустимо, що $w, \frac{\partial w}{\partial t}, \frac{\partial^2 w}{\partial t^2} \in L_2(0, \tilde{T}; W_2^{k+1}(\Omega)) \cap L_\infty(0, \tilde{T}; W_2^1(\Omega))$. Тоді

існує $C = \text{const} > 0$ така, що виконується оцінка

$$\left\| \frac{\partial}{\partial t} (w(x, y, t) - w^N(x, y, t)) \right\|_{L_\infty(0, \tilde{T}; W_2^1(\Omega))} + \left\| w(x, y, t) - w^N(x, y, t) \right\|_{L_\infty(0, \tilde{T}; W_2^1(\Omega))} \leq Cs^k,$$

s – максимальна довжина сторін трикутників, $k = 1, 2, 3$ – степінь многочленів.

Для побудови дискретного за часом ($\tilde{T} = J\tau$ для деякого цілого $J \geq 1$) наближеного узагальненого розв’язку $\{W^j(x, y)\}_{j=0}^J \subset Z_t^N$, такого, щоб W^j апроксимувало $w^N \in Z^N$ оптимально в $W_2^1(\Omega)$, використано схему Кранка-Ніколсона [1] та доведено наступну теорему:

Теорема 2. Нехай $w(x, y, t)$ – розв’язок задачі (3), (4) і $\{W^j(x, y)\}_{j=0}^J \subset Z_t^N$ – дискретний за просторовою та часовою змінними розв’язок задачі (3)-(4). Припустимо, що $w \in W_2^{k+1}(\Omega)$. Тоді $\exists C = C(\tilde{T}) > 0$, незалежна від s, τ , що

$$\max_{0 \leq j \leq J} \|W^j(x, y) - w(x, y, j\tau)\|_{W_2^1(\Omega)} \leq C(s^k + \tau^2), C = C(\tilde{T}) > 0.$$

Враховуючи суттєву погану обумовленість систем лінійних алгебраїчних рівнянь (СЛАР), що виникають при моделюванні МСЕ розглянутих процесів, пропонується використовувати передобумовлювачі [3] при їх розв'язанні. Зокрема, розроблена паралельна схема виконання обчислень при застосуванні передобумовлювача Algebraic Multilevel Iteration (AMLI) з неповним оберненням методом базисних матриць.

Загалом відмітимо, що побудована паралельна схема обчислень при застосуванні передобумовлювача AMLI з неповним оберненням методом базисних матриць є ефективною при моделюванні напружено-деформованого стану ґрунтів з врахуванням фільтраційних процесів та фактору неізотермічності, що, проте, поєднується з його низькою швидкістю та масштабованістю. Як і у випадку багатосіткових передобумовлювачів саме на його застосування приходить більшість часу, що витрачається на розв'язання СЛАР.

Були отримані теоретичні оцінки швидкодії запропонованого алгоритму, які перевірялись роздільно для процедур ініціалізації та застосування передобумовлювача. У випадку застосування передобумовлювача при використанні одного процесорного ядра точність оцінювання у межах проведених експериментів була не гіршою за 25%. Для паралельного алгоритму похибка зберігалась у межах 30% при розмірі блоків матриці СЛАР, від 250 до 3000 та кількості задіяних процесів від 12 до 24. При інших значеннях параметрів похибка була більшою. Похибки отриманих оцінок часу виконання процедури ініціалізації алгоритму були суттєвими. Проте в межах загальних тенденцій поведінки, вони співпадали з тенденціями у заміряному часі роботи.

Аналіз впливу параметрів передобумовлювача на збіжність ітераційного алгоритму показав пришвидшення збіжності при збільшенні розміру блоку при суттєвому зростанні загального часу роботи. При зменшенні кількості повністю обернених матриць збіжність алгоритму падає. Проте це суттєво зменшує час, що витрачається на операції ініціалізації роботи передобумовлювача, що призводить до

пришвидшення роботи алгоритму при невеликій кількості обчислювальних ресурсів; при їх збільшенні цей ефект нівелюється.

Список використаних джерел:

1. Богаєнко В. А., Марченко О. А., Самойленко Т. А. Аналіз численного моделювання динаміки ґрунтового масива при наявності неустановившоїся напорної фільтрації // УсиМ. – 2014. – №4. – С. 34-41.
2. Bohaienko V. On parallel algebraic multilevel preconditioner with approximate inversion by basis matrix method // Proceedings of The Third International Workshop on Computer Modeling and Intelligent Systems (CMIS-2020) Zaporizhzhia, Ukraine, April 27-May 1, 2020, pp. 621-632.

РОЗРОБЛЕННЯ ЗАСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ДЛЯ СИСТЕМ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ

Євдокимов Сергій Олександрович

магістр, Херсонський державний університет

Сьогодні, будь-яке державне та комерційне підприємство зацікавлене в збереженні інформації, так як інформація яка зазвичай знаходиться в документообігу організації та державних установ – як правило, важливі договори, списки клієнтів, бази даних бухгалтерських програм, паролі і ключі системи "клієнт-банк", канали зв'язку з підрозділами та ін., що може становити інтерес для зловмисника, наприклад, для продажу цієї інформації у всесвітній мережі «DarkNet», «Deep Web» [1].

Важливою концепцією в проектуванні, аналізу безпечних систем є модель безпеки, що реалізує прийняту в інформаційній системі політику безпеки. Політика конфіденційності – це важлива частина підприємства, що описує правила збору, зберігання і поширення конфіденційної інформації (далі – КІ).

Типові види інформації, що містяться в переліку КІ:

- перелік конфіденційної документації;
- персональні дані співробітників;

- перелік ПІБ співробітників;
- електронні ключі.

Надалі, при використанні системи контролю та захисту електронного документообігу, відповідальна особа за безпеку інформації в середині підприємства використовує даний перелік для задання необхідних правил та шаблонів цих систем з використанням методів, розглянутих вище. Канали витоку інформації – це методи та шляхи витоку інформації з інформаційної системи [5]. Тому, постає необхідність розробки таких засобів для системи захисту інформації, що обумовлювало би можливу вразливість локальної мережі від несанкціонованого доступу та втручання в роботу електронного документообігу [2].

Функціональна специфікація модуля визначається тими ж принципами, що і функціональна специфікація програмної системи (Рис. 1).

Рисунок 1 – Специфікація процесів системи

Для користувача формується набір дозволених дій, об'єднуючи інформацію на повноваження та рівні доступу до системи, чи дією з відповідною документацією. Тому, визначення рівня доступу до системи має бути, як показано на рис. 3.

Програмне забезпечення написано мовою програмування C# та Python на основі розробленого алгоритму для Windows додатків,

визначених політиками інформаційної безпеки. Криптографічний алгоритм RSA був реалізований на формах, які інтегровані з програмуванням для Windows і використовують компонентну технологію. Крім того, C # забезпечує ефективну і не витратну за часом розробку без необхідності писати вставки на C # або займатися написанням коду вручну (хоча це можливо). Проаналізовано можливості роботи даної системи для підприємства. Для шифрування даних застосовується наступний код, написаний на мові Python на середовищі Microsoft Visual Studio 2019.

Код програми:

```
# Зашифруем файл и записываем его
f = Fernet(key)
if ent1.get().split('.')[1] == 'docx':

    doc = docx.Document(ent1.get())
    ff = open(ent1.get().split('.')[0]+' .txt', 'w', encoding='utf-8')

    all paras = doc.paragraphs
    text = ''
    for i in all paras:
        text += i.text + '\n'
        text = (text)
    ff.write(text)
    ff.close()
# Зашифровать данные
```

Приклад скасування роботи принтера, що здійснюється шляхом виклику методу Delete для об'єкта зі списку поточних робіт. Приклад функції CancelPrintJob, що скасовує роботу принтера, показаний далі:

```
public bool Cancel_PrintJOB(int PrintJobId1, string Print_Name)
{
    bool Action_Performed = false;
    string SearchQuer = "SELECT * FROM Win_PrintJOB";
    ManagementObjectSearcher PrintSearchJOB = new ManagementObjectSearcher(searchQuery);
    ManagementObjectCollection PrintJOB_Collect = PrintSearchJOB.Get();
    foreach (ManagementObject PrintJOB in PrintJOB_Collect)
    {
        string NAME_JOB = PrintJOB.Properties["Name"].Value.ToString();

        char[] ListARR = new char[] { '! ' };
        string jobPrinterName = NAME_JOB.Split(ListARR)[0];
```

```

int JOB_ID = Convert.ToInt32(NAME_JOB.Split(ListARR));
string documentName = PrintJOB.Properties["Document"].Value.ToString();
if (jobPrinterName == Print_Name)
{
    PrintJOB.Delete();
    Action_Performed = true;
    break;
}
}
return Action_Performed;

```

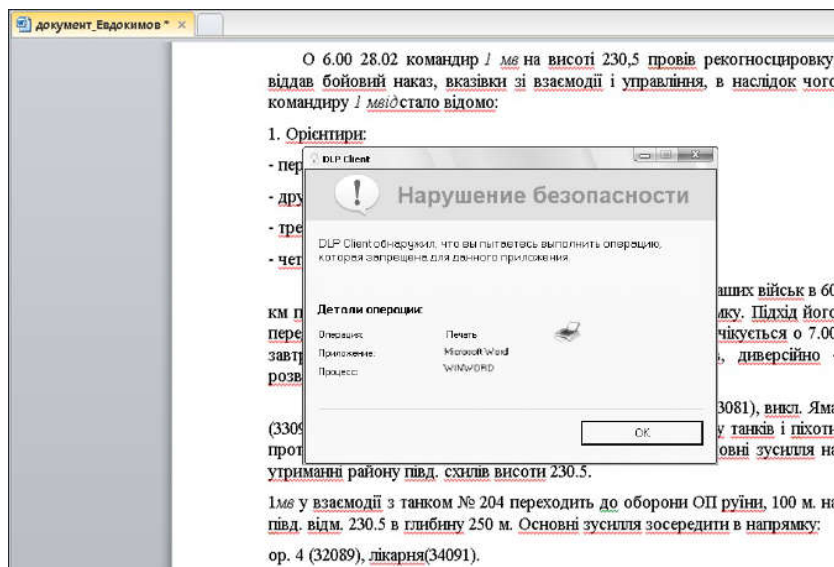

Рисунок 2 – Повідомлення про блокування файлу на друк

Для ІТ-відділів і фахівців з інформаційної безпеки запропонований програмний продукт дозволяє поглянути на задачу контролю над діями з конфіденційними документами, мінімізувати недоліки на рівні технології [3].

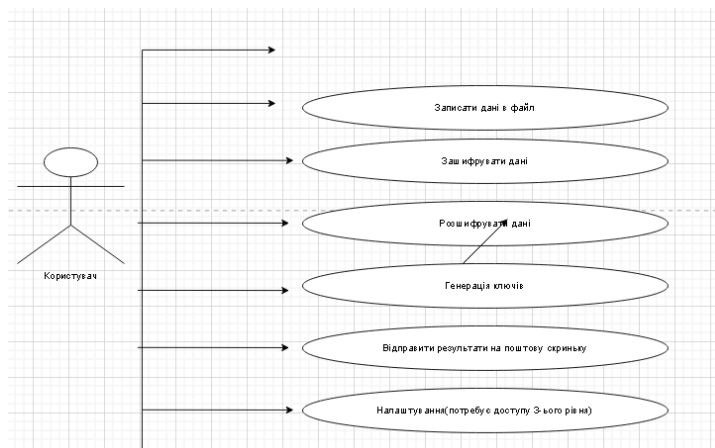

Рисунок 3 – Діаграма варіантів використання

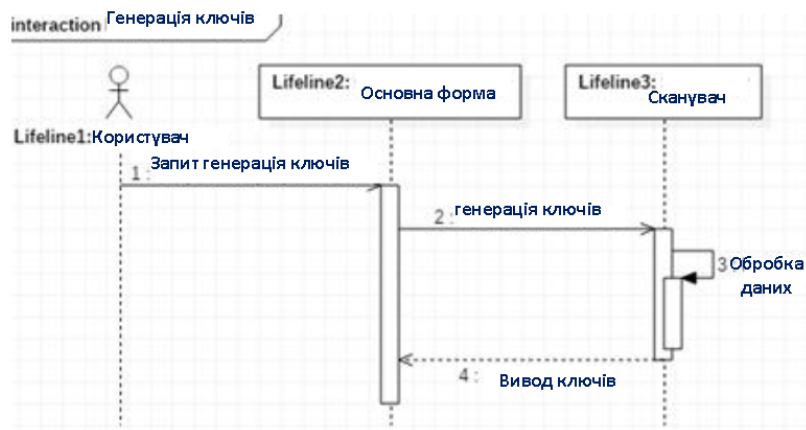

Рисунок 4 – Блок-схема «Генерація ключів»

Тестування даного програмного продукту показало, що програмне забезпечення успішно справляється з поставленими перед ним задачами щодо захисту інформації в локальній мережі установи [6]. Для ІТ-відділів і фахівців з інформаційної безпеки запропонований програмний продукт дозволяє поглянути на задачу контролю над діями з конфіденційними документами, мінімізувати недоліки на рівні технології [4].

Коли виникає необхідність забезпечити інформаційну безпеку компанії, керівництво, як правило, звертається до системних інтеграторів, таких як «Cisco PIX», «Checkpoint», «Microsoft ISA». Такі великі комплексні проекти коштують більше 15 тис. доларів та вимагають постійного супроводу для великих підприємств. Все це ставить нові проблеми перед розробниками інформаційної інфраструктури [7]. Не є виключенням те, що доведеться з часом модифікувати з урахуванням вимог безпеки деякі протоколи програми, але на сьогодні – досить ефективний спосіб для застосування на фоні інших програмних продуктів.

Проведене дослідження в перспективі відкриває можливості створення компактних, швидкодіючих та енергонезалежних систем штучного інтелекту. При всьому цьому відзначимо, що СЗІ на сьогоднішній день досить ефективний інструмент для захисту конфіденційної інформації тільки в інтеграції з іншими сервісами безпеки і актуальність інтегрованих рішень буде з часом тільки збільшуватися. Тому, впровадження програмних продуктів щодо запобігання витоків електронної документації з локальної мережі підприємства постає досить значною необхідністю в роботі [8-9].

У перспективі розглядається можливість розробки спільних рекомендацій, щодо захисту інформації в локальних мережах для подібних організацій, установ, підприємств; та створення типової інструкції, щодо забезпечення безпеки інформації в системах обробки даних. Зокрема, в подальшому постає необхідність в розробці алгоритму нейронних мереж, які будуть більш детально та посилювати швидкість програмного забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Євдокимов С. О., Лукьянчиков С. Д. Актуальні проблеми кібербезпеки автоматизованої банківської системи // Інформаційні технології в моделюванні: науковий журнал / за ред. Сергія Устенка. – № 1 (5), квітень 2018. – Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2018. – 120 с.
2. Олифер В., Олифер Н. Компьютерные сети. Принципы, технологии, протоколы: Учебник для вузов. 5-е изд. – СПб.: Питер, 2016. – 992 с.: ил. – (Серия «Учебник для вузов»).
3. Філоненко, С. Ф. Система попередження витоку персональних даних мережевими каналами [Текст] / С. Ф. Філоненко, І. М. Мужик, Т. В. Німченко // Ukrainian Scientific Journal of Information Security. – 2014. – Vol. 20, № 3. – P. 279-285.
4. Євдокимов С. О., Устенко С. А. Розробка системи захисту інформації в локальній мережі підприємства // Геометричне моделювання та інформаційні технології: науковий журнал / за ред. Сергія Устенка. – № 1 (7), квітень 2019. – Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2019. – 103 с.
5. Євдокимов С. О. Згорткові нейронні мережі для розпізнавання образів // Інформаційні технології в моделюванні: Матеріали III-ої всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених (22-23 березня 2018 р., м. Миколаїв). – Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2018. – 175 с.
6. Євдокимов С. О., Черткова Ю. О., Перспективи використання спінтронних пристроїв в системах штучного інтелекту // Інформаційні технології в моделюванні: Матеріали II-ої всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених (23-24 березня 2017 р., м. Миколаїв). – Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. – 171 с.

7. Шерман М. І., Степаненко Н. В. Електронний документ як об'єкт інформаційної діяльності посадової особи органів місцевого самоврядування/ Державна політика щодо місцевого самоврядування: стан, проблеми та перспективи : збірник матеріалів конференції / за заг. ред. Ю. М. Бардачова, І. П. Лопушинського, О. А. Тертишної. – Херсон: Олді-плюс, 2012. – с. 185-186
8. Євдокимов С.О., Шерман М.І. Розроблення засобів забезпечення інформаційної безпеки для систем електронного документообігу [Електронний ресурс] / Євдокимов С.О., Шерман М.І. // Збірник наукових праць молодих вчених " Наукові записки молодих учених" №8, Всеукраїнська науково-практична конференція «Математичні, природничі та комп'ютерні науки, технології, навчання: науково-практичні рішення та підходи молодих науковців». – 1. – Режим доступу до ресурсу: <https://phm.cuspu.edu.ua/ojs/index.php/SNYS/issue/view/54>. Євдокимов С.О.,
9. Шерман М. І. Розроблення засобів забезпечення інформаційної безпеки для систем електронного документообігу // Вектори розвитку науки та освіти в умовах глобалізації: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 25 жовтня 2021 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2021. – 72 с. – С. 66-68

СИСТЕМ ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ В УПРАВЛІННІ ІТ ПРОЕКТАМИ

Камінська Людмила Павлівна

магістр, кафедра інженерії програмного забезпечення, Державний університет «Житомирська політехніка»

Вакалюк Тетяна Анатоліївна

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри інженерії програмного забезпечення, Державний університет «Житомирська політехніка»

В сучасних умовах, під впливом величезної кількості факторів які щодня впливають на ситуацію, бізнесу стає все складніше приймати рішення, які можна вважати оптимальними. Доводиться аналізувати великі масиви теоретичної інформації, приймати до уваги історичний

досвід, реалії сьогодення, фактори ризиків та багато інших факторів які потенційно впливають на кожен бізнес-крок. Навіть висококваліфіковані спеціалісти в умовах браку часу або під тиском обставин можуть обирати не самий оптимальний шлях і приймати не саме оптимальне із всіх можливих управлінських рішень.

Часто логіка дій спеціалістів відрізняється від раціональної моделі прийняття рішень.

Так як теорія прийняття рішень це досить складна область дослідження, що залучає поняття та методи математики, статистики, економіки, менеджменту та психології з метою вивчення закономірностей вибору людьми шляхів вирішення проблем та завдань, а також способів досягнення бажаного результату.

Розрізняють нормативну теорію, яка визначає раціональний процес прийняття рішення та дескриптивну теорію, що описує практику прийняття рішень.

Раціональний процес вирішення проблем і завдань включає наступні етапи, при необхідності, що виконуються одночасно, паралельно, ітераційно, з можливим поверненням до виконання попередніх етапів:

Аналіз проблемної ситуації;

Ідентифікація проблеми та постановка мети;

Пошук необхідної інформації;

Формування безлічі можливих рішень;

Формування критеріїв оцінки рішень;

Розробка індикаторів та критеріїв для моніторингу реалізації рішень;

Проведення оцінки рішень;

Вибір найкращого рішення;

Планування;

Реалізація;

Моніторинг реалізації;

Оцінка результатів.

Найчастіше спеціалістам доводиться приймати рішення в умов невизначеності, і тут найскладнішим є обґрунтування прийнятого рішення в умовах невизначеності всіх математичних типів, що зводиться до звуження вихідної множини альтернатив на основі інформації, яку має менеджер.

Звичайній людині досить складно аналізувати великі об'єми інформації та приймати найоптимальніше із можливих рішення згідно прийнятого алгоритму. Особливо якщо це відбувається в умовах реального, динамічного та стрімкого бізнес життя.

Ціна ж управлінських помилок для бізнесу надзвичайно висока. Кожна з них, якщо допускається на проєкті призводить до значних економічних втрат компанії.

На щастя, сучасне програмне забезпечення для підтримки прийняття рішень здатне допомогти в аналізі інформації, надати теоретичну підтримку спеціалісту, запропонувати наступний крок рекомендований для управлінських дій, і завдяки цьому мінімізувати вірогідність управлінської помилки.

Система підтримки прийняття рішень (Decision Support System, DSS) або скорочено СППР – це комп'ютерна автоматизована система, метою якої є допомога людям, які приймають рішення у складних умовах для повного та об'єктивного аналізу предметної діяльності. Це означає, що вона видає інформацію, ґрунтуючись на вхідних даних, що допомагає людям швидко та точно оцінити ситуацію та прийняти оптимальне в даній ситуації рішення.

Для аналізу та генерації можливих рішень у СППР використовуються різні методи. Це можуть бути: інформаційний пошук, інтелектуальний аналіз даних, пошук знань у базах даних, міркування на основі прецедентів, імітаційне моделювання, еволюційні обчислення та генетичні алгоритми, нейронні мережі, ситуаційний аналіз, когнітивне моделювання та інші. Деякі з цих методів було розроблено в рамках штучного інтелекту. Близькі до СППР класи систем – це експертні системи та автоматизовані системи управління.

Застосування СППР доцільне при управлінні ІТ проєктами. Тому що реалізація складних проєктів в ІТ індустрії супроводжується необхідністю аналізу великих масивів даних, необхідністю прораховувати ризики пов'язані з невизначеністю проєкту. Усувати можливий негативний людський вплив пов'язаний з ймовірними помилками спеціалістів. Вірне застосування СППР яке при цьому не буде обмежувати менеджера у прийнятті власних рішень, неодмінно здатне підвищити економічний ефект від проєктів, принести вищі прибутки та знизити фінансові втрати

які несуть компанії в зв'язку з допущеними помилками менеджерів проектів.

На даний час існують технічні можливості впровадження в програмне забезпечення для управління ІТ проектами теоретичної бази проджект менеджменту. Це дозволить створити систему що буде базуватись на методі доказових міркувань (Evidential Reasoning approach англ. – ER). Дане програмне забезпечення, завдяки теоретичним підказкам буде здатне направити менеджера по найоптимальнішому шляху, допоможе в прийнятті ключових рішень, та мінімізує помилки. В умовах стрімкого розвитку СППР подібна система буде мати значну комерційну цінність для сучасного бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Системы поддержки принятия решений [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://bourabai.kz/tpoi/dss.htm>
2. Информационные системы поддержки принятия решений [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://fisgroup.ru/blog/fis-dss/>
3. Decision support system [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://searchcio.techtarget.com/definition/decision-support-system>
4. Decision Support System (DSS) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/knowledge/other/decision-support-system-dss/>
5. Evidential Reasoning approach for multiple-criteria decision making: A simulation-based formulation [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0957417415000032>

ОЦІНКА ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ З ВИКОРИСТАННЯМ КРИТЕРІАЛЬНОГО ПІДХОДУ

Косячевська Світлана Миколаївна

кандидат технічних наук, Український державний університет науки і технологій

Оцінка інноваційного проекту – важливий етап початкової стадії розгляду проекту, але він також являє собою безперервний процес, який передбачає можливість зупинки проекту в будь-який момент у зв'язку зі змінами вхідної інформації. Це є основною процедурою оперативного управління наукових і дослідницьких робіт і проектів. Вона базується на чіткому базисі і містить наступні компоненти [1]:

- Встановлення факторів, що відносяться до проекту;
- Оцінку проектних пропозицій за цими факторами з використанням кількісної інформації або експертних оцінок;
- Прийняття або відмова від проектних пропозицій на основі зроблених оцінок;
- Виявлення областей, де потрібна додаткова інформація я виділення ресурсів на її отримання;
- Співставлення нової інформації з тією, що використовувалась на початковій стадії оцінювання;
- Оцінку впливу на проект виділених нових змінних факторів;
- Прийняття рішення про продовження або зупинку робіт над проектом.

Аналіз інноваційної практики дозволяє виділити принципові відмінності, характерні лише для інноваційних проектів [2]: висока ступінь невизначеності параметрів проекту (терміни досягнення заявлених цілей, заплановані витрати і майбутні доходи), низька достовірність попередньої фінансово-економічної оцінки, орієнтація інноваційних проектів на довготерміновий період, довготривалість вирішення багатьох науково-технічних проблем внаслідок високого ступеню їх складності і невизначеності, наявність надійної бази прогнозування, можливості інвестування значних фінансових ресурсів,

необхідність залучення унікальних ресурсів, невелика інерційність проектів на етапі провадження робіт, висока вірогідність отримання неочікуваних, але цінних, проміжних і кінцевих результатів.

В умовах невизначеності і динамічної зміни ринкового середовища від підприємства вимагається постійного реагування на зміну споживчого попиту. Тому актуальним є моніторинг усіх етапів реалізації інноваційного проекту від моменту зародження ідеї до її морального старіння – усього життєвого циклу інноваційного проекту [3].

Раніше ми зазначали, що висока вірогідність отримання цінних, з комерційної точки зору, проміжних і кінцевих результатів і кожна додаткова інновація на етапі будь-якої фази життєвого циклу викликає необхідність розвитку цілого ряду інноваційних процесів, що може стати причиною розвитку необмежено великої кількості інноваційних процесів. А це в свою чергу робить дуже часто досягнення мети реалізації першої інноваційної ідеї практично недосяжною.

Ми пам'ятаємо, що будь-який інвестиційний проект про його оцінці потребує врахування різного роду факторів, які можуть впливати на результуючі економічні показники [4]. Тому в якості критеріїв оцінки можливо використовувати наступні групи показників:

- Фінансово-економічні критерії (наприклад, інтегральний ефект, індекс рентабельності, внутрішня норма рентабельності);
- Маркетингові критерії (відповідність проекту чітко визначеним потребам ринку, вірогідність комерційного успіху, вплив на діючі продукти тощо);
- Науково-технічні критерії (вірогідність технічного успіху проекту, патентна чистота проекту та ін.);
- Критерії забезпеченості ресурсами (наявність науково-технічної, фінансової і виробничої ресурсної складової, технологічні альтернативи та ін.);
- Стратегічні критерії (відповідність ступеню ризику прийнятим на підприємстві контрольним характеристикам, відповідність термінів досягнення поставлених цілей підприємства; перспективні можливості розвитку обраного науково-технічного напрямку і його впливу на характер конкуренції тощо).

Таким чином, проведений нами аналіз і огляд з оцінки і відбору інноваційних проектів свідчить, що ця процедура може базуватися на різних методах і моделях з орієнтацією на різноманіття у критеріальному підході. І саме від специфіки інновації, галузі розробки і її впровадження, деяких інших чинників залежить вибір методів і груп критеріїв оцінювання ефективності інноваційних проектів.

Список використаних джерел:

1. Бланк І. О. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / І. О. Бланк. – К. : Ельга, 2008. – 722 с.
2. Інноваційний розвиток підприємства: навч. посіб. / Пугач А. М., Демчук Н. І., Довгаль О. В., Крючко Л. С., Тягло Н. В. – ФОП Швець В. М., 2018. – 348 с.
3. Микитюк П. П. Аналіз інноваційної діяльності на підприємствах будівельної галузі / П. П. Микитюк // Економічний аналіз : зб. наук. праць. – Тернопіль : ВПЦ “Економічна думка ТНЕУ”. – 2011. – Вип. 9. – Ч. 3. – С. 202-205.
4. Микитюк П. П. Управління проектами: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / П. П. Микитюк, В. Я. Брич, Я. Д. Паранюк [та ін.]. – Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2017. – 300 с.

ОДЕРЖАННЯ НАНОСИСТЕМ $\text{In}^0/\text{In}_4\text{Se}_3$ НА ПОВЕРХНІ КРИСТАЛІЧНОГО In_4Se_3 ПРИ ЗМІНІ ЇЇ СТЕХІОМЕТРІЇ МЕТОДОМ ІОННОГО ТРАВЛЕННЯ

Макар Тарас Романович

аспірант, факультет електроніки та комп'ютерних технологій,
Львівський національний університет ім. Івана Франка

Дзюба Володимир Іванович

аспірант, факультет електроніки та комп'ютерних технологій,
Львівський національний університет ім. Івана Франка

Ненчук Тарас Миколайович

кандидат фізико-математичних наук, доцент, факультет електроніки
та комп'ютерних технологій, Львівський національний університет
ім. Івана Франка

Галій Павло Васильович

доктор фізико-математичних наук, професор, факультет електроніки
та комп'ютерних технологій, Львівський національний університет
ім. Івана Франка

Метою поданої роботи є створення програмного забезпечення, яке б дало змогу розрахунку втрати речовини та зміни хімічного складу поверхні твердого тіла, що спричинені іонним розпиленням матеріалу. Метод кількісної оже-електронної чи X-променевої спектроскопії (ОЕС, ХФЕС) дає змогу визначати хімічний склад поверхні речовини і виявляти зміни у її складі, зумовлені як неоднаковістю швидкості розпилення компонент кристалу, так і власною неоднорідністю (негомогенністю) поверхні кристалу [1, 2]. Використовуючи це, та поєднуючи поправки, які вносить в склад поверхні іонне розпилення і негомогенність поверхні кристалу, в роботі розраховується зміна складу поверхні кристалу In_4Se_3 при іонному розпиленні та поява фази металічного індію (In^0) з утворенням наносистем.

1. Метод іонного травлення у нанотехнологіях на поверхні

Метод іонного травлення є універсальним методом видалення з поверхні речовини шляхом її розпилення бомбардуючим іонним (Ar^+)

променем. Цей метод, на сьогодні, використовується в іонній літографії на напівпровідникових поверхнях з формуванням нанорозмірних систем – квантових шнурів та квантових точок в комбінації з молекулярно-променевою епітаксією. Як джерело додатних іонів Ar^+ використовується іонна гармата, яка формує потік іонів з енергіями 0,5-5,0 кеВ та густинами струму 10^{10} - 10^{12} іон·см⁻²·с⁻¹, контрольовано скеровуючи його на поверхню.

Аргон вибраний як результат компромісу між ефективністю розпилення матеріалу (коефіцієнт розпилення атомів хімічних елементів іонами Ar^+ з енергією 1 кеВ знаходиться в діапазоні 0,5-4,5), яка зростає із збільшенням атомної ваги газу в ряду (He, Ar, Kr), і тиском газу при температурі зрідженого азоту. Метод іонного травлення ефективний у випадку видалення значної кількості шарів з поверхні, Останнє дає можливість реалізувати, так званій, пошаровий аналіз елементно-фазового складу поверхні зразка – послідовно розпилюючи певну кількість шарів кристалу і зондууючи елементний-фазовий склад отриманих поверхонь. Іноді цей процес можна сумістити в єдиний цикл – у процесі іонного розпилення матеріалу одночасно зондувати поверхню електронним чи X-променем (ОЕС/ХФЕС).

Для розрахунку швидкості розпилення атомів багатокомпонентної сполуки (In_4Se_3) з її поверхні, що бомбардується, під дією іонів, використовуються коефіцієнти розпилення її складових – атомів (In та Se). Ці коефіцієнти залежить від маси та енергії бомбардуючих іонів Ar^+ , кута їх падіння на поверхню та маси атомів поверхні, що розпилюються

Якщо струм I , падаючих іонами, та час опромінення t зразка відомі, то коефіцієнт розпилення S (атом/іон) можна розрахувати із співвідношення:

$$S = 26,6 \frac{\Delta m}{A \cdot I \cdot t} \quad (1)$$

де Δm – втрата маси речовини зразка, виражена в мікрограмах, I – в мікроамперах, t – в годинах, A – масове число атомів зразка (кг/моль). Глибина проникнення іонів в процесі травлення поверхні є значною (іони Ar^+ при $E=1$ кеВ проникають в зразок на глибину ≤ 1 нм).

2.1. Основні підходи до створення програмного забезпечення

Метод іонного травлення вносить зміни в хімічний склад поверхні кристалу In_4Se_3 внаслідок відмінності коефіцієнтів розпилення її

складових – атомів (In та Se) бомбардуючими іонами Ar^+ та деяких інших параметрів бомбардування, про що говорилось вище.

Тому для розрахунку складу поверхні в процесі іонного травлення потрібно, до отриманого складу речовини внести певні поправки. Ці поправки вносяться, враховуючи масу речовини, що розпилюється. Маса розпиленої речовини залежить від енергії іонів, струму, який вони створюють, кута, під яким падає іонний пучок, часу розпилення та власне від самої речовини, що розпилюється (відповідні (різні) коефіцієнти розпилення та атомна маса для атомів (In та Se)).

Відповідно до початкової маси зразка та визначення маси кожного з елементів речовини, що розпилилась, розраховується частка кожного з елементів (In та Se) у речовині, після певних відліків часу розпилення.

Важливим для отримання наносистем In^0/In_4Se_3 є саме асиметрія в швидкості розпилення складових компонент – атомів (In та Se) зі зміною стехіометрії поверхні у напрямку збільшення кількості атомів індію з подальшим фазовим переходом та формуванням фази металічного індію – In^0 на поверхні $(100)In_4Se_3$.

2.2. Розрахунок кількості розпиленої речовини при бомбардуванні гомогенного кристалу In_4Se_3

Для розрахунку кількості речовини, що розпилилась створена програма на мові Паскаль, яка вичислює загальну масу атомів речовини, що розпилились при бомбардуванні поверхні гомогенного кристалу In_4Se_3 іонами аргону, у залежності від часу розпилення. Обчислення відбувається з використанням наступного співвідношення:

$$\Delta m = \frac{A \cdot I \cdot s \cdot \sin \alpha}{1596} \times t, \quad (2)$$

де Δm – втрата маси речовини зразка; A – масове число атомів зразка в кг/моль; I – струм, створений пучком іонів, що бомбардують кристал, в мікроамперах; S – коефіцієнт розпилення (береться з табличних даних в залежності від хімічного елемента, що розпилюється та енергії іонів) [2]; α – кут, який утворює іонний пучок з поверхнею, яка розпилюється, t – час опромінення, в хвилинах.

Коефіцієнт розпилення атомів кристалу In_4Se_3 іонами Ar^+
різних енергій

Хімічний елемент	Масове число A , кг/моль	Коефіцієнт розпилення іонами Ar^+ [2]	
		$E=1,0$ кеВ	$E=2,0$ кеВ
In	49	2,77	3,53
Se	34	2,96	3,70

Для прикладу взято іонне розпилення кристалу In_4Se_3 , масою приповерхневого шару 0,1 мкг. Кристал бомбардується іонами аргону з енергією 1 та 2 кеВ, що створюють струм 10 мкА та падають під кутом 45 градусів до поверхні. Одержані результати чисельного експерименту подані у таблиці та графічно на Рис. 1 та 2.

Вихідний файл, в який записуються результати розрахунків:

znachenya strumu: 10.00 mкA: energiya ioniv: 1.0 keV, kut padinya: 45 gradusiv	
1-yj element Se atomnyj nomer: 34 koeficient rozpylenia: 2.96 atom/ion t, hv dm, mkg 2 0.0021 4 0.0041 6 0.0062 8 0.0083 10 0.0104 12 0.0124 14 0.0145 16 0.0166 18 0.0186 20 0.0207	2-yj element In atomnyj nomer: 49 koeficient rozpylenia: 2.77 atom/ion t, hv dm, mkg 2 0.0028 4 0.0056 6 0.0085 8 0.0113 10 0.0141 12 0.0169 14 0.0197 16 0.0225 18 0.0254 20 0.0282

Графічна залежність кількості втраченої речовини з часом буде мати наступний вигляд поданий на Рис 1 та Рис 2:

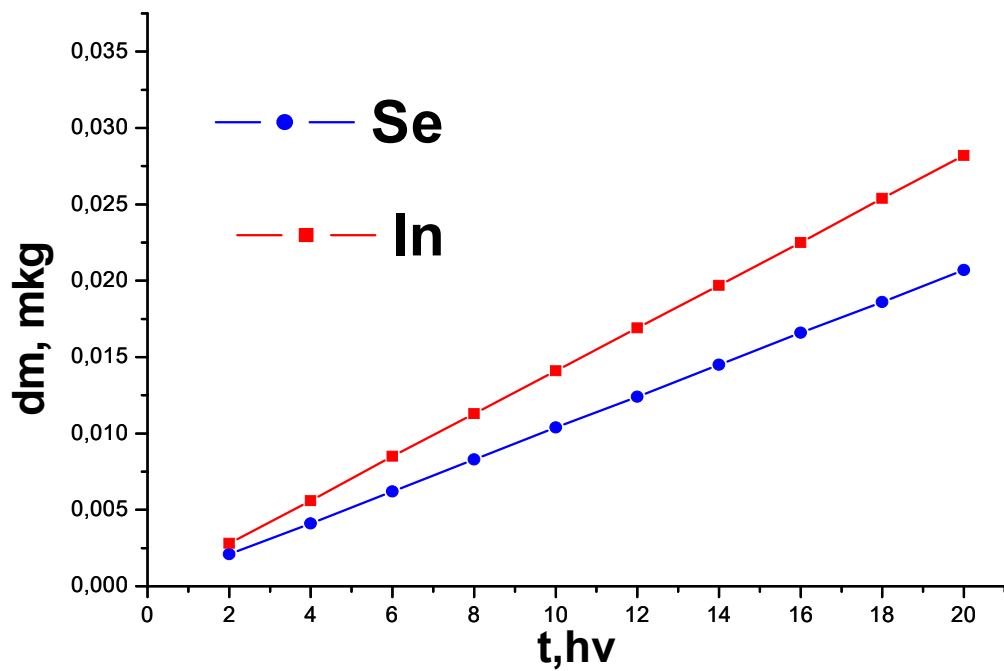

Рис. 1. Залежність втраченої маси елементів кристалу In_4Se_3 в залежності від часу розпилення при бомбардуванні іонами аргону з енергією 1 кеВ; струм: 10 мкА; кут падіння іонів: 450.

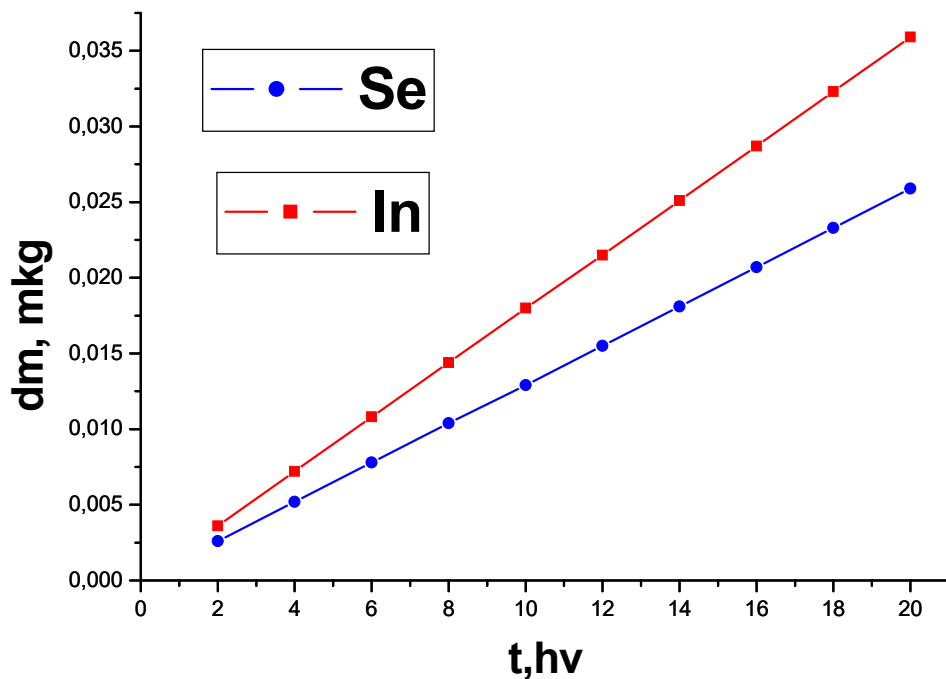

Рис. 2. Залежність втраченої маси елементів кристалу In_4Se_3 в залежності від часу розпилення при бомбардуванні іонами аргону з енергією 2 кеВ; струм: 10 мкА; кут падіння іонів: 450.

2.3. Розрахунок кількості розпиленої речовини та зміни хімічного складу зразка негомогенного кристалу

Для вирішення цієї задачі створено програму, яка, як і попередня, розраховує втрату маси речовини з часом при іонному травленні (ця втрата не залежить від однорідності кристалу, а лише від елементів, з яких вирубаний кристал. Також ця програма дає можливість розрахувати зміну складу кристала у вагових відсотках, тобто ваговий внесок кожного елемента, з часом розпилення. Далі обчислюється вміст кожного з елементів в атомних відсотках.

Враховуючи те, що присутні неоднорідності в кристалі, за рахунок яких склад речовини сам по собі змінюється з глибиною, потрібно через певні відліки часу в процесі розпилення знімати оже-спектр. Після чого отримані результати скореговуються з врахуванням змін, що вносить іонне травлення.

Для прикладу взято іонне розпилення кристалу In_4Se_3 , масою при поверхневого шару 0,1 мкг. Кристал бомбардується іонами аргону з енергією 1 кеВ, що створюють струм 10 мкА та падають під кутом 45 градусів до поверхні.

Вихідний файл, в який записуються результати розрахунків при запуску програми поданий таблицею:

sklad zrazka u vagovyh vidsotkah			sklad zrazka v atomnyh vidsotkah		
t, hv \ element atomnyj nomer	1 Se 34	2 In 49	t, hv \ element atomnyj nomer	1 Se 34	2 In 49
0	34.03	65.97	0	42.86	57.14
2	33.99	66.01	2	42.82	57.18
4	33.95	66.05	4	42.77	57.23
6	33.91	66.09	6	42.73	57.27
8	33.86	66.14	8	42.68	57.32
10	33.82	66.18	10	42.63	57.37
12	33.78	66.22	12	42.59	57.41
14	33.73	66.27	14	42.54	57.46
16	33.69	66.31	16	42.49	57.51
18	33.65	66.35	18	42.44	57.56
20	33.60	66.40	20	42.39	57.61

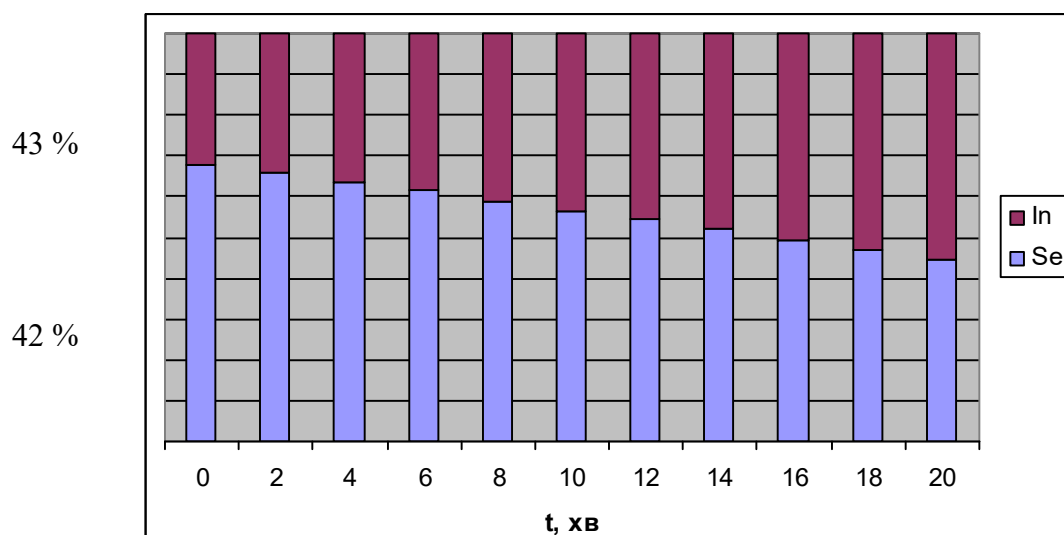

Рис. 3. Відстеження зміни складу поверхні (100) кристалу In_4Se_3 у залежності від часу розпилення, в атомарних відсотках.

Результати роботи демонструють зміну стехіометрії поверхні (100) кристалу In_4Se_3 у напрямку її збагачення атомами індію при її розпиленні іонами Ar^+ та самоорганізацію нанокрпель металічного індію In^0 з утворенням наносистем $\text{In}^0/\text{In}_4\text{Se}_3$, що спостерігались і досліджувались методами СТМ/СТС.

Список використаних джерел:

1. <http://home.earthlink.net/~chutko/fundam.htm> Fundamentals of Ion Beam Sputtering
2. Барбашов М. Ю., Горелик В. А., Протопопов О. Д., Самсонова Г. М., Яковенко А. В. Атлас оже-спектров для количественного и качественного оже-анализа // Электронная промышленность. – 1984. – №2 (130).

SOME ASPECTS OF THE ORGANIZATION OF THE TRAINING PROCESS UNDER CONDITIONS OF WAR IN UKRAINE

Pron Natalia

Ph. D. (Economics), State Scientific Institution "Institute of Educational Analytics"

March 24, 2022, marks exactly one month since Russia launched a full-scale war against Ukraine. Russia's brutal aggression is aimed primarily at destroying the Ukrainian people as a free and democratic nation, dictating pseudo-principles of the Russian world. In these tragic circumstances, all structural elements of society, among which the leading place has the educational system, were forced to adapt to the conditions of martial law, and then to deal promptly with a number of pedagogical and psychological aspects.

According to UNICEF [1], during this month of the war, more than half of the Ukrainian children, namely 4,3 million, were forced to leave their homes and move to safer environments, mainly in western Ukraine or abroad. In particular, 1,8 million children had been resettled as refugees in neighbouring countries and 2,5 million had been internally displaced within Ukraine. At the same time, as of today, 566 Ukrainian educational institutions have been damaged by explosions and shelling, of which 73 have been completely destroyed. Unfortunately, innocent children are victims of war (according to official data of the Office of the UN High Commissioner for Human Rights alone, 78 Ukrainian children have been killed and 105 injured since the beginning of the war on 24 February, but the true number of child casualties is much higher – Office of the Prosecutor General of Ukraine reports about 120 child victims of war).

Given the full-scale invasion of Ukraine by the aggressor country, from 24 February to 11 March, vacations began in all educational institutions in Ukraine. Since March 14, the educational process was resumed in all institutions (except pre-school institutions) in a distance format, but only in those regions of Ukraine where the security situation allowed.

Under these conditions, the Office of the President of Ukraine, relevant government agencies, the team of the Ministry of Education and Science of Ukraine in cooperation with NGOs and international partners launched a number of useful resources for all participants of the training process, which are primarily aimed at providing psychological support, overcoming the traumatic and emotional problems caused by the war and creating conditions for learning, self-development and receiving help and verified information. It is worth mentioning some of them [2]: chatbot "Child is not alone" (@dytyna_ne_sama_bot), which is focused on helping minors in difficult wartime situations; online kindergarten project "NUMO" with video sessions for children from 3 to 6 years old; project All-Ukrainian Online Timetable for students of grades 1-11; platform "All-Ukrainian School Online", containing video lessons, abstracts, test tasks, as well as the Teacher's Office, helping to stay in touch with students; educational project "Learning without borders"; daily online meetings with certified psychologists of the Association of Innovative and Digital Education; a series of information materials "Psychological care from Svitlana Roiz"; telegram channel "Support the child" and many others.

Such initiatives help children to engage in cognitive activities, develop key skills and get away from war. It should be emphasized that in this process the psychological aspect was also taken into account because the content for children under stress due to the war should be not only interesting and informative but also safe.

References:

1. UNICEF (2022). More than half of Ukraine's children displaced after one month of war. URL: <https://www.unicef.org/press-releases/more-half-ukraines-children-displaced-after-one-month-war> (24 March 2022).
2. Ministry of Education and Science of Ukraine (2022). Remote platforms for learning, self-development and receiving assistance and verified information. URL: <https://translate.google.com/?hl=uk&tab=TT> (17 March 2022).

FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN THE CONDITIONS OF DISTANCE AND ONLINE LEARNING

Rudenko N.V.

Cand. Ped. Sc., Kharkiv national automobile and highway university

Seminars, lectures and other forms of learning suddenly had to be transferred to digital format. All students suddenly became "part-time students" who independently master the knowledge, and control of what is learned occurs during the sessions. In this situation, however, instead of sessions – online classes in ZOOM, Google-meet or Skype, sending photos of completed tasks in Viber, testing on the MOODLE platform, consultations via Telegram. Can this be called full-fledged "distance learning"? Rather, it is training with the use of online technologies. Science speaks in this case of emergency distance learning, in contrast to long-term planned digital learning. The digital spring-summer semester immediately set new tasks for students and teachers.

The pandemic and lockdown have changed not only our daily lives, but also our professional activities. This time was another step towards gaining experience in teaching foreign languages, in this case, in distance learning. In a relatively short time it was necessary to rebuild from the model of classes in the classroom to classes in the so-called virtual space.

Distance learning became popular in the Western world in the late 20th century. Now distance learning is spreading in our country as well. Of course, if it weren't for the pandemic, the transition to digital learning might take several years. We had to master it for two or three weeks. Like any other form of training, it has its supporters and opponents. It is worth noting that even those who do not agree with the idea that teaching a foreign language is quite successful and not in direct contact with students, see positive moments in this process.

Learning a foreign language in distance learning is a new reality for both teachers and students. Many of the teachers were not ready for this. Someone had to master the basics of remote work in just a few days: to understand and connect the platform on which the school will work during quarantine, to master the skills of working with text editors, learn to connect various additional devices to your computer for recording video classes, voice

messages, online conferences. And most importantly, in addition to the technical side of the classes you need to prepare training material [2].

The teacher must provide the material in such a form and content that the student can understand it, because distance learning is an educational process that requires that most of the learning material is developed independently. It should be remembered that the student must be able to "access" the teacher at almost any time, and the teacher must be able to provide assistance.

Unfortunately, it is not uncommon for a teacher to be unwilling to effectively integrate himself into the new learning process. For students, the generation that grew up in the age of information technology, boring long time to listen to the teacher and perform exercises, whether online or offline. The teacher must find those forms and methods of working with the audience that can arouse the interest of students, the need for participation in mastering the material.

The main thing in arousing interest in the process of distance learning of foreign languages is the introduction of modern technologies. To do this, you need to analyze different types of information technology, determine their effectiveness and select those that are most suitable for remote work. All this requires creative activity on the part of the teacher. It should be noted that one of the components of a teacher's professional competence is information and communication competence, which shows the level of the teacher's mastery of modern technologies and the ability to use them in the educational process [3].

Our life today is characterized by mobility. Mobility in learning foreign languages is also very important. In modern conditions of communication, the process of teaching foreign languages can not change. Distance learning forms are universal in nature, they allow you to use any techniques and methods of teaching. It is safe to say that the education system in the future will be characterized by the rapid development and implementation of distance education technologies. Foreign language teachers face difficulties in selecting the content of foreign language teaching, methodological training of teachers themselves to work remotely, as well as modeling the learning process online.

Before talking about the content of education, it should be emphasized that distance educational technologies are educational technologies that are based on the use of information and telecommunications networks during the work of teachers and students at a distance (distance). The content of training depends on the objectives of the study and the specifics of the subject "Foreign

Language". The main content of language learning is learning different types of speech activities. The purpose of learning a foreign language is the formation of foreign language communicative competence.

Of course, distance learning will not be able to completely replace the traditional education system, but it can be an effective complement to traditional methods of work. Optimal in this case would be the use of a mixed model of foreign language teaching. Students get acquainted with new educational material on their own, and in practical foreign language classes the acquired knowledge and skills are consolidated in the classroom, unclear points are explained, discussions are held, creative tasks that require collective discussion are performed.

In the conditions of lockdown classroom classes are conducted online. Video conferencing, chats, forums, seminars, business games, round tables and other forms of training conducted through telecommunications and other Internet opportunities, increase student motivation, increase the volume of speech activities and expand the scope of communication in a foreign language. When learning different types of speech activities and the formation of relevant skills, each student must be given the opportunity to maximize practice in this activity. Distance learning is able to solve this problem, because each student, working at his computer, must perform all tasks, and he has the opportunity to choose their pace of work according to their abilities [1].

The information provided by Internet resources is authentic. Students are interested in reading and analyzing articles by native speakers about the latest events in the world of sports, culture, politics, as well as movies, videos, clips. With the help of modern communication technologies in the process of distance learning solves the problem of oral practice. It is possible to increase the volume of speech communication with the help of various platforms (ZOOM, Google-meet, Skype). We should not forget that online classes provide more opportunities to develop listening skills. One of the best options to supplement your vocabulary with modern colloquial expressions of a foreign language is to watch movies. Writing skills in online classes can be practiced in different ways depending on the goals. This can be writing essays, written messages, business letters on various topics.

It is a mistake to believe that distance learning excludes the interaction of participants in the educational process. By the way, it allows to take into account the capabilities of each participant during the discussion in groups both

at the stage of introduction and consolidation of new material, and at the stage of implementation of tasks for its activation and control. An important role is played by the right educational portal or quality feedback using messengers. The success of distance learning largely depends on the teacher's ability to communicate with students online, as well as on students' ability to communicate with the teacher and with each other. It is necessary to follow the basic rules of speech, business and pedagogical etiquette and the so-called Internet etiquette.

Speaking of distance learning, it is impossible not to touch on the advantages and disadvantages of this format of learning. The advantages of this format include accessibility (you can get knowledge from anywhere, the main thing is to have any of the media with Internet connection), flexibility (in the process of distance learning most of the material the student learns independently, so he has time to study can choose himself). Of course, distance learning provides a unique opportunity to choose the pace of work when the student develops the rhythm of their activities. Unfortunately, there are disadvantages to distance learning. The first and most important is the lack of personal communication with classmates and teachers. This includes the lack of constant control by the teacher, which can contribute to the desire to relax and postpone work (distance learning requires strict self-discipline from the student). The process of successful distance learning depends on the technical means and capabilities: computer serviceability, smooth operation of the grid and a good Internet connection [2].

Despite the difficulties and shortcomings, distance learning has an important advantage: it erases spatial barriers, gives the opportunity to communicate with foreign speakers from different countries. Students learn tolerance, willingness to seek a compromise solution and respect other people's opinions, expand their communicative sphere.

From the above it follows that distance learning, as part of the general education system, has all its components: goals, content, principles, forms and means of learning. It is focused on the successful implementation of the educational process. The teacher must manage and regulate the learning activities of students. Distance learning makes new demands on teachers, including improving professionalism, increasing the level of professional competence, mastery of modern technologies, the ability to use them in the educational process.

References:

1. Владимирова Л. Дистанционное обучение иностранным языкам. Saarbrücken, Deutschland: LAP Lambert Academic Publishing, 2017. 57 с. URL: <https://tinyurl.com/ybrx8fk3> (дата звернення: 26.02.2021).
2. Григоренко С.Е., Сагалаева И.В., Фисунова Н.В. Online-занятие как одна из форм дистанционного обучения иностранному языку в вузе. Современные проблемы науки и образования. 2018. № 5. URL: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=28088> (дата обращения: 26.02.2021).
3. Плюсы и минусы дистанционного обучения. URL: <https://tinyurl.com/y2wxwncv> (дата обращения: 26.02.2021).

ЗНАЧЕННЯ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ У ФОРМУВАННІ ОПТИМІЗМУ ВИХОВАТЕЛЯ

Вітебська Поліна Віталіївна

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов,
Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана*

Для свого формування й реалізації педагогічний оптимізм вихователя потребує особливого соціального та професійного середовища – педагогічного колективу, зв'язаного стосунками духовної, моральної, психологічної єдності.

Саме тому педагогічний колектив як окрема ланка суспільства відіграє значну роль у формуванні високоморальної й позитивно налаштованої особистості вихователя.

Педагогічний колектив – це органічна єдність учителів та учнів в одному цілому, а не механічне поєднання окремих колективів дорослих і дітей, що існують окремо. Тут сучасні погляди збігаються з позицією інших теоретиків радянської педагогіки, наприклад, Н. К. Крупська зазначала серед недоліків старої школи таке: „У минулі часи в школах було два табори – вчителі та діти. Ці два табори вели між собою нескінченну війну” [1, с.263]. Повинно ж бути навпаки: „Товариська

взаємодопомога, цікаве життя, можливість для кожного застосувати власні сили на спільній роботі, дбайливе ставлення до слабших, взаємна довіра – ось шлях до організації колективу”, – писала вона [2, с. 403].

Видатний педагог, який присвятив багато часу як вивченню педагогічного колективу, так і проблеми педагогічного оптимізму вихователя, А. С. Макаренко розглядав педагогічний колектив як відображення моделі соціальних відносин, що склалися в суспільстві.

А. С. Макаренко вважав, що учитель покликаний створити цю взірцеву організацію, берегти й покращувати її [3, с.47-48].

У процесі розвитку суспільства сформувалося поняття „колектив”. Колектив (від лат. *collectivus*) – група об’єднаних спільними цілями людей, яка досягла в процесі соціально цінної спільної діяльності високого рівня розвитку [4, с. 166].

Моральна сутність педагогічного оптимізму вихователя полягає в тому, що спілкування педагогів та учнів базується на дружних взаєминах, повазі вчителя до особистості учня, вірі в його сили й можливості.

У реалізації педагогічного оптимізму вихователя важливу роль відіграє морально-психологічний клімат у педагогічному колективі. Психологічний словник дає таке тлумачення поняття „психологічний клімат”: загальна, інтегральна характеристика ділового, морального та емоційного фону й тону людських стосунків, які склалися в соціальній групі або колективі. Психологічний клімат містить оцінку ставлення людей до справи й один до одного, дотримання або недотримання ними моральних норм, задоволення або незадоволення тим, що відбувається в групі [5, с. 171].

Морально-психологічний клімат залежно від загальної атмосфери може бути авторитарним, кліматом потурання, демократичним тощо.

Педагогічний оптимізм вихователя реалізується тільки в колективі з демократичним кліматом. Саме демократична атмосфера сприяє виявленню й формуванню найкращих якостей особистості вихователя (гуманізм, толерантність, творче мислення, співчуття, радість успіхам кожного члена колективу тощо). Усі ці якості є фундаментом для формування й реалізації педагогічного оптимізму вихователя.

Демократична атмосфера в педагогічному колективі не лише забезпечує формування й реалізацію педагогічного оптимізму вихователя, але й створює умови для правильної організації виховної роботи педагогічного колективу: „Виховна робота, – говорив А. С. Макаренко, – керує усім життям вихованця” [6, с. 369].

Отже, для створення позитивного морально-психологічного клімату педагогічного колективу, який сприяє реалізації педагогічного оптимізму вихователя, необхідно, щоб колектив педагогів працював як одна команда, маючи спільну мету й перспективи. Це можливо реалізувати тільки за умов демократичної атмосфери в педагогічному колективі, коли кожний член педагогічного колективу має можливість для повної реалізації своїх педагогічних вмінь та навичок паралельно розкриваючи найкращі особистісні якості.

Список використаних джерел:

1. Крупская Н. К. Обучение и воспитание в школе / Н. К. Крупская // Пед. соч.: В 10 т. – Т. 3 – М. : АПН, 1979. – С. 263-265.
2. Крупская Н. К. Педагогические сочинения: В 6-ти томах / Н. К. Крупская. М. : АПН, 1979. – Т. 3. – С. 403-404.
3. Макаренко А. С. Цель воспитания / А. С. Макаренко // Пед. соч.: В 8 т. – Т. 4 – М. : Педагогика, 1983. – 41-51 с.
4. Психология: Словарь / под ред. Петровського А. В., Ярошевского М. Г. – М.: Политиздат, 1990. – 494 с.
5. Немов Р. С. Психологический словарь / Р. С. Немов. – М. : Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2007. – 560 с.
6. Макаренко А. С. Лекции о воспитании детей / А. С. Макаренко // Пед. соч.: В 8 т. – Т. 4 – М. : Педагогика, 1983. – 59 – 375 с.

СТАН ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ В УНІВЕРСИТЕТІ: ОПИТУВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Губіна Світлана Іванівна

*кандидат педагогічних наук, Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського*

Фрицюк Валентина Анатоліївна

*доктор педагогічних наук, Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського*

Якість освіти є основою забезпечення й підвищення якості життя людини як головної мети існування держави. Цей критерій є базовим, посідає особливе місце у процесі реформування українського суспільства через створення умов для розвитку особистості й творчої самореалізації кожного громадянина України, виховання людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя, забезпечення соціального середовища, яке генерує потребу в якісній освіті для громадян та надає можливості в її отриманні.

Тому в сучасному світі вважається обов'язковим наявність внутрішніх та зовнішніх державних і громадських систем контролю якості в освіті. В Україні існує Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО), яке було засноване в 2015 році. Агентство є постійною колегіальною установою в сфері забезпечення якості вищої освіти. Компонентами цієї системи відповідно до національного законодавства є: система забезпечення якості в освітніх установах (внутрішня система забезпечення якості освіти); система зовнішнього забезпечення якості освіти; система забезпечення якості діяльності органів управління та установ, що займаються зовнішньою гарантією якості освіти.

В. Андрущенко та В. Вікторов у своїх дослідженнях визначили детермінанти впливу на якість освіти та обґрунтували умови підготовки конкурентоспроможного фахівця, Ю. Бех і М. Михайліченко – проблеми управління освітою та напрями їх можливого вирішення, Л. Сушенцева та Н. Житник – методологічні засади управління якістю освіти та напрями її державно-громадського оцінювання, І. Тавлуй – особливості

функціонування системи управління якістю вищої освіти на університетському рівні.

Принцип студентоцентризму вдало реалізовується через можливості студентів виступати у ролі експертів щодо надання якісних освітніх послуг та управління діяльністю закладу освіти [2, с. 52].

Значні потенційні можливості щодо забезпечення якості освіти у закладах вищої освіти містять методи, засновані на сучасних інформаційно-комунікаційних технологіях. Такий напрямок досліджень сприяв широкому використанню публічного інтернету у педагогічних дослідженнях, зокрема Google Форм. Саме тому для визначення найактуальніших проблем забезпечення якості освіти в педагогічному університеті нами було вирішено здійснити аналіз онлайн опитування здобувачів вищої освіти освітньої програми Дошкільна освіта Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, що проводилось Центром внутрішньої системи забезпечення якості освіти. У дослідженні брали участь 103 здобувачі вищої освіти.

Анонімна анкета структурно поділялась на три блоки запитань: закриті, відкриті та критеріальне оцінювання, складені на основі методичних рекомендацій [1] з основ педагогічних вимірювань та моніторингу якості освіти.

Визначаючи, чи сформована культура якості вищої освіти в університеті, студенти, орієнтувалися на реалізацію таких принципів: довіра, прозорість, партнерство, об'єктивність, академічна чесність, академічна свобода, комунікація та запобігання корупції. Серед 103 респондентів 86,4% відповіли «так», 10,6% – «ні», по 1% – «50/50», «недостатньо», «частково». Статистика відповідей відображена на рис. 1.

7. Чи сформована культура якості вищої освіти у ВДПУ?

103 ответа

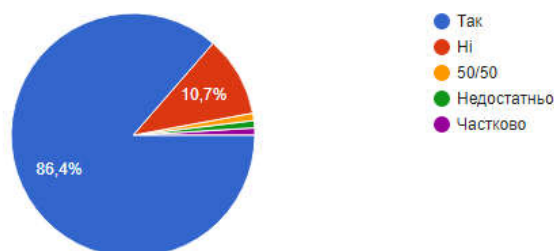

Рис. 1. Відповіді студентів щодо сформованості культури якості освіти в університеті

Таким чином, на основі проведеного онлайн-опитування можемо стверджувати, що воно виявилось ефективним кількісним методом збору інформації щодо забезпечення якості освітнього процесу в педагогічному університеті.

Але найголовніше – у ході цього опитування ми отримали ту інформацію, що може слугувати основою, дороговказом у розробленні подальших стратегічних планів, необхідних освітніх змін, спрямованих на підвищення ефективності процесу управління якістю освіти й освітньої діяльності та на вирішення конкретних проблем, що заважають освітянам працювати на якісний результат.

Список використаних джерел:

1. Губіна С. І. Основи педагогічних вимірювань і моніторингу якості освіти: методичні рекомендації. Вінниця : Нілан ЛТД. 2018. 56 с.
2. Нікуліна О. Захист прав студентів в Україні: кейс КНУпротест. [Електронний ресурс]. Доступно: http://www.kas.de/wf/doc/kas_49848-1522-13-30.pdf?170911150030. Дата звернення: Трав. 11. 2018.

ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТНОЇ МЕТОДИКИ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Добронос Анна Сергіївна

викладач I категорії, Сумський фаховий коледж економіки і торгівлі

У статті розглядається проблема проектної методики на заняттях з «Іноземна мова за професійним спрямуванням». Проаналізовано вплив методу проектів на комунікативні здібності здобувачів освіти при професійній підготовці.

На початку ХХІ століття в сучасному інформаційному суспільстві відбуваються неоднозначні трансформаційні процеси, тому сьогодні означене складним пошуком нового світорозуміння, педагогічного світовідчуття, яке здатне було б зазирнути в майбутнє. Сучасна освіта покликана осмислити свої здобутки, освоїти нові цінності. Початок третього тисячоліття має свій смисл, свою філософію. Це час модернізації навчально-виховного процесу, що покликаний вирішити питання іншомовної підготовки студентів до продуктивного функціонування в умовах євроінтеграції, визначення стратегічних орієнтирів, народження нової якості життя, інноваційної культури.

В умовах ринкової економіки, коли право на працю реалізується не через соціальні гарантії, а через закони ринку й особисту ініціативу, питання професійної підготовки фахівців набуває особливої гостроти. Тому педагогічною проблемою нині стало впровадження в освітній процес засобів і методик, які допомагають сучасним здобувачам освіти “відкривати” себе, розкривати свою особистість. Критерієм успішності майбутнього фахівця стає не стільки результативність у вивченні фахових предметів, скільки ставлення людини до можливостей власного пізнання й перетворення природи, історії, самого себе.

Нині у вищій освіті України спостерігаються такі тенденції: удосконалення традиційних методик і методів роботи зі здобувачами освіти та пошуки й розробка нових альтернативних технологій, більш ефективних, оптимальних, результативних, ніж ті, що існували в минулому. Змінюється зміст процесу отримання освіти: це вже не процес передачі суми знань або інформації, не повторення готових результатів, а

формування компетентностей, досвіду, самореалізація на основі природних даних і розвитку здібностей здобувача освіти.

Із кожним роком українська освіта стає відкритішою. Усе більше розширюються прямі зв'язки між українськими й закордонними освітніми навчальними закладами, усе частіше впроваджуються в Україні інноваційні методи, нові освітні проекти, навчальні курси й навіть освітні програми, які підтримуються міжнародними організаціями, транснаціональними корпораціями чи університетами. Завдяки цьому сучасна освіта швидко збагачується новим досвідом, підходами, освітніми технологіями та методами, які підвищують “конвертованість” у світі українських дипломів. Поліпшується якість навчання, знання нашої молоді стають конкурентоздатними на сучасному ринку праці.

Одним із таких методів, що суттєво збагачує навчальний процес у вищих навчальних закладах, є метод проєктів, використання якого змінює традиційний підхід до навчання, оскільки він спрямований на розвиток пізнавальних здібностей сучасної молоді, формування вмінь, самостійно знаходити шляхи розв'язання певних завдань через різноманітні форми діяльності.

Що хвилює сьогодні мене як викладача і має хвилювати кожного освітянина? Насамперед те, як у наш нелегкий час відшукати ті оптимальні методи й засоби навчання, які не лише забезпечували б високий рівень знань, а й сприяли б формуванню мовної особистості майбутнього фахівця та підвищували його мотивацію до навчання. Великі можливості для реалізації цього важливого завдання у вищих навчальних закладах має такий предмет як іноземна мова за професійним спрямуванням.

На сучасному етапі метод проєктів переживає «друге народження». До нього звертаються і використовують у своїй роботі все більше науковців і вчителів – практиків. Особливістю проєктної технології є те, що вона вимагає використання педагогом сукупності дослідницьких, пошукових, творчих методів, прийомів, засобів. Використання методу проєктів на заняттях з «Іноземної мови за професійним спрямуванням» допомагає мені як викладачу не тільки розвивати у здобувачів освіти мовленнєві навички та уміння, а й формувати в них інтелектуальні і мовленнєві здібності. Активно розвиваючи інтегровані вміння та знання, ініціативу, співробітництво і взаємну відповідальність, вона справедливо

поєднує на практиці фундаментальні принципи формування комунікативної компетенції здобувачів освіти в процесі навчання мови із загальними завданнями і цінностями національної і європейської освіти.

Проектна робота дає нам широкий спектр діяльності, як невичерпна творчість, тому ця методика буде завжди актуальною. Впровадивши проектну роботу в процес навчання, стає можливим познайомити здобувачів освіти з оптимальним поєднанням теорії та практики, актуалізації наявних знань та умінь з іноземної мови, розвитку творчих здібностей, стимулюванню їхньої самостійної продуктивної навчальної діяльності. Здобувачі освіти збагачують свої фахові знання, розширюють власні кордони володіння іноземною мовою, отримуючи досвід від практичного його використання, вчаться розуміти та продукувати професійно орієнтовані іншомовні тексти. Вони працюють з довідковою літературою, словниками, комп'ютером, що створює можливість безпосереднього контакту з іншомовним автентичним фаховим матеріалом. Ми перетворюємося з пасивних слухачів на активних учасників, що допоможе здобувачам освіти на все життя запам'ятати такі проекти. Раджу також не забувати про таку важливу річ, як позитивне ставлення до кожного здобувача освіти, заохочування, вдячність за вчасно й вдало виконану роботу, що неодмінно надихне їх на творчі злети, свіжі й неординарні ідеї.

Підсумовуючи вище сказане, слід відмітити, що метод проектів є надзвичайно демократичним видом педагогіки співпраці, довіри і особистої орієнтації. Принципи цієї технології забезпечують добровільність участі, проблематики обговорення, участі в різних акціях, заходах, справах; свободу спілкування на принципах прагнення до взаєморозуміння, конструктивності; повагу до поглядів, ідей, підходів і діяльності учасників; надання можливостей для здійснення здобувачам освіти вільного і усвідомленого вибору ідей, норм, цінностей, моделей поведінки, рішень, тощо; забезпечує партнерство, рівноправну співпрацю здобувачів освіти та викладачів. Це ефективний засіб від одноманітності, нудьги. Він сприяє розвитку творчої особистості здобувача освіти, розширенню мовних знань. Це реальна можливість підготувати конкурентоздатного майбутнього фахівця на ринку праці.

Список використаних джерел:

1. Бегьом Ф. Проект на уроці іноземної мови / Ф. Бегьом // К.: Основа, 2007.
2. Гришкова Р. О. Методика навчання іноземної мови за професійним спрямуванням студентів нефілологічних спеціальностей/ Р. О. Гришкова. – М. : ЧДУ ім. Петра Могили, 2015. – 220 с.
3. Душеїна Т. В. Проектна методика на уроках іноземної мови / Т. Душеїна // ІМВНЗ, 2008. – № 5.
4. Китайгородська П. Використання проектних завдань на уроках англійської мови / П. Китайгородська // ІМВНЗ, 2003. – № 5. – 110 с.
5. Полат Е. С. Нові виховні та інформаційні технології системі освіти / Е. С. Полат. – М. : Академія, 2003. – 272с.
6. Пометун О. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід / О. Пометун, Л. Пироженко. – К. : А.П.Н., 2002. – 136

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В РОЗВИТКУ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Жданкіна Анастасія Василівна

*аспірант, Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія
ім. Тараса Шевченка*

В умовах сьогодення патріотизм перестає сприйматися як необхідний елемент виховання молодого покоління громадян України. В світоглядній системі більшості молодих людей патріотизм – це зайвий, несучасний особистісний компонент; ознака пафосу і формального ставлення до Батьківщини. Ці та інші причини зумовлюють розвиток специфічних негативних тенденцій в молодіжному середовищі, які призводять до спотворення уяви про патріотизм, національну самосвідомість, громадськість.

Попри те, що Україні переживає новий етап національного відродження, молоде покоління українців не має глибокого усвідомлення того, наскільки важливо любити і поважати Батьківщину.

Беззаперечна роль та місія патріотичного виховання представлена у низці нормативно-правових актів, впроваджених за останні

двадцять років. Більшість з цих нормативно-правових документів на сьогодні втратили чинність, однак їх аналіз дає змоги прослідкувати за розвитком нормативно-правового виховної роботи в напрямку формування патріотизму.

У Постанові про Національну програму виховання дітей та учнівської молоді в Україні від 2004 р. зазначено: «Сучасне виховання має відігравати випереджальну роль в демократичному процесі, ставати засобом відродження національної культури, припинення морально-духовної деградації, стимулом пробудження таких якостей, як совість, патріотизм, людяність, почуття власної гідності, творча ініціатива, підприємливість тощо; гарантом громадянського миру і злагоди в суспільстві» [2].

Концепцією, затвердженою Указом Президента від 2015 р., зазначено мету національно патріотичного виховання, яка полягає у становленні «самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин» [1].

Відповідно до положень згаданої Концепції, «національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, громадських об'єднань та благодійних організацій, сім'ї, закладів освіти, інших інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації» [1].

Відповідно до Указу Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки», «...національно-патріотичне виховання є важливим засобом громадянської освіти» [4].

З огляду на Концепцію національно-патріотичного виховання на 2016-2020 р., «...потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання

патріотизму як почуття і як базової якості особистості. При цьому потрібно враховувати, що Україна має древню і величну культуру та історію, досвід державницького життя, які виступають потужним джерелом і міцним підґрунтям виховання дітей і молоді. Вони уже ввійшли до освітнього і загально-виховного простору, але нинішні суспільні процеси вимагають їх переосмислення, яке відкриває нові можливості для освітньої сфери» [4].

Згідно положень Стратегії національно-патріотичного виховання, затвердженої Указом Президента, «...в Україні національно-патріотичне виховання є одним із пріоритетів держави та суспільства щодо розвитку національної свідомості на основі суспільно-державних (національних) цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність), формування у громадян почуття патріотизму, поваги до Конституції і законів України, соціальної активності та відповідальності за доручені державні та громадські справи, готовності до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України, сповідування європейських цінностей [5].

У Концепції Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року підкреслено: однією із проблем, що потребують розв'язання в рамках програм, є низький розвиток громадянсько-патріотичного, військово-патріотичного та духовно-морального виховання [2].

Таким чином, ми розглянули основні положення національно-патріотичного виховання, висвітлені в нормативно-правових документах (2004-2021 рр.). Однак на даний момент існує потреба у вдосконаленні нормативно-правового забезпечення патріотичного виховання, зокрема в закладах загальної середньої освіти.

Список використаних джерел:

1. Наказ «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах» N 641 від 16.06.2015.
2. Постанова «Про Національну програму виховання дітей та учнівської молоді в Україні» N 1-7/6-98 від 01.07.2004.

3. Розпорядження «Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року» N 1233-р від 09.10.2021.
4. Указ Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 – 2020 роки» N 580 від 2015 р.
5. Указ Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання» N 286 від 18.05.2019.

ПІДГОТОВКА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ ДЛЯ НАУКОЄМНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Зєвако Василь Сергійович

*кандидат технічних наук, доцент, Державне підприємство
«Конструкторське бюро «Південне» ім. М. К. Янгеля»*

Ракетно-космічна галузь є однією з найбільш наукоємних та високотехнологічних галузей України. Тому, для такого підприємства як ДП «КБ «Південне», підготовка високопрофесійних, конкурентоспроможних та компетентних фахівців є одним із пріоритетних завдань.

Одним з основних шляхів для вирішення цього складного завдання є підготовка наукових кадрів. Для цього свого часу було створено аспірантуру як основну форму підготовки здобувачів наукового ступеня, спочатку кандидата технічних наук, а потім доктора філософії. Таким чином, формується склад фахівців, які здатні не тільки самостійно розв'язувати складні наукоємні завдання та комплексні проблеми у сфері космічних технологій, а й уміти навчати інших.

Фахівці, які пройшли навчання в аспірантурі та отримують ступінь доктора філософії, мають серед іншого, можливість займатися на підприємстві навчальним процесом, розробляти навчально-методичне забезпечення, виконувати наукові дослідження та проекти в освітньо-науковій сфері, працювати за сумісництвом науково-педагогічними працівниками у закладах вищої освіти за обраним напрямом. Таку можливість надано завдяки включенню до освітньо-наукової програми аспірантури дисципліни «Основи педагогіки вищої школи».

Завдання цієї дисципліни полягають у тому, щоб:

- надати аспірантам знання про основні категорії педагогіки вищої школи, побудову системи вищої освіти України та інших країн, про суть болонського процесу;
- підготувати майбутні науково-педагогічні кадри для роботи в практичній та науково-дослідній сферах ракетно-космічної галузі;
- надати можливість якісно підготувати та довести до вченої ради науково-кваліфікаційну роботу (дисертацію) на здобуття вченого ступеня доктора філософії;
- надати аспіранту цілісну і логічно-послідовну систему знань про педагогічні основи підготовки кадрів вищої кваліфікації;
- надати основи педагогічних знань та навчити успішно застосовувати їх у повсякденній та професійній практиці під час розв'язання педагогічних ситуацій, пов'язаних, із навчанням та вихованням;
- надати первинні навички керування освітнім процесом у системі підготовки, перепідготовки, стажування та підвищення кваліфікації кадрів;
- довести принципи формування та необхідність навчальних планів, робочих програм, навчального часу слухача та робочого часу викладача, науково-методичного забезпечення навчального процесу;
- забезпечити аспірантів теоретичними і практичними знаннями до виконання функціональних обов'язків викладання у закладах освіти України та інше.

Під час викладання цієї дисципліни особливу увагу приділяють практичним заняттям, завданням для самостійного виконання та підсумковій модульній роботі. Практичні заняття проводять із застосуванням реальних навчально-методичних матеріалів, які використовують у закладах вищої освіти України (методичні рекомендації, навчальні плани, робочі програми та інше). Для самостійної роботи запропоновано низку відпрацьованих тестів, які дозволяють аспірантам поглибити свої уявлення про психологічні аспекти педагогічної діяльності. Модульна робота є підсумком одержаних знань на аудиторних заняттях та самостійної роботи аспіранта і має форму доповіді на навчальному семінарі.

КОРЕКЦІЙНО-ОЗДОРОВЧА РОБОТА ІЗ ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ У ЗДО № 464 М. ХАРКОВА

Івахненко Наталія Костянтинівна

*завідувач закладу дошкільної освіти (ясла-сад) № 464 комбінованого типу
Харківської міської ради*

Заклад дошкільної освіти (ясла-садок) № 464 комбінованого типу має 12 груп, де в деяких з них навчаються, виховуються та отримують корекційну допомогу діти із різними психофізичними порушеннями (ДЦП, порушення мовлення, ЗПР).

Під час роботи психологами, вчителями-дефектологами, вчителями-логопедами та вихователями було помічено ряд труднощів у більшості вихованців з ООП, серед яких:

- Недорозвинення ігрової діяльності – дитина не приймає запропоновану їй ігрову роль, не дотримується правил гри, віддає перевагу рухливим іграм. У процесі сюжетно-рольової гри така дитина діє з ігровим матеріалом стереотипно, стискається з труднощами при виконанні окремих ролей;

- Недостатня пізнавальна активність, швидка втомлюваність, виснажливність;

- Недорозвинення емоційно-вольової сфери;

- Недорозвинення ігрової, провідної у дошкільному віці, діяльності;

- Знижена здатність до узагальнень і цілісності сприймання об'єктів.

Робота педагогічного колективу нашого закладу спрямована на корекцію та зменшення проявів зазначених недоліків. Провідна роль в корекційно-оздоровчій роботі належить інструктору з фізичної культури. Заняття з фізичної культури, які ним проводяться, передбачають вирішення корекційно-оздоровчих, навчальних та виховних завдань. Корекційне завдання полягає в подоланні недоліків фізичного та психічного розвитку засобами фізичного виховання з корекційним спрямуванням, оздоровче – у профілактиці захворювань серцево-судинної, дихальної систем та опорно-рухового апарату навчальні завдання – засвоєння рухових навичок та вмінь, необхідних для нормальної

життєдіяльності, виховне – у формуванні фізичних та морально-вольових якостей особистості дитини;

Особливості роботи з дітьми з ООП передбачають наступне:

1. Заняття проводяться в підгрупах або індивідуально з дитиною в залежності від рекомендацій із висновків ІРЦ.

2. Інструктор з фізичної культури здійснює індивідуальний підхід та при необхідності надає допомогу дитині.

3. Завдання подаються з опорою на зразки.

4. Перед виконанням завдань проводиться детальний інструктаж дітей щодо його виконання.

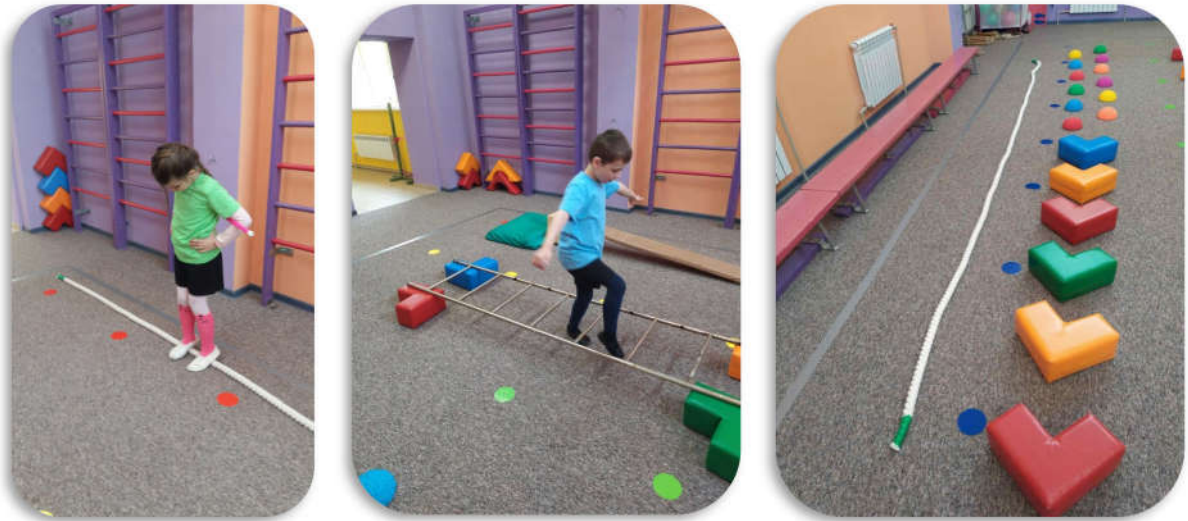
5. Для закріплення нового матеріалу надаються багаторазові вказівки і вправи.

6. Інструктор проводить динамічне спостереження за просуванням кожної дитини при виконанні вправ; під час навчання дитини звертається увагу на стан різних сторін її психічної діяльності: пам'яті, уваги, мислення, мовлення, темп роботи, вміння поборювати перешкоди [1].

На заняттях з фізичної культури інструктор використовує наступне обладнання для координації рухів, зорово-просторових уявлень та орієнтації в просторі:

- півсфера балануюча масажна «Риф»;
- канат гімнастичний;
- мотузкова драбина;
- диск «Здоров'я»;
- м'які модульні елементи-тренажери (циліндри, прямокутники);
- масажний килимок «Ортек Мікс»;
- м'яч гімнастичний.

Наводимо приклади корекційно-розвиткових засобів, які використовуються у роботі із дошкільниками з ООП.

Надання індивідуально-орієнтованої допомоги вихованцям із ООП, з урахуванням особливостей їх психофізичного розвитку та індивідуальних можливостей відповідно до рекомендацій з фізичного виховання сприятиме розвитку основних рухів і фізичних якостей, здатності до просторової організації рухів; слухо–зорово–моторної координації і почуття ритму, рівноваги, готовності руки до письма, вміння підкорятися правилам і соціальним нормам у взаєминах з дорослими та однолітками, набуттю самостійності, навички дотримуватися правил безпечної поведінки та особистої гігієни.

Список використаних джерел:

1. Таранченко О. М., Найда Ю. М. Врахування відмінностей розвитку та навчальної діяльності дітей з особливостями психофізичного розвитку в процесі навчання. / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально – методичний посібник / Кол. авторів: Колупаєва А. А., Найда Ю. М., Софій Н. З. та ін. За заг. ред. Даниленко Л. І., – К.:2007. – 128 с.

КРИЗА ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ, «Я Є ДОРΟΣЛОЮ ЛЮДИНОЮ»

Кротова Аліна Валентинівна

магістр психологічних наук, психолог Харківського машинобудівного коледжу

Сфера психології дуже велика і цікава своїми нововведеннями; і на сьогоднішній день у ній міститься безліч ще не вирішених питань та методик, загадкових феноменів, незрозумілих явищ. Чому ж мене зацікавила проблема підліткової кризи?

Доречним, як на мене, буде навести тут слова А. Б. Боссарт: «...на людину у суспільстві звертають дуже мало уваги. На нього цю малу увагу звертають надто пізно. Коли вона вже людина. Або не зовсім людина. Або не людина... коли, вона готова, без нас – остаточно стався або не стався. І ми начебто не до чого...» [1, 3]. Особливо – життєво необхідна ця увага підлітку, оскільки він самий знедолений і самотній у світі. Батьки думають, що підліток вже є досить самостійна особистість, але насправді це не так. В силу свого віку він вже не може задовольнятися сімейним і шкільним життям, виростаючи з їхніх уявлень і норм, а часом і вступаючи з ними в конфлікт – підліток нестримно тягне до себе доросле суспільство зі своїми законами, зі своєю зовсім іншою, ніж дитячою структурою. І йому дуже важко: йому треба пристосуватися до нових умов, прийняти себе та домогтися, щоб інші прийняли та оцінили – як дорослого, як особистість «знайти своє місце під сонцем». За досить короткий період приблизно з 12 до 15 (дівчатка трохи раніше, хлопчики трохи пізніше) – людина з дитини перетворюється на дорослу людину. У цей період життя сам підліток не розуміє, що з ним відбувається, тому, що він розвивається активно, а саме: фізично, психічно та гормонально. При характерності вікових особливостей психіки відзначається досить широка мінливість – різноманітні індивідуальні варіанти, визначені умовами життєдіяльності, навчання та виховання школяра. І від того, як сьогоднішні підлітки вирішать свої проблеми, які виберуть для себе цінності, залежить наше найближче майбутнє, наше майбутнє суспільство. І треба серйозно замислитися над цією проблемою. Але чи до підлітків дорослим, коли шалений ритм життя та боротьба за існування не залишають часу

подумати навіть про себе. Провівши тестування та розмовляючи з підлітками, є різні результати. Наведу приклади одного підлітка.

Провівши тестування з «П», підліток 17 років, стать Ж. Висновки були зроблені враховуючи вік та стать відповідача. Результат тесту свідчить про наявність депресивного стану середнього ступеня важкості.

Більша частина відповідей на питання були негативні, у дівчинки є скритність, не довіра до суспільства, агресія, втрата інтересу до життя. Такий розлад психічного стану може свідчити про те, що дівчинка ще не вирішила цілі в житті і до чого її йти. Невпевненість дівчинки починається з її сім'ї, дівчинка не розмовляє про свої турботи з людиною дорослішою за віком, яка може надати поради. Підлітковий вік дуже тяжкий для вже дорослої дитини, вона може вже багато – в той ж час не може ні чого. В даному випадку у дівчинки комплекси в «голові» які вона не може самотійно виправити, їй постійно хочеться плакати будь за якої проблеми. З цим психічним станом їй можуть допомогти дорослі люди яким вона може відритися. Я вважаю, що батьки допустили помилку в ранньому віці і не допомогли дівчинці вирішити проблему важливу для неї, може вони порахували що це не важливо. Дорослі які виховують дітей забувають, що для дітей не важливі матеріальні речі, для дітей будь якого віку потрібні тільки порозуміння. Дорослі які виховують дітей повинні відноситися до них як до «дорослої людини» у будь якому віці. Кожну кризу не тільки підлітка можна побороти, а саме бути поруч з ним.

Список використаних джерел:

1. Л. С. Выготский Психология развития человека. – М.: Изд-во Эксмо, 2005. – 1136 с.
2. «Ваш неспокійний підліток» Роберт Байярд; Джин Байярд. 2013.
3. «Психологические особенности кризисов подростков», И. Зубенко. 2017.
4. Д. М. Дубравська "Основи психології", Видавництво "Світло", Львів, 2001 р.
5. Аракелі Г. Г. "Про психологію підлітка", М., 1990 р.
6. Поліванова К. М. «Психологія вікових криз», М., 2000.

ПРОФЕСІОГРАФІЧНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Маркова Ірина Миколаївна

студентка, Херсонський державний аграрно-економічний університет

На сучасному етапі в теорії професійної освіти основними критеріями ефективності навчання є показники професійної майстерності: самостійність у професійній діяльності, яка передбачає безпомилковість вибору оптимальної технології, що забезпечує високу якість та продуктивність праці; здатність діагностувати виробничу ситуацію, ухвалити доцільне рішення, уміння здійснювати регулярний самоконтроль; виконання технічних вимог, дотримання безпеки праці, отримання позитивних результатів; продуктивність праці – виконання стійких норм часу та виробітку; вміння раціонально використовувати робочий час, прагнення освоєння високопродуктивних методів роботи, найбільш економних способів організації праці; професійно-орієнтоване мислення, що виявляється у здібності активного спостереження, аналізу, вироблення тактики та стратегії дій; здатність критичного самоаналізу та самоконтролю. Ці показники є характеристикою професійної готовності спеціаліста. На початку професійної діяльності вчорашній випускник не має цілісного уявлення про різноманіття професійної педагогічної діяльності. Відсутність образу професійної діяльності в педагога-початківця призводить до втрати орієнтира в цілеспрямованій професійній освіті.

Сучасна педагогіка пропонує значну кількість різноманітних підходів до навчання та виховання: діяльнісний, особистісно-орієнтований, синергетичний, компетентнісний та інші. Але для професійної освіти одним з найважливіших і значимих є саме професіографічний підхід.

Тому, **метою** нашого дослідження є обґрунтування доцільності використання професіографічного підходу у процесі професійної підготовки майбутніх економістів.

Згідно з поставленою метою передбачається виконати наступні **завдання**:

- проаналізувати наявні джерела з обраної тематики наукової роботи;

- розкрити поняття «професіограма» як базової складової професіографічного підходу;

- дослідити сутність професійних стандартів та їх ролі у формуванні якостей викладача.

Методи дослідження – аналіз, порівняння, узагальнення.

Об'єктом дослідження є професійна підготовка майбутніх викладачів економічних дисциплін у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – професіографічний підхід у професійній підготовці майбутніх викладачів економічних дисциплін у закладах вищої освіти.

Термін «професіографія» походить від латинського «професіо» – постійна спеціальність, що є джерелом існування, та грецького «графо» – пишу.

Професіографічний підхід у педагогіці означає підготовку майбутнього фахівця до професії через детальне дослідження професії, ознайомлення його з професіограмою.

Професіограма – це всебічний опис професії, що дає уявлення в тому, що, як має виконуватися фахівцем, з допомогою яких ресурсів, у яких виробничих умовах.

Професіограма включає виробничо-технічну, соціальну, психологічну та психофізіологічну характеристики. Психологічна та психофізіологічна характеристики становлять психограму.

Можливі різні підходи в дослідженні професії та побудови її професіограми: комплексний (враховується широке коло характеристик: соціальних, технологічних, медичних, гігієнічних), аналітичний (аналіз узагальнених нормативних та морфологічних показників структури професії), задачно-особовий підхід (опис об'єктивних професійних завдань, професійних знань, умінь, результатів праці та психологічних характеристик суб'єкта, необхідні виконання завдань).

Тож, професіограма дозволить конкретизувати завдання вищих навчальних закладів, організувати на науковій основі моніторинг якості підготовки майбутніх фахівців, точніше визначити перелік дисциплін, що підлягають вивченню, забезпечити раціональну побудову навчальних

планів та програм, створити відповідні саме їм повноцінні підручники та навчальні посібники

Слід зазначити, що мотивація є одним із найважливіших компонентів педагогічної діяльності. У педагогічній діяльності виділяються ті самі мотиваційні орієнтації, що й у навчальній.

Отже, підготовку студентів до професії через ознайомлення з професіограмою, кваліфікаційною характеристикою, детальне дослідження професії, моделювання занять, вирішення ситуативних педагогічних (методичних) завдань можна визначити як професіографічну, а професійне навчання – продуктивним навчанням, оскільки студенту надається можливість початкового набуття професійних умінь.

Професіографічний підхід у навчанні надає студентам можливість розвитку власного поняття про професійну діяльність, що досягається за допомогою рефлексивної технології навчання дозволяє виокремлювати, актуалізувати та моделювати розв'язання проблем, типових для викладацької професії.

Професіографічний підхід ґрунтується на вивченні професійної діяльності фахівців, професійної компетентності, яка характеризує суб'єктивну складову професії, описуючи якісні характеристики суб'єкта професійної діяльності.

Оскільки існують різні типи професіограм: інформаційні професіограми (призначені для використання у профконсультаційній та профорієнтаційній роботі); докладний опис самої трудової діяльності (основні операції та дії); психофізіологічна характеристика праці, нам необхідно зосередити свою увагу на професійно важливих рисах саме викладача економічних дисциплін. Професійно важливі якості (ПВЯ) – це якості людини, що впливають на ефективність здійснення праці, основними характеристиками яких є продуктивність, надійність, економність та інше.

У процесі роботи було проаналізовано наявні джерела з обраної тематики наукової роботи та обґрунтовано доцільність використання професіографічного підходу у процесі професійної підготовки майбутніх викладачів економічних дисциплін.

Встановлено, що мета професіографічного підходу у професійній підготовці майбутніх викладачів економічних дисциплін полягає в

удосконаленні, відновленні, продовженні або поглибленні кваліфікації для виконання функційних обов'язків професійної діяльності.

Визначено прямий взаємозв'язок професіографічного підходу та якістю формування професійно важливих якостей майбутнього фахівця у відповідності до професійних стандартів.

Ця робота не розкриває усіх можливостей використання професіограм. Перспективи подальшого дослідження полягають у розробці або оновленні існуючих професіограм за критеріями вимог сучасного ринку праці, оптимізації навчально-виховного процесу у відповідності до розроблених професіограм спеціальностей, висвітленні процесу спостереження за цією діяльністю, формуванні досвіду партнерства і співробітництва у педагогічному колективі; створенні умов безперервної освіти; пошуку ефективних методик удосконалення професійного навчання.

Список використаних джерел:

1. Черненко Н. І. Формування професійно важливих якостей як базовий складник підготовки майбутніх фахівців економічної галузі. Освітологічний дискурс, 2021, № 1 (32). С. 52-68. <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2021.1.4>
2. Самолюк Н. М. (2016). Фізіологія і психологія праці: навчальний посібник. Рівне: НУВГП, 330 с.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВПИЛИВУ ПСИХІЧНОЇ ТРАВМИ НА ФОРМУВАННЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ

Олійник Олеся Володимирівна

студентка Національної академії внутрішніх справ

Багато досліджень, що мали місце в останні роки, вказують на те, що психологічна травма є трансдіагностичним фактором вразливості, який причетний до широкого діапазону розладів. Дані отримані багатьма науковцями вказують, що при вивченні наслідків травми слід орієнтуватись на людину а не на розлад що виник. В цьому контексті Чікетті та Рогош [1] ввели поняття еквіфінальності та мультифінальності.

Принцип еквіфінальності говорить про те, що різноманітні фактори розвитку можуть, в залежності від їх взаємодії з іншими факторами, призводити до одного фіналу. Принцип мультифінальності говорить про те, що один фактор може приводити до різних результатів розвитку.

Дослідження психологічної травми виявили, що психологічна травма може бути причиною багатьох форм девіантної поведінки. Люди що мають однакові розлади (розлади харчування, розлади пов'язані з вживанням психоактивних речовин, розлади потягів і т. д.) водночас можуть мати велику різницю як в характері самого розладу так і в його силі в залежності від характеру пережитої психологічної травми. В той же час, люди що мають схожу природу психологічної травми можуть мати багато схожого в формуванні розладу. Встановлено, наприклад, що ранні психологічні травми призводять до формування ранніх психопатологій, високого рівня супутніх захворювань, підвищеного ризику суїциду і погано піддаються лікуванню [2].

До останнього часу спостерігалась тенденція дистанціювати проблеми що вивчаються в рамках психології девіантної поведінки від проблем інших дисциплін, що ускладнювало роботу з складними теоретичними та практичними питаннями пов'язаними з поведінкою, що не відповідає загальноприйнятим нормам. Соціальний підхід, що базується лише уявленні про суспільно безпечну чи небезпечну поведінку людини, не дозволяє, з одного боку, всебічно аналізувати психічні процеси що відповідають за формування девіацій, а з іншого не дозволяє надавати ефективну допомогу.

В рамках психологічного підходу девіантна поведінка розглядається як наслідок внутрішнього конфлікту, деструкції та саморуйнування особистості. Девіантна поведінка веде до блокування росту особистості, а іноді, навіть веде до деградації. Девіант у відповідності до власного підходу, свідомо чи несвідомо, прагне зруйнувати власну самоцінність.

Значна частина досліджень в галузі вивчення розладів пов'язаних з девіантною поведінкою присвячена делінквентній, адиктивній, патохарактерологічній та психопатологічній поведінці. Девіації пов'язані з гіперздібностями людини вивчені порівняно менше.

Формування девіантної поведінки відбувається внаслідок взаємодії біологічних чинників та факторів оточуючого середовища. Важливість вивчення фактору ранньої травматизації в подальшому розвитку

різноманітних розладів (Рис 1.1) поведінки акцентується багатьма дослідженнями тварин та зростаючою кількістю досліджень нейробіології ранніх травм людей [3]. В рамках цих досліджень було зроблено чотири головних висновки.

По-перше рання травматизація веде до дисфункції реакцій людини на стрес. Що в свою чергу веде до зростання вразливості для великої низки поведінкових розладів.

По-друге, в розвитку стресової системи людини існують критичні часові вікна. Таким чином не лише природа травми але і час, коли вона мала місце, відіграють провідну роль в формуванні вразливості чи навпаки стійкості в протистоянні стресовим ситуаціям [5]. Дитинство і підлітковий вік є критичними періодами для розвитку людини. Так як в цей час провідну роль в житті дитини відіграють основні опікуни, це можливо значною мірою і пояснює чому травматичні стосунки з опікунами мають для дитини такі руйнівні наслідки в подальшому.

Рис 1.1 Роль психологічної травми в спектрі формування девіантної поведінки [4].

По-третє, дослідження привернули увагу до факторів оточуючого середовища, а особливо до факторів взаємодії з генетичною вразливістю. Внаслідок цього відбулось зростання інтересу до вивчення потенційної важливості негативних та позитивних факторів оточуючого середовища на експресію генів.

І нарешті було зроблено висновок про те, що тіло та розум нерозривно поєднані як здоров'ям так і хворобою, що дозволяє говорити про те, що рання травматизація впливає на спектр розладів що споріднені між собою на рівні етіопатогенезу. Роберт Анда, Вінченцо Фелітті та їх колеги [6] провели дослідження в 17 000 медичних закладах і ретроспективно оцінили вплив дитячих травм на життя людей. Рання травматизація була тісно пов'язана з збільшенням ризику виникнення девіантних форм поведінки, включаючи депресію, тривожність, зловживання психоактивними речовинами, проблемами поведінки і т. д. Прослідковується також зв'язок у формі «ступінь травматизації = ступінь важкості захворювання», тобто наростання важкості психологічних розладів корелювалось з ступенем травматичності ранніх переживань.

Сучасні дослідження говорять про те, що лише у порівняно невеликої частини людей розвиваються розлади внаслідок одної небезпечної чи екстремальної події. Іншими словами, велика кількість людей може протистояти таким подіям [7]. Фактори що пояснюють цю людську стійкість імовірно всього пов'язані з складними механізмами взаємодії між біологічними, психологічними та факторами оточуючого середовища [8]. Одночасно, очевидним є факт що здатність протистояти травматичним подіям глибоко пов'язана з досвідом який людина мала в період свого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Cicchetti, D., & Rogosch, F. A. (1996). Equifinality and multifinality in developmental psychopathology. *Development and Psychopathology*, 8, 597-600.
2. Teicher, M. H., & Samson, J. A. (2013). Childhood maltreatment and psychopathology: A case for ecophenotypic variants as clinically and neurobiologically distinct subtypes. *American Journal of Psychiatry*, 170, 1114-1133.

3. Heim, C., & Binder, E. B. (2012). Current research trends in early life stress and depression: Review of human studies on sensitive periods, gene-environment interactions, and epigenetics. *Experimental Neurology*, 233, 102-111.
4. Steven N. Gold. (2017) *APA Handbook of Trauma Psychology*, American Psychological Association Washington, DC, 27.
5. Lupien, S. J., McEwen, B. S., Gunnar, M. R., & Heim, C. (2009). Effects of stress throughout the lifespan on the brain, behaviour and cognition. *Nature Reviews Neuroscience*, 10, 434-445.
6. Anda, R. F., Felitti, V. J., Bremner, J. D., Walker, J. D., Whitfield, C., Perry, B. D., Giles, W. H. (2006). The enduring effects of abuse and related adverse experiences in childhood: A convergence of evidence from neurobiology and epidemiology. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 256.
7. Bonanno, G. A., & Diminich, E. D. (2013). Annual research review: Positive adjustment to adversity-trajectories of minimal-impact resilience and emergent resilience. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 54, 378-401.
8. Southwick, S. M., Bonanno, G. A., Masten, A. S., Panter-Brick, C., & Yehuda, R. (2014). Resilience definitions, theory, and challenges: Interdisciplinary perspectives. *European Journal of Psychotraumatology*.

Науковий керівник: Власенко Софія Борисівна, кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри юридичної психології, Національна академія внутрішніх справ

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТЕКСТУАЛЬНОЇ ЛІНГВІСТИКИ В КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ

Поліщук Надія Петрівна

кандидат філологічних наук, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана

Мовна діяльність – одна із суттєвих компонентів життя людського суспільства, в якому колективне матеріальне виробництво знаходить своє відображення у свідомості і, відповідно, в мові як в його матеріальній

основі. Комунікація в своїй основі є не що інше, як перенесення інформації в людському колективі, а отже, в результаті – реалізація суспільного характеру свідомості.

Спілкування не може бути конгломератом будь яких ізольованих висловлювань, воно передбачає насамперед системність, засновану на системності знань людини про світ і усвідомлення цих знань в процесі.

Лінгвістика тексту як галузь мовознавства розглядає будову тексту, творення та його конструктивні елементи з точки зору формальної і змістовної структури формування його смислу. Таким чином текст отримує нове тлумачення відповідно до завдань, які ставить перед собою лінгвістика тексту, що робить його предметом особливого вивчення.

Вивчення тексту зумовлене прагненням пояснити мову як глобальне явище з точки зору сучасного мовознавства, як цілісний засіб комунікації, глибше вивчити зв'язки мови з різними особистими сторонами людської діяльності, реалізованими через текст. Цей інтерес пояснюється також прагненням за допомогою тексту пізнати буття мови, вічно живого і багатогранного, досягнути ті його закономірності, які розкриваються тільки при функціонуванні мовних одиниць у відрізках, більших, ніж речення. При цьому предметом розгляду є одна з основних функцій мови – функція створення тексту.

Мета даної роботи – комплексне вивчення закономірностей породження та сприйняття мовленнєвого повідомлення (тексту). Слід враховувати специфіку психолінгвістичного підходу, що полягає в розгляданні тексту як одиниці комунікації, як продукту мовлення, детермінованого потребам спілкування. Звісно, що в процесі спілкування один з учасників намагається певним чином змінити поведінку або стан іншого. Зміна поведінки виявляється в тому, що партнер по комунікації виконує будь яку не мовленнєву дію або відтворює відповідне мовленнєве повідомлення. Зміна стану передбачає зміну відношення суб'єкту до будь якого об'єкта або явища, що в свою чергу може привести до зміни поведінки. Таким чином, об'єктивно, тобто незалежно від суб'єктів мовленнєвої діяльності умови комунікації потребують, щоб мовленнєвий текст, що являється основною одиницею спілкування, чинив певний вплив.

Слід зазначити що, текст є цілісною знаковою формою організації мовлення. Існують наступні визначення тексту: 1) текст як змістовна

послідовність, закінчена та правильно оформлена, 2) деяка загальна модель для групи текстів, 3) послідовність висловлювань, що належить одному учаснику комунікації, 4) письмове по формі мовлення.

Виділяють наявність чотирьох концепцій тексту: результативно-статичну (текст як інформація, відчужена від свого носія у вигляді послідовності висловлювань, об'єднаних смисловими зв'язками); процесуальну у відношенні до свого виробника (текст як реалізація мовленнєвої здатності індивідуума); каузальну (текст як продукт активної мовленнєвої діяльності людини); стратифікаційну (текст як найвищий рівень мовної системи). У зв'язку з комунікативною переорієнтацією лінгвістики тексту, текст визначається одночасно як посередник, засіб, процес і мета комунікації. Текст розглядається як мовленнєвий акт або ряд пов'язаних мовних актів, які здійснюються індивідом в певній ситуації. Комунікативно-орієнтовані дефініції тексту описують його або як відокремлений компонент комунікації, серединний елемент схеми комунікативного акту, або як невід'ємний від комунікативного процесу, як такий, що характеризує комунікативний предметно-знаковий стан системи комунікації.

В цілому текст розглядається як вища комунікативна одиниця, яка тяжіє до смислової замкнутості і закінченості, констатуючою ознакою якої є «осмислена єдність» [5, 28].

Також текст розглядається як цілісна, замкнена вища комунікативна одиниця, де основною констатуючою ознакою тексту є зв'язність – семантична, яка є обов'язковою, і формальна, яка може експлікувати семантичну застосуванням граматичних і лексичних засобів мови. Поняття тексту розглядається наступним чином: «... Текст – ідеальна вища комунікативна одиниця, що тяжіє до смислової замкненості і закінченості, констатуючою ознакою якої є зв'язність, що виявляється кожного разу в інших параметрах, на різних рівнях тексту і в різній сукупності зв'язків» [3, 28].

Необхідно визнати той факт, що вихідним пунктом як в реальному функціонуванні, так і в лінгвістичному дослідженні є та мовна одиниця, яка виступає в комунікації як відносно завершений відрізок спілкування – як одиниця, структурована і організована за визначеними правилами, що несе когнітивне, інформаційне, психологічне та соціальне навантаження спілкування. Цією одиницею є текст. Дослідники тексту і комунікації,

залучаючи у коло своїх розробок потенціал психолінгвістики, семіотики, герменевтики, етнолінгвістики, філософії, логіки, когнітивної науки тощо, все більше зближують сфери своїх інтересів, знаходячи нові точки зіткнення. Лінгвістика тексту практично з часів свого виникнення розглядала положення про текст як засіб комунікації, оскільки її становлення відбувалося у переломний в парадигмальному плані період переходу від статичної таксономії до динаміки, функціонування мови в дії. Дослідження тексту як комунікативного засобу стало одним із відомих напрямів лінгвістичної теорії тексту.

Основними точками перетину текстових і комунікативних досліджень у цьому напрямі є проблеми комунікативних властивостей і категорій тексту, його інтенціональності, стратегічності, ефективності, функціональних класів, а також прагматичної ситуації, яку він моделює. Розв'язання цих проблем зумовило необхідність створення в лінгвістиці інтегративної теорії тексту і комунікації.

Загальнонауковою методологічною основою означеної теорії є функціональна методологія, що забезпечує дослідження діяльнішої діалогічної картини комунікативної ситуації, опосередкованої текстом. Функціональна методологія має такі дослідницькі принципи: діяльнісність, телеологічність, асиметрія системи і середовища, онтологічний дуалізм, детермінований психоменталізм, релятивний антропоцентризм. Сьогодні одним із кардинальних завдань лінгвістики тексту є виявлення та опис категорій тексту [6]. Цьому питанню присвячено чимало праць, проте найбільш визначною серед них є книга І. Р. Гальперіна «Текст як об'єкт лінгвістичного дослідження» [2]. Категорії тексту не збігаються з категоріями речення і виникають разом із текстом як системою вищого рангу. Вони характеризують відрізки більші за речення. Саме визначення «категорія тексту» не отримало ще однозначного термінологічного пояснення. З точки зору філософії як науки категорія – це надзвичайно широке поняття, в якому відображаються найбільш загальні й істотні властивості, ознаки, зв'язки і відношення предметів, явищ об'єктивного світу.

Категорії тексту відображають найбільш загальні та суттєві ознаки тексту, що допомагають розкрити його онтологічні, гносеологічні й структурні ознаки. Опис і вивчення категорій тексту припускає як таксономічні (класифікаційні), так і квалітативні дослідження.

Дослідження категорій тексту є актуальним і передбачає виявлення особливостей текстової структури, організації мовних одиниць та зв'язків, які встановлюються між ними. У цьому разі лінгвістика тексту тісно стикається зі стилістичним аналізом, спрямованим не стільки на самі мовні факти, скільки на їх добір, організацію і сполучуваність. Одні вчені розглядають такі категорії, як зчеплення тексту, інформативність, ретроспективність тощо [7]. Дехто пропонує такі як: перед- і постінформація, розповідь про світ / переказ про світ, ініціальність / не ініціальність, а також художній час, прогресія / стагнація та ін. В їх основі лежать різні критерії: семантичні і структурні; прагматичні й функціональні; обов'язкові й факультативні: ознаки, що вирізняють текст як лінгвістичний об'єкт, і ознаки, що характеризують екстралінгвістичну ситуацію його виникнення. Існують і такі ознаки, що не мають широкого розповсюдження, а саме: часто згадувані і рідко згадувані назви в комунікації, розрізнення точки зору мовця про якийсь вчинок і точки зору того, хто здійснив цей вчинок. Для побудови чіткої класифікації слід поєднувати принципово нову систему понять і методів, застосовану до зв'язного тексту, з поняттями і методами, раніше розробленими лінгвістичною наукою, і насамперед граматиною речення [7].

Категорії тексту можна розподілити на дві основні групи. Перша група – категорії, які являють собою ознаки структури тексту, а друга – особливості його змістовної сторони. Перші називаються структурними, другі – змістовними, або концептуальними. Як взаємозумовлені категорій вони мають змістовну і формальну сторони. Змістовна притаманна тексту як лінгвістичному об'єкту і закладена в самій його структурі, формальна – характеризує процес відображення в тексті об'єктивної дійсності й здійснює зв'язок між текстом і цією дійсністю. До першої групи належать такі категорії, як зчеплення, інтеграція, прогресія і стагнація, до другої – образ автора, художній простір і час, інформативність, причинність, підтекст та інші [7].

Категорії тексту мають універсальний характер і проявляються у зв'язному тексті незалежно від його мови та типу. Єдність універсально-понятійного аспекту (наявність певного архетипу) поєднується з відмінностями в конкретному мовному втіленні, оскільки воно визначається системою і нормою конкретної мови [4].

Ієрархія категорій тексту є нечіткою і не встановленою. Існує гіпотеза, що, незважаючи на відсутність повного ізоморфізму між двома світами – світом буденної мови і світом художньої мови, їх характеризують як подібності, так і відмінності. Тому сучасні семіотичні дослідження спрямовані саме на пошук подібностей і відмінностей між двома знаковими системами – первинною моделюючою системою (природна мова) і вторинною моделюючою системою (художня мова). Варто зазначити, що керуючись спільністю між цими системами, можна припустити, що антропоцентризм мови [1], проектуючи на художній текст, провідною категорією тексту робить образ автора. Суб'єкт, який має корелят в природній мові, творить образ автора як віддзеркалення. Цим корелятом є локація – одна з основних функцій мови поряд з функцією номінації і предикації. Локація – це абстрактні відношення, що виникають навколо творця «Я» як центрального орієнтира, який підпорядковує собі категорії часу і простору [7].

Опис категорій тексту ставить перед дослідниками два основні завдання: 1) з'ясувати, які поняття передаються цими категоріями; 2) визначити, які засоби використовуються для їх вираження.

У межах цих завдань є актуальною розробка наступних питань.

1. Визначення засобів для визначення категорій тексту.
2. Встановлення ієрархії цих категорій.
3. Вироблення чітких критеріїв можливих класифікацій.
4. Вивчення плану змісту і плану вираження категорій тексту, характеру їх формування.
5. Систематизація та вивчення мовних і немовних засобів, закріплених за виразом «категорії тексту».
6. Визначення функцій (власних і невластних) мовних одиниць, що беруть участь у вираженні категорій тексту.
7. Визначення центральних і периферійних, експліцитних та імпліцитних засобів передачі категорій тексту [7].

Отже, одним із найбільш складних і найменш розроблених питань, пов'язаних з категоріями тексту, є питання про те, як формується їх план вираження і які засоби закріплені за тією чи іншою категорією тексту.

Список використаних джерел:

1. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Под ред., с вступ. СП. И комет. Ю. С. Степанова. М., 1974.
2. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М.: Наука. 1981.
3. Кожевникова К. Об аспектах связности в тексте как целом // Синтаксис текста. – М.: Наука, 1979.
4. Краткий словарь терминов лингвистики текста/ Сост. Т. М. Николаева // Новое в зарубежной лингвистике, Вып. 8: Лингвистика текста. М., 1979.
5. Леонтьев А. А. Высказывание как предмет лингвистики, психолингвистики и теории коммуникация // Синтаксис текста / Отв. ред. Г. А. Золотова. М., 1988.
6. Селіванова О.О. Основи теорії мовної комунікації: підруч. І О. О. Селіванова. – Черкаси : Вид-во Чабаненко Ю.А., 2011. – 350 с.
7. Соссюр Ф. де. Курс общей лингвистики / Ф. де Соссюр//Фердинанд де Соссюр. Труды по языкознанию. – М., 1977.

ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ КОМУНІКАЦІЙ В ОРГАНІЗАЦІЇ ПРИВАТНОГО ТИПУ

Роговченко Світлана Михайлівна

студентка, ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія Управління персоналом»

Сучасні теорії управління розглядають комунікації як найважливішу умову виникнення та існування організацій, як основу розвитку соціальних систем [1].

Комунікативна взаємодія, взаємне прийняття ролей, досягнення згоди і розуміння створюють організаційну структуру, можливість кооперації і управління. Комунікація забезпечує реалізацію всіх основних функцій управління – планування, організації, керівництва та контролю. Ефективні комунікації сприяють підвищенню показників діяльності організації та рівня задоволеності працівників роботою, формування почуття причетності до роботи компанії. Менеджер значну частину свого часу витрачає на спілкування, збір, обробку та передачу інформації. За

деякими даними, керівник вищої ланки до 70% робочого часу витрачає на виконання інформаційних ролей і комунікаційних функцій [2, с. 53].

Відомий американський дослідник менеджменту Г. Мінцберг, вивчивши, що в дійсності роблять менеджери, виділив 10 управлінських ролей, які згрупував у три сфери: міжособистісна (охоплює зв'язки, які менеджер має з іншими людьми), інформаційна (менеджер збирає, поширює і передає інформацію) і управлінська (менеджер виступає як особа, яка приймає рішення, як ініціатор змін, розподільник ресурсів і організатор переговорів). Половина з цих ролей – сполучна ланка, приймач інформації, розповсюджувач інформації, представник і ведучий переговорів – пов'язана безпосередньо з виконанням комунікаційних функцій [3, с. 119].

Термін «комунікація» використовується багатьма науками, і частіше за все мається на увазі спілкування, передачу інформації від людини до людини, що здійснюється головним чином за допомогою мови. Елементарна схема комунікації, передбачає наявність не менше трьох учасників: суб'єкт, який передає інформацію (комунікатор); об'єкт, який потрібно передати (повідомлення); суб'єкт, який приймає інформацію (реципієнт).

«Ідеальна система комунікації така, – на думку американських фахівців Е. Роджерса і Р. Агарвал-Роджерс, – при якій потоки повідомлень, принаймні, частково обмежені і її структура така, що інформація досягає тих і тільки тих, кому вона найбільш необхідна» [4, с. 98].

Налагодження ефективних інформаційних потоків в організації передбачає вирішення чотирьох проблем: а) інформаційне навантаження, б) спотворення та втрата інформації, в) брак інформації в каналах негативного зворотного зв'язку, г) низька швидкість інформаційних потоків.

Інформація, що передається передавачем приймачеві, проходить через чотири фільтри: фізичний, семантичний, аксіологічний та прагматичний. Результати дослідження показують, що необхідна службова інформація не завжди доводиться до адресата. Інформаційні «перебої» виникають найчастіше через надмірно великий обсяг вхідної інформації, недбалого ставлення до процесу передачі інформації, а також

через нечітке розуміння того, яка саме інформація потрібна з боку керівника.

Успішній комунікативній взаємодії заважають також бар'єри комунікації. Їх аналіз дозволив провести таку класифікацію:

а) перцептивно-інтерпретаційні бар'єри: «презумпція взаємності», «припущення про подібність», «негативна асиметрія початкової самооцінки», «внутрішньогруповий фаворитизм», ігнорування інформаційної цінності, статусні помилки, схильність на користь свого Я, хибна унікальність, самовпевненість.

б) семантичні бар'єри: погано сформульоване повідомлення, відмінність інтерпретації символів, фальсифікаційні помилки;

в) інструментальні бар'єри: невербальні перепони, режимні, фізичні бар'єри;

г) емоційні бар'єри: передчасна оцінка, емоційна несумісність;

д) процесуальні бар'єри: невміння слухати, втрати інформації в комунікативних циклах.

Одна з важливих проблем комунікативної взаємодії в організації – проблема підвищення комунікативної компетентності керівників організацій. Комунікативна компетентність визначається як уміння встановлювати та підтримувати необхідні контакти з іншими людьми. Вона забезпечується відповідними здібностями, якостями.

Методи оптимізації інформаційних потоків спрямовані на: усунення (зменшення) інформаційних перевантажень; усунення інформаційних втрат та спотворень; усунення нестачі інформації в каналах негативного зворотного зв'язку; підвищення швидкості інформаційних потоків. Методи подолання бар'єрів комунікації спрямовані на: смислову оптимізацію; перцептивну оптимізацію; емоційну оптимізацію; інструментальну оптимізацію та процесуальну оптимізацію.

Таким чином, існує необхідність аналізувати та вдосконалювати сферу управління комунікаціями в організаціях, підвищувати комунікативні компетенції персоналу.

Список використаних джерел:

1. Мескон М. Основы менеджмента / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М.: Дело, 1996. – 690 с.

2. Ньюстром Дж. В. Организационное поведение / Дж. В. Ньюстром, К. Дэвис. – СПб.: Питер, 2000. – 448 с.
3. Саймон, Г.А. Менеджмент организации / Г.А. Саймон, Д.У. Смитбург, В. Томпсон. – М.: Экономика, 1999. – 368 с.
4. Роджерс Э. Коммуникация в организациях / Э. Роджерс, Р. Агарвала-Роджерс. – М.: Изд-во Экономика, 1980. – 320 с.

Науковий керівник: Грись Антоніна Михайлівна, доктор психологічних наук, професор кафедри психології, ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія Управління персоналом»

ОРГАНІЗАЦІЯ ФОРМУВАННЯ СУБ'ЄКТНИХ ВІДНОСИН У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДАХ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Стеценко Олена Олексіївна

викладач економічних дисциплін, Відокремлений структурний підрозділ Хорольський агропромисловий фаховий коледж Полтавського державного аграрного університету

Для проведення діагностики готовності студентів до здійснення ділової взаємодії на суб'єктній основі відносин між учасниками освітнього процесу закладу передвищої освіти та специфічних особливостей підготовки майбутніх фахівців можна обрати відповідні критерії й показники [1, с. 26-34]:

– характер прояву студентами пізнавальної активності в навчальній роботі: стійка; ситуативна; майже не виражена;

– рівень сформованості комунікативних умінь студентів: високий (завжди сприймає й адекватно інтерпретує сигнали від партнерів по комунікації, адекватно використовує вербальні й невербальні засоби спілкування); достатній (у цілому спроможний організувати комунікацію з іншими людьми, але не завжди адекватно сприймає вербальні й невербальні сигнали від своїх партнерів); низький (не вміє спілкуватися з людьми, іноді проявляє на їх адресу грубощі й неповагу);

– рівень сформованості знань, необхідних для розвитку суб'єктності студента: високий (знання ґрунтовні, характеризуються повнотою й

системністю); достатній (знання характеризуються недостатньою повнотою й системністю); низький (знання розрізнені, неповні);

– рівень сформованості рефлексивних умінь: високий (систематично проводить самопізнання, самоаналіз своїх психічних проявів і станів, самоконтроль процесу діяльності); достатній (періодично проводить самопізнання, самоаналіз своїх психічних проявів і станів, самоконтроль процесу діяльності, але не завжди адекватно оцінює її результати); низький (не здійснює самопізнання, самоаналіз своїх психічних проявів і станів, не контролює процес своєї діяльності, не вміє правильно оцінювати її результати);

– характер сформованості особистісних якостей, необхідних для розвитку суб'єктності студента: стійкий; ситуативний; майже не виявляється.

На підставі визначених критеріїв і показників можна виокремити три рівні готовності майбутніх фахівців до здійснення ділової взаємодії на суб'єктній основі: високий, достатній, низький [3, с. 29-33].

Так, високий рівень цієї готовності у студентів засвідчить, що вони проявляють стійку пізнавальну активність у навчальній роботі, спроможні організувати взаємодію з іншими її учасниками на основі прояву поваги до думок і почуттів іншої людини, практично завжди стримують негативні реакції на думки опонентів, сприймають й правильно інтерпретують їхні сигнали в комунікативному процесі, можуть за зовнішніми ознаками виявити характер переживань і психологічний стан людини, демонструють їй розуміння, співпереживання й співчуття, адекватно використовують вербальні й невербальні засоби спілкування, чітко висловлюють свою позицію з тієї чи іншої проблеми та знаходять переконливі аргументи на її користь, демонструють ґрунтовні, повні й системні знання, необхідні для розвитку суб'єктності особистості, систематично проводять самопізнання, самоаналіз своїх психічних проявів і станів, самоконтроль процесу діяльності, характеризуються сформованістю таких особистісних якостей, як самостійність, цілеспрямованість, ініціативність, самокритичність, наполегливість, відповідальність.

Про середній рівень готовності майбутніх фахівців до здійснення ділової взаємодії на суб'єктній основі можна говорити в тому випадку, коли вони ситуативно проявляють пізнавальну активність в навчальній

роботі, в цілому спроможні організувати комунікацію з іншими людьми на основі прояву поваги до їхніх думок і почуттів, але не завжди адекватно сприймають вербальні й невербальні сигнали від своїх партнерів, в деяких випадках не стримують негативні реакції на думки опонентів, не завжди чітко висловлюють свою позицію з тієї чи іншої проблеми та знаходять переконливі аргументи на її користь, їхні знання про розвиток суб'єктності особистості характеризуються недостатньою повнотою й системністю, вони періодично здійснюють самопізнання, самоаналіз своїх психічних проявів і станів, самоконтроль процесу діяльності, причому не завжди адекватно оцінюючи її результати, вказані особистісні якості проявляють епізодично.

Низький рівень готовності майбутніх фахівців до здійснення ділової взаємодії на суб'єктній основі характеризувався тим, що студенти практично не проявляють пізнавальну активність у навчальній роботі, не вміють спілкуватися з людьми, нерідко проявляють на їхню адресу грубощі й неповагу, не спроможні правильно інтерпретувати отримані від партнерів по комунікації вербальні й невербальні сигнали, нездатні за зовнішніми ознаками визначити характер переживань і психологічний стан людини, чітко висловити свою позицію з тієї чи іншої проблеми та знайти переконливі аргументи на її користь, мають неповні й розрізнені знання про розвиток суб'єктності особистості, практично не здійснюють самопізнання, самоаналіз своїх психічних проявів і станів, самоконтроль діяльності, не вміють правильно оцінити її результати, в них практично не проявляються визначені вище особистісні якості (самостійність, цілеспрямованість, ініціативність, самокритичність, наполегливість, відповідальність).

Організація формування суб'єктних відносин у процесі підготовки майбутніх фахівців включає констатувальний, формувальний і контрольний етапи [5, с. 112-121]. На констатувальному етапі вирішуються такі завдання: визначити характер прояву пізнавальної активності в навчальній роботі; діагностика рівня сформованості комунікативних умінь; встановлення вихідного стану сформованості в майбутніх фахівців знань, необхідних для розвитку суб'єктності особистості; визначення вихідного рівня сформованості у студентів рефлексивних умінь; аналіз характеру сформованості особистісних якостей, необхідних для розвитку суб'єктності особистості; визначення

загального рівня готовності студентів до ділової взаємодії на суб'єктній основі.

Метою формувального етапу є перевірка визначених педагогічних умов формування суб'єктних відносин у фаховій підготовці майбутніх фахівців у закладі передвищої освіти. На основі аналізу навчальних програм і планів відбувається процес вивчення студентами фахових дисциплін.

Під час проведення контрольного етапу відбувається зіставлення динаміки змін. Для визначення достовірності отриманих результатів використовують методи математичної статистики та якісного аналізу одержаних даних.

Список використаних джерел:

1. Дзюблюк О. Особливості підготовки фахівців банківського профілю у системі вищої економічної освіти / О. Дзюблюк, Р. Михайлюк // Вища школа. – 2009. – №10. – с. 26-34.
2. Колбіна Т. В. Формування міжкультурної комунікації майбутніх економістів: монографія / Т. В. Колбіна – Х.: ВД «Інжек», 2008. – 392 с.
3. Лебедик Леся. Вимірники педагогічної компетентності викладачів закладів вищої і передвищої освіти / Леся Лебедик // Імідж сучасного педагога. – 2020. – № 1 (190). – с. 29-33. <http://isp.poippo.pl.ua/article/view/194075>
4. Прокопенко І. Ф. Педагогічні технології: навч. посібник / І. Ф. Прокопенко, В. І. Євдокімов АПН України, Хар. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди.: Колегіум, 2005 – 224 с.
5. Стрельников В. Ю. Дослідження розвитку суб'єктності студента в процесі професійної підготовки / В. Ю. Стрельников // Педагогічний процес : теорія і практика. Зб. наук. пр. – 2004. – № 4. – с. 112-121.

КОНЦЕПТУАЛЬНО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ ПРИРОДНИЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Стецула Надія Осипівна

кандидат біологічних наук, доцент, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Підвищення якості професійно-практичної підготовки серед фахівців усіх сфер діяльності є провідною умовою соціально-економічного розвитку країни. Результативність освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти та коледжах визначається компетентністю учителя. Розглядаючи екологію як інтегрований освітній компонент, необхідно підкреслити особливу роль вчителя в екологічній освіті та екологічному вихованні майбутніх поколінь, а також важливість рівня підвищення професійно-педагогічної екологічної підготовленості. Саме тому питання про основні напрями організації процесу формування екологічних компетентностей здобувачів природничих спеціальностей у педагогічному закладі вищої освіти є актуальною [1; 4].

Концепція конструювання системи екологічної підготовки майбутніх учителів природничих спеціальностей у педагогічних закладах вищої освіти ґрунтується на таких ідеях:

- Ідея безперервної екологічної освіти, забезпечує розвиток особистості в освітньому просторі протягом всього життя, підвищення екологічної освіченості, вихованості, професійної компетентності, кваліфікованості, конкурентоспроможності. Її реалізація виявляється у системі багаторівневої освіти, у наступності освітніх структур, у багатопрофільності та взаємодоповнюваності структур освіти на національному, регіональному та внутрішньо-вузівському рівнях [2].

- Ідея реалізації особистісно-орієнтованого та компетентнісного підходів як шлях до розвитку особистості майбутніх педагогів, що дозволяє створити сприятливе освітнє середовище на цінностях взаєморозуміння, спілкування, мотивації, співпраці, співтворчості, самопрезентації та, сприятиме оволодінню процесом своєї освіти як змістом власної майбутньої професії. Метою наведених підходів до навчання є безпосереднє залучення кожного здобувача в освітній процес;

розвиток творчих здібностей до отримання нового досвіду; заміна «авторитарних» відносин між здобувачем і викладачем «партнерськими», які підвищують ефективність навчання [3].

Ідея інтерактивного навчання дає можливість вибору найбільш оптимальних методів навчання та викладання, заснованих на вимогах відповідних освітніх компонентів, які будуть відповідати найвищим стандартам якості для здобувачів і викладачів.

Ідея взаємозв'язку екологічної та педагогічної підготовки, яка забезпечить можливість безперервного освітнього поступу здобувачів у професійному оволодінні базовою предметною областю та розвитку спеціальної професійної компетентності – екологічної.

Основними педагогічними закономірностями, що забезпечують теоретичний базис концепції, є:

- взаємозв'язок сталого розвитку системи «людина–суспільство–діяльність», що відображає якісно нові вимоги до професійно-педагогічної освіти;
- взаємозв'язок розвитку системи «людина–суспільство–природа», що висуває нові вимоги до розвитку екологічної освіти;
- інтеграція природничо-соціальних знань у змісті екологічної освіти та взаємозв'язок наук про освіту у професійній підготовці.

Чинники розвитку та вдосконалення системи екологічної освіти визначаються вирішенням протиріч між рівнем розвитку теорії та практики педагогічної освіти та ступенем їх освоєння в процесі екологічної освіти та професійної підготовки здобувачів.

Методологічними положеннями концепції системи екологічної підготовки майбутніх учителів природничих спеціальностей:

* система екологічної підготовки є дидактичною інтегративно-диференційованою системою з ознаками фундаментальності, універсальності, адаптивності, що виражаються у можливості її використання у педагогічних вузах;

* функціонування та розвиток системи екологічної підготовки базуються на педагогічних закономірностях та принципах, передбачають стійкість взаємозв'язків всіх її складових при зовнішніх і внутрішніх умовах, що змінюються, і зміні функцій системи в ході її вдосконалення при незмінних зовнішніх умовах.

Формування екологічних компетентностей здобувачів реалізується шляхом

підвищення умов ефективності професійно-педагогічної екологічної підготовки, а саме:

- усвідомлення важливості екологічної освіти як умови для соціально-економічний розвиток країни;

- екологізація освітнього процесу шляхом оновлення освітніх програм;

- розробка нових навчально-методичних продуктів;

- контекстне навчання, творчі підходи, інноваційні технології навчання – модульного, комунікативно-розвиваючого, інтерактивного, проблемного, проектного, STEM, комп'ютерного, які забезпечують трансформацію навчальної діяльності студента у професійну діяльність фахівця, а також є ключем до освоєння інформаційного змісту навчального матеріалу. Використання зручних та доступних для здобувачів форм та методів навчання та викладання, основою яких є інтерактивність, мобільність та наставництво сприяють розвитку творчої навчально-пізнавальної діяльності здобувачів та розвитку продуктивного мислення.

Результативність екологічної освіти розглядається у професійно-педагогічних екологічних компетентностях здобувачів, змістом яких забезпечується наступне: розкриття зміни характеру взаємодії людини і природи; розуміти основні екологічні закони, правила та принципи охорони довкілля та природокористування; розуміти закономірності функціонування живої матерії на різних рівнях її організації, взаємозв'язків біологічних систем з компонентами неживої природи; уміти формувати ефективні комунікаційні стратегії з метою донесення ідей, проблем, рішень та власного досвіду в сфері екології; усвідомлювати відповідальність за ефективність та наслідки реалізації комплексних природоохоронних заходів; брати участь у розробці проектів і практичних рекомендацій щодо збереження довкілля [1; 3; 4].

Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів природничих спеціальностей орієнтована на формування екологічних компетентностей розглядається як соціально важлива риса особистості, яка утворена системою екологічних знань, умінь та навичок моделювання практичної екологічної діяльності. Формування екологічних компетентностей є

однією з умов підвищення рівня професійно-практичної підготовки майбутнього учителя природничих спеціальностей, а також важлива структурна складова освітнього процесу закладу вищої освіти. Одним із перспективних шляхів підвищення якості освіти в навчальних закладах є впровадження інноваційних освітніх технологій.

Список використаних джерел:

1. Бойченко С.В., Саєнко Т.В. Екологічна освіта – основа сталого розвитку суспільства. Київ: Університет «Україна». 2013. 502 с.
2. Про концепцію екологічної освіти в Україні. Закон України від 20.12.2001 13/6-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01#Text>
3. Gall M. Discussion method. The international encyclopedia of teaching and teacher education. Oxford, 1988. P.232-237.
4. Stetsula N.O., Pavliukh S.B. To the ecological culture through ecological education Acta Carpathica. Rzeszow : Integracja środowisk naukowych obszaru pogranicza polsko-ukraińskiego. 2015. Vol. 24. P. 217–222.

ТРУДНОЩІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПРИ ПРОХОДЖЕННІ ПЕДАГОГІЧНОЇ (ЛОГОПЕДИЧНОЇ) ПРАКТИКИ НА БАЗІ ЗДО

Туренко Наталія Миколаївна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди;

Мірошніченко Ольга Миколаївна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Здобувачі першого (бакалаврського) рівня та другого (магістерського) рівня вищої освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди згідно навчального плану проходять педагогічну (логопедичну) практику у закладах

дошкільної освіти. Особливо цікавою для здобувачів є логопедична робота з формування правильної звуковимови.

Спостереження та аналіз роботи здобувачів під час проходження практики дозволило виділити деякі труднощі, які виникають у майбутніх фахівців-логопедів при роботі над постановкою звуків. Так, на підготовчому етапі, при здійсненні роботи над розвитком мовленнєвого дихання не всі здобувачі звертали увагу на його досконалість. У дітей дошкільного віку спостерігалась недостатня плавність видиху, прискорений темп видиху, слабкий видих, несвоєчасний добір повітря тощо.

На етапі автоматизації звуку було помічено наступні недоліки:

1. Робота з автоматизації звуку здійснювалась без попереднього проведення артикуляційної гімнастики;
2. Не всі здобувачі звертали увагу на необхідність вироблення правильного мовленнєвого видиху;
3. Відсутня різноманітність матеріалів для автоматизації звуків;
4. Звук який автоматизується, не завжди чітко вимовлявся дитиною-дошкільником.

Не всі здобувачі дотримувались певної послідовності автоматизації звуку, а саме:

1. Автоматизація звуку у складах:

- а) відкритих складах – ША-ШО-ШУ;
- б) закритих складах – АШ-ОШ-УШ;
- в) в інтервокальній позиції – АША-ОШО-УШУ.

2. Автоматизація звуку в словах:

- а) на початку слова – шапка, шарф, шахтар, шайба, шабля;
- б) наприкінці слова – душ, петрушка, подушка;
- в) в середині слова – кошик, шипшина, мурашка, ромашка;
- г) у словах зі збігом приголосних – сушки, соняшник.

Автоматизація звуку у реченнях.

Де багато пташок, там не має комашок.

Тато купив нову шину для машини.

Білка шукає шишки.

3. Автоматизація звуку у віршах

«Мишка»

Шматок сальця шукає мишка,

у нашій шафі шарудить.

Як шмигоне на мишку кішка!

А мишка шусть у шпарку вмить!

– Що ти, донечко, шепочеш? І чому це ти не спиш?

– Я, матусю, спати хочу, але треба вивчить вірш.

«Кожушок»

Шура, як весна настала,

кожушок в мішок сховала.

А як знов прийшла зима – до мішка, а там... нема.

Миші влізли до мішка і погризли кожушка,
лише шматочок залишився. Ось історія така.

4. Автоматизація звуку у скоромовках

У кішки – кошеня, а у мишки – мишеня.

Сів шпак на шпаківню, заспівав шпак півню: – Ти не вмєш так, як я так, як ти, не вмю я.

Кішка бігає за мишкою, мишка бігає від кішки.

5. Автоматизація звуку в текстах

«Сад»

Біля школи великий сад. У ньому ростуть: груші, сливи, вишні, абрикоси, яблука, персики, агрус, смородина й інші фрукти та ягоди. Сашко і Лариса доглядають груші та яблуні, Мишко й Наталка – вишні й агрус, Тиміш і Сергійко – персики, абрикоси та сливи. Тому восени багато фруктів у шкільній їдальні.

6. Автоматизація звуку у самотійному мовленні

Аналіз недоліків у роботі здобувачів під час проходження педагогічної (логопедичної) практики у закладах дошкільної освіти показав необхідність здійснення попередньої роботи з уточнення знань відповідно завдань практики та обов'язкове узгодження з вчителем-логопедом планів-конспектів занять.

Список використаних джерел:

1. Автоматизація звуків. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://teremok.dnipro-rudnoe.com/file/I4Tvdy1B>
2. Інклюзивна освіта. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://universitypeoplezdorovya.blogspot.com/2017/04/blog-post_24.html/

Підписано до друку 29.03.2022
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк на дублюкаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 70 прим.

Громадська організація «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. 0979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net

